1. Dünya Savaşı ve Sonrasında
Pontos Soykırımı

-Konferans Tebliğleri-

Derleyen: Attila Tuygan

Vlasis Ağcidis
Fikret Başkaya
İsmail Beşikci
Sinan Çiftyürek
Tamer Çilingir
Mert Kaya
Mahmut Konuk
Theofanis Malkidis
Baskın Oran
Stergios Theodoridis
Attila Tuygan
Yannis Vasilis Yaylalı
ve
Sait Çetinoğlu

pencere yayınları

1. Dünya Savaşı ve Sonrasında Pontos Soykırımı (Konferans Tebliğleri)

Derleme: Attila Tuygan

Fikret Başkaya
Sinan Çiftyürek
Attila Tuygan
Baskın Oran
İsmail Beşikçi
Mahmut Konuk
Mert Kaya
Tamer Çilingir
Stergios Theodoridi
Theofanis Malkidis
Vlasis Ağcidis
Yannis Vasilis Yaylalı
ve
Sait Çetinoğlu

Bu kitabın yayın hakları
Pencere yayınları'na aittir
Birinci baskı: Kasım 2016
Kapak: Övsev Özcan
Kapak ve iç baskı: Ceylan Matbaası
Maltepe Davutpaşa Cad. Güvenli İş Merkezi No. 83
D. 317-318-319
Zeytinburnu - İstanbul
Tel. 0212 613 10 79

Matbaa Sertifikası: 23352
Yayınevi Sertifikası: 12378

Yayın Yönetmeni: Muzaffer Erdoğdu
Editör: Mahmut Konuk
İSBN 978-605-4049-84-4

PENCERE YAYINLARI: 300
pencereyayinlari@hotmail.com
www.facebook.com/pencereyayınları

pencere
yayınları

Osmanağa Mah. Pavlonya Sok. Nuhoğlu İşhanı No. 8/6
Kadıköy / İSTANBUL Tel. Faks (0216) 414 64 41

1. Dünya Savaşı ve Sonrasında Pontos Soykırımı

(Konferans Tebliğleri)
Derleme: Attila Tuygan

Fikret Başkaya
Sinan Çiftyürek
Attila Tuygan
Baskın Oran
İsmail Beşikçi
Mahmut Konuk
Mert Kaya
Tamer Çilingir
Stergios Theodoridi
Theofanis Malkidis
Vlasis Ağcidis
Yannis Vasilis Yaylalı
ve
Sait Çetinoğlu

İÇİNDEKİLER

Sunu	7
Açılış Konuşması	12
Açılış 2	17
Pontos'ta Islahattan Soykırıma	30
Anadolu'dan Rumların Temizliği, A'dan Z'ye 1923 Mübadelesi ve 1964'te Tamamlanması	49
Yakındoğu'nun İmhası ve Pontos Sorunu	55
Soykırımın İki Figürü Topol Osman ve Sakallı Nurettin Paşa	67
Evlad-ı Metruke: Pontos'un Kayıp Oğlu	122
Hafıza ve Erk	128
353 Bin Rakam Değil İnsan	138
Soykırım: İnsanlığa Karşı İşlenen Suç	160
Samsun'dan Srerbreniça'ya: Halkların Tarihini Araştırırken	165
Pontos'dan Karadeniz'e Yokluk, Karadeniz'den Pontos' Varlık Mücadelem	176

SUNU

Sait Çetinoğlu

Mithradadis'in Çocukları 100 yıl Sonra Ankara'da Bir Araya Geldi

1915 yılında Ermenilere uygulanan sürgün ve ölüm yolculuğu 1916 yılının başlarında Pontos'a karşı uygulanmaya başlamış, Pontos halkı ölüm yolculuğuna çıkarılmıştır. Pontos'ta sürgün (tehcir) Pontos Soykırımı'nın başlangıcıdır. Savaş sürecinde insanların sürgüne gönderilmesi ölüme göndermekle eş değerdir.

Kısaca soykırım sürecinin özetlenmesinde yarar vardır. Bu soykırım herkesin bildiği bir sırdır. Soykırımdan herkes nemalanmıştır. Kemalist hareketinin başlangıcında soykırımın failleri tarafından örgütlenen Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından Erzurum'da mayalanmasının temel nedeni budur.

Pontos'un Erkekleri (15-50 yaş) savaşın başlangıcından itibaren askere alınmışlar, 1915 yılı boyunca savaşta yük hayvanı olarak kullanılmışlardır. Bu Pontos halkı için bir kaderdir. Neredeyse 100 yıldır Osmanlı-Rus Savaşlarında lojistikte Pontos'un kadını, erkeği yük hayvanı olarak kullanılmaktadır. Trabzon'dan sepeti ile Erzurum'a mısır götüren Pontoslu kadın

ayrıca Türk asker kaçaklarının tecavüzüne uğraması da olağan hadiselerin başında gelir.

1915'te Pontos halkının Ermeni kanadı ölüm yolculuğuna çıkarılırken Pontos'un Ortodoks halkı yerinde bırakılır. Osmanlı'nın müttefiki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu askeri ataşesi Joseph Pomiankowski, anılarında 1916 yılındaki sürgünleri doğrular ve kıyı kesimindeki Rumların iç bölgelere sürülüp ölüm yolculuğuna çıkarıldığını yazarken, savaşta tüketilmek için yük hayvanı olarak kullanılan Hıristiyanların, Pontos'ta bir başka işlevi olduğunu da kaydetmiştir; Rus işgaline karşı canlı kalkan: "Sadece Çanakkale Boğazı kıyılarında değil, aynı zamanda Marmara ile Anadolu kıyılarında oturan Rumlar askeri sebeplerden Anadolu'nun iç kısımlarına yerleştirilmişti. Trabzon'da Türk resmi makamları, Rumları şehrin yakınında karaya çıkmaya çalışan Rus birliklerine karşı kullanmışlardı. Nitekim bin kadar Rum Karadeniz'in sularında boğulmuştu."

Canlı kalkan işlevini yitiren Pontos'un Ortodoks halkı için 1916 yılının başında sürgünü kararlaştırılır. Sürgüne gönderilenlerin mallarına el konur ve paylaşılır.

Sürgünler, bölgede Ruslara savaş içerisinde casusluk yaptıkları ve Türk ordusuna karşı çetecilik faaliyetinde bulundukları iddia edilen Pontoslular, Nisan 1916'da Rusların Trabzon'u işgal etmesinden önce, kıyı bölgelerinden uzaklaştırılarak iç bölgelere sürgüne gönderilmişlerdir.

Sürgünlerin, Kamacan Dağı, Deve Boynu, Kolaz Dağları, Zigana Kordunu, Horos Dağı kuzeyindeki Rum köyleri ile Canik Sancağı dahilinde "firarileri saklayan", Giresun'da çetecilik yapan Rumlardan başlanarak uygulanacağı kararlaştırılmıştır.

Sürgünler için Enver Paşa 12 Mart 1916 tarihli bir kararname yayınlamış ve bu kararname sürgünlerin geçiş güzergahında

olan Erzurum ve Sivas valiliklerine de gönderilmiştir. Ancak casusluk ve çetecilik yaptıkları gerekçesiyle 9 Mart 1916'da sürgünlere fiilen başlanmıştır.

Sürgünlere karşı başlangıçta Giresun ve Canik'te birtakım mukavemet hareketleri görüldüyse de etkili olamamıştır. Direniş daha sonradan örgütlenerek Mübadeleye kadar devam eder.

Mahalli yetkililer, sürgünün bütün Rumları kapsamasını istemişlerdir. Başlangıçta Ermeniler gibi toplu sürgün gerçekleştirilmemişse de kalanların emniyet içinde oldukları söylenemez; bunlar özellikle Giresun'da başta Topal Osman Ağa ile 37. Alay komutanı Albay Hacı Hamdi'nin insafına terk edilmişlerdir. Sürgünden ve katliamlardan tesadüfen kurtulan Pontos'un Ortodoks halkı bu kez 19 Mayıs 1919'da başlayan Milliyetçi Hareket sürecinde sürgüne ikinci kez yollanacaklardır. Bu kez Pontos'un cellâtlarına Sakallı Nurettin Paşa eklenir: Ordu-milis-halk işbirliği soykırımın ana çizgisidir. Bu cellâtlardan kurtulanların çok azı da mübadele ile kovularak tarihsel topraklarından kazınırlar.

Yukarıda kısaca özetlediğimiz Pontos Soykırımı sürecini ancak 100 yıl sonra Ankara'da tartışabildik. 'Mithradadis'in Çocukları' ilk kez bir araya gelip, akademisyenler, aktivistler, yazarlar, muhalif siyaset insanlarıyla... Pontos Soykırımı'nı tartıştılar, çözüm yolu önerdiler; inkârı ve imhayı lanetlediler; tazmin ve telafi için çağrıda bulundular.

Kuşkusuz her ilk birtakım eksiklikleri beraberinde taşır. Ancak bu ilk, tarihsel bir önem taşımaktadır. Katılımcılar Batı'nın kendi değerlerini, insanlığın ulaştığı evrensel değerleri hiçe sayarak Pontos halkının kaderini reel-politik'e kurban etmesini kınadılar.

Konferansın açılış konuşmasını yapan Fikret Başkaya tarihin kazananlar tarafından yazılageldiğini, bu kez tarihin bir

başka okumasının gerçekleştirileceğinin altını çizerek konferansı başlattı. Osmanlı İmparatorluğu ve devamı niteliğindeki Türkiye "Cumhuriyeti"nin tarihi bir katliamlar tarihidir. İslam'ın (özellikle devlet dini olan Sünniliğin) ve Kemalizm'in reform ve değişim yeteneklerinin olmadığının ve bu yeteneksizliğin hâlâ ülkeyi kana buladığının altını çizerek sorunu günümüze bağlayan konuşmacılar, Pontos Soykırımı'nı çeşitli yönleriyle ele aldılar. Tekçi yapının (Tek dil, tek din, tek ırk, tek kültür) Pontos Soykırımı karşısındaki pervasız tavrının altı çizildi. Bu tavır "uygar" Batı dünyasının açık desteği olmadan imkânsızdı. Soykırımın figürleri hatırlandı, bunların günümüze uzanan zihniyetleri örneklendi.

Başka bir tarih okumasının yapılması, yanlış tarihin-resmi tarihin sakatladığı zihinlerin terapisinin oldukça önemli olduğu, bütün konuşmacıların altını çizdikleri bir hususdu. Küçük Asya'daki soykırımları Yahudi Holokostu'ndan ayıran önemli bir temel farklılık vardır. Batı hiçbir zaman Yahudileri Hıristiyanlaştırma ya da Almanlaştırmaya kalkmamıştır. Osmanlı ve devamı Türkiye "Cumhuriyeti" soykırıma uğrattığı halkların birikimlerine, mallarına el koyduğu gibi çocuklarına ve kızlarına kadınlarına da el koymuş; bunları İslamlaştırmaya ve Türkleştirmeye çalışmıştır. 11 Ağustos 1915 tarihli Kararname ile yetimleri Müslümanlığa döndürüldüğünde ve kimsesiz kalan Hıristiyan kadınlar Müslümanlığa döndürülüp eş olarak alındığında bunların anne ve babalarından kalan gayrimenkulleri alma hakkı verilmiştir. Bu bir anlamda "öldür, karısını kızını al, çocuğunu boğaz tokluğuna çalıştır, malı mülkü de senindir!" demekten başka bir şey değildir. Sürgün konvoylarından zengin kişilerin mirasçılarının seçilip konvoylardan ayrılması ve kaçırılması bunlara miras kalan mallara el koyma gayretinden başka bir şey değildir. Bu tamim aynı zamanda erkeklerin imha

edildiğinin de ifadesidir. Bu uygulamayla bile sürgün soykırımın bir parçası ve 1948 Cenevre Konvansiyonu'nca tanımlandığı şekliyle soykırımdır. Bu olgu soykırımın kitlesel gerçekleştirilmesinin anahtarı olduğu gibi, soykırımdaki kolektif sorumluluğu gösterir. Bu olgu aynı zamanda Pontos'un kayıp çocuklarını gündeme getirir ki, Konferansta bunlardan ikisi ailelerinin trajik yaşam öykülerini izleyicilerle paylaştılar...

Günümüzde hiçbir yatırım yapılmayarak, yapılanları da kapatarak hiçbir iş imkanı bırakılmadan göçe zorlayarak Pontos'un insansızlaştırılması, Pontos'un kayıp evlatlarının bir-aradalığının ortadan kaldırılması ve dağıtılmasının aracıdır.

Konferans bir ilki gerçekleştirerek Pontos'un kayıp çocukları ile vatanlarından kovulan Pontos'un çocukları ilk kez bir araya gelip ortak sorunlarını tartıştılar. Birbirlerinin acılarına yaslandılar ve destek aldılar. Bu bakımdan konuşmalara gözyaşlarının eşlik etmesi konferansın bir başka yüzüydü. 'Mithradadis'in Çocukları' acılarını bir kez daha gözyaşlarıyla yıkadılar.

Kolektif sorumluluk ve herkesin bildiği ortak sır, soykırımın üzerini örttüğü gibi, bir yüzyıl boyunca konuşulmasını engellemiş, hâlâ da engellemektedir. Bu toplantıyı çok zor koşullarda, "dost" görünenlerin engellemelerine, salon vermemelerine, bizi küçük bir salona mecbur etmelerine rağmen gerçekleştirdik. Engellemeleri anlaşılır bir şeydi. Biz de utançlarına ve sorumluluklarına verdik.

Her şeye rağmen imkânlarımızı ve kıt kaynaklarımızı birleştirerek bir araya geldik ve Pontos Soykırımı'nı tartıştık. Geleceğe doğru bakarken acılarımızla birbirimize dayandık...

Bu acılı coğrafya nice trajik hikâyeler gizler, biliyoruz... Bu konferans bu acıların sonlanmasına ve geleceğin örülmesine doğru küçük bir başlangıç olmasına rağmen son derece önem taşımaktadır...

AÇILIŞ KONUŞMASI

Fikret Başkaya

Newroz gazetesi ve Ankara Düşünceye Özgürlük Girişimi tarafından düzenlenen, *I. Dünya Savaşı ve Sonrası Trabzon Vilayeti ve Pontos Sorunu* temalı konferansa hoş geldiniz. Şahsım, Ankara Düşünceye Özgürlük Girişimi ve Newroz gazetesi adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ve bu panele ne surette olursa olsun katkı sunan değerli dostlarımıza teşekkürlerimizi sunuyorum.

Değerli dostlarımız, bugüne kadar Devlet'e dair binlerce kitap, on binlerce makale yazılmıştır. Fakat bunların kahir ekseriyeti devlet tarafından, içerden yazılmıştır. Varlığını devlete borçlu olanlar tarafından yazılmıştır. Devleti kutsamak, meşrulaştırmak, kabullendirmek, dayatmak amacıyla yazılmıştır. Biliyorsunuz ki, "neyin nasıl anlatıldığı, kimin neyi anlattığından bağımsız değildir... Velhasıl tarih oldum olası, iktidardakiler, yani avcılar tarafından yazılmıştır. Aslanlar duruma müdahil olup, kendi tarihlerini yazıncaya kadar, öyle bir iradeyi ortaya koyuncaya kadar da bu böylece devam edip gidecektir..."

Fakat öyle görünüyor ki, hızlarını alamamışlar... Bir de

Siyaset Bilimi diye bir şey peydahlamışlar. Üniversitelerde 'siyaset bilimi' kürsüleri var ve çok ünvanlı hocalar burunlarından kıl aldırmıyorlar! Siyaset bilimcilerden. siyasi stratejistlerden geçilmiyor. Kimse çıkıp da "siyasetin bilimi olur mu?" demiyor... Oysa siyaset, devleti ele geçirmek ve elde tutmak için yapılan mücadele değil midir? Devleti ele geçirmek için yapılan mücadelenin, başvurulan hilelerin, sahnelenen oyunların, kitle bilincini manipüle etme çabalarının, kurnazlıkların, dalaverelerin, yalanların, aldatmaların... bilim sayılması rahatsız edici değil mi?

Türkiye Cumhuriyeti (TC), Osmanlı İmparatorluğu'nun doğrudan devamıdır, Onun budanmış, ufalmış devamıdır. Ve fakat 'Cumhuriyet' kelimesiyle bir ilgisi yoktu... Cumhuriyet (res publica), "herkesin olan" veya aynı anlama gelmek üzere, "hiç kimsenin olmayan" anlamındadır. Oysa, 1923 yılında değişen sadece rejimin (devletin) adıydı... Kaldı ki, Osmanlı İmparatorluğu da zaten genel bir çerçevede Bizans'ın doğrudan devamıydı. Başka türlü söylersek, bir tür "Üçüncü Roma İmparatorluğu'ydu..." Birinin meşrulaştırıcı ideolojisinin Hıristiyanlık, diğerinin İslam olması sanıldığı kadar önemli değildir. Zira din de son tahlilde bir ideolojidir, dolayısıyla din-devlet/ ideoloji-devlet ilişkisinin yönü her zaman devletten ideolojiye doğrudur.

Osmanlı İmparatorluğu ve benzerlerinde keskin bir devlet-halk yabancılaşması söz konusudur. Başka türlü söylersek, devlet varlığını o yabancılaşmaya borçludur. Ve imparatorluk mantığının geçerli olduğu yerde ve durumda, etnik kökene, etnik unsura gönderme yapmak söz konusu bile değildir. İşte tam da bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu bir Türk İmparatorluğu veya bir Türk Devleti değildi. Başka türlü söylersek, Osmanlılar Türklerin atası değildi. Dolayısıyla "ecdadımız"

retoriğinin bir kıymet-i harbiyesi yok... Osmanlı olan Saraydı veya devlet Osmanlıydı... Dolayısıyla ve eğer bir süreklilikten söz edilecekse, TC Devleti, Osmanlı'nın mirasçısıydı.

İmparatorluk mantığında toplum sınıflarını, halk sınıflarını iğdişleştirmek esastır. Osmanlı yönetici sınıfı bu amaçla bir dizi aracı ve yöntemi devreye sokmuştu ama iki tanesi çok önemliydi: 1. Kitle katliamları ve 2. Tehcir, sürgün ve iskân siyaseti... Dikkat ederseniz bugün de değişen bir şey yok! Garp cephesinde yeni bir şey yok! Geride kalan yaklaşık bir yılda Kürdistan'da yaşanan vahşet ne demek istediğimi fazlasıyla açıklıyor!

Harb-i Umumi ve sonrasında Trabzon'da ne oldu, nasıl oldu, neden oldu sorusunu tartışırken, anlamaya, bilince çıkarmaya çalışırken, kısaca değindiğim geri planı gözden uzak tutmamak gerekiyor. Tarihi önemsemek büyük önem taşıyor, zira tarih bilinci bizi özgürleştirecektir. Müsadenizle yeri gelmişken kişisel bir anektot nakletmek isterim. *Bir Devlet Geleneğinin Anatomisi* kitabım için okumalar yaparken, belirli aralıklarla kafama bir soru takılıyordu: İnsanlar Tarihle neden ilgileniyorlardı? "İnsanlar ders çıkarmak için tarihle ilgilenirler" şeklindeki yaygın, ama anlamsız hamaset bir yana bırakılırsa, gerçekten insanlar hangi saiklerle tarihle ilgileniyorlardı? Bu sorunun akla uygun bir cevabı: İnsanlar kendi geçmişlerini, ait oldukları toplumun ve başka toplumların üzerinde yaşadıkları doğanın geçmişini, velhasıl varoluşun gizemini, yaşamın sırrını çözmek için, "nereden gelip, nereye gittiklerini merak ettikleri için tarihle ilgileniyorlar" şeklinde olabilirdi... Elbette bu son derecede masum bir şeydir ve tecessüs sahibi insanoğlu için 'gereklidir' ve insan olmanın da bir gereğidir. Üstelik insanların geçmişin dünyasında seyahat etmesi zevkli bir şey de olmalıdır...

Tarih okumalarım ilerledikçe, tarihle asıl ilgilenmenin farklı nedenlere dayandığı sonucuna vardım. Üstelik bu masum bir şey de değildi. Birileri tarihi tahrif edip, egemenlik sisteminin ömrünü uzatmak için tarihle ilgileniyorlardı! Ve tarihle asıl ilgilenenler de onlardı. Gerçekten de "tarihsel bellek" önemli bir ideolojik mücadele alanıdır. Eğer bir toplumun bugününe egemen olmak istiyorsanız, onun dününe egemen olmanız gerekir. Bunun için de tarihi tahrif etmek esastır. Bu, geçmiş dönemin toplumuna, bugünün egemenlerinin biçtiği elbiseyi giydirmektir... Yaşanmış olan olayları bugünün egemenlerinin 'ihtiyaçları' doğrultusunda "yorumlamak" demektir... Bu durumda tarih sadece tahrif edilen bir şey değil, aynı zamanda bir "fabrikasyondur". Değerli İngiliz tarihçi Eric Hobsbawn: "Nasıl haşhaş eroin müptelalığının hammaddesiyse, tarih de milliyetçi, etnik ya da fundamentalist ideolojilerin aslî ögelerinden birisi, belki de aslî ögesidir. Eğer amaca uygun bir geçmiş yoksa, her zaman için yeniden icat edilebilir. Geçmiş meşrulaştırılıyor... Geçmiş, övünülecek fazla bir şeye sahip olmayan şimdiki zamana daha şerefli bir arka plan sunar" derken tam da bunu ifade ediyor...

Bu gerektiğinde ısmarlama bir tarih imal etmektir... Egemen sınıf kendi sınıfsal çıkarlarına uygun bir tarih versiyonu "imal etmeye" giriştiği anda, tarihin tahrifatı da başlıyor... Osmanlı Hanedanı, kendi ihtiyacına uygun bir tarih versiyonu oluşturdu. Daha sonra Cumhuriyet yönetimi de aynı şeyi yaptı... Her ikisi de tarihsel belleğin önemli bir ideolojik 'egemenlik alanı' olduğunu çok iyi biliyorlardı... Bunun bireysel planda bir örneğini 1980 (12 Eylül) sonrası Türkiye'sinde görmek mümkündü. Yeniden kompradorlaşma programının sağladığı imkânlarla (devlet ihaleleri, hayali ihracat, devlet teşvikleri, vergi iadeleri, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı,

bankerlik adı altında dolandırıcılık, "kara para aklama", kumar, vb.) hızla zenginleşen görgüsüz "işbitiriciler", müzayedelerden Osmanlı paşalarının yağlı boya resimlerini satın alıp, evlerinin görgüsüzce döşenmiş salonlarına asıyorlardı... Elbette bunu resim sanatına olan 'derin ilgilerinin' bir gereği olarak yapmıyorlardı... Böylelikle kendilerine 'yeni bir geçmiş' vehmediyorlar, sahip olduklarının sadece maddi zenginlikten ibaret olmadığını dosta-düşmana kanıtlamak istiyorlardı... Egemen sınıflar kendi ihtiyaçları doğrultusunda bir 'tarih versiyonu' oluşturuyorlar ve onu topluma empoze ediyorlar. Söz konusu dayatma ve kabullendirme işinde de 'devlet bilginleri', 'devlet aydınları', gerçek misyonları devleti kutsamak olan, ama bunu "tarafsız bilim" adı altında sunan akademinin çok ünvanlı memurları önemli roller üstleniyorlar...

O halde tarihle ilgilenmenin üçüncü bir yolu olmalıydı... Gerçekten tarihle ilgilenmenin üçüncü bir nedeni de, tahrif edilmiş olan tarihi, olabildiğince tahrifatın tahribinden kurtarmak olabilir.

Hepinizi tekrar saygıyla selamlıyorum...

AÇILIŞ 2

Sinan Çiftyürek

Değerli dostlar,

Paneli düzenleyen yoldaşlar,

Hepinizi Özgürlük ve Sosyalizm Partisi adına saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

1850'lilerden bu yana Anadolu ve Kürdistan, sürgünler-katliamlar-soykırımlar toprağına dönüştürüldü. Müslüman olmayan halklar başta olmak üzere kendi topraklarında katliama, soykırıma uğratılan tüm halkların ve gerek yaşamını yitirenlerin gerekse sağ kalıp yaşamları boyunca inanılmaz acılar içerisinde yaşayanların BÜYÜK ANILARI ÖNÜNDE SAYGIYLA EĞİLİYORUM!

Öncelikle, "1. Dünya Savaşı ve Sonrası Trabzon ve Pontos Sorunu" gibi bir meseleyi, tam da ırkçı milliyetçiliğin tavan yaptığı bu ortamda ele alan bir panel düzenleyen ve bunun için çaba harcayan herkese, emek ve çabalarından dolayı teşekkür ediyorum.

Panelin esas konusu üzerinde elbette görüş ve önerilerimizi dile getireceğiz ama siyasetçi kimliğim nedeniyle öncelikle gerek bölgemiz gerekse Kürdistan'da yaşanan ve hepimizi ilgilendirmenin ötesinde doğrudan etkileyen kimi siyasal sorunlar üzerinde kısaca duracağım.

Dağlık Karabağ üzerinden, Azerbaycan-Ermenistan çatışmasının yeniden alevlenmesi kaygı verici!

Değerli dostlar,

"Son yirmi yıldır Afganistan-Mısır-Ukrayna üçgeninde savaş devam ediyor fakat savaşların yoğunluk merkezleri kaygan zeminde sürekli yer değiştiriyor. Savaşın yoğunluk merkezi, gün oldu Afganistan'a, Irak'a, Suriye'ye, Kürdistan'a; gün oldu Kuzey Kafkasya'da Gürcistan-Ukrayna'ya; gün oldu, "Şii-Sünni karşıtlığı" iddiaları üzerinden Yemen'e kaydırıldı. Bu üçgende savaşın ağırlık merkezi yarın Güney Kafkasya'ya kaydırılırsa yani Ermenistan-Azerbaycan arasında uzun süredir dondurulmuş olan savaş yeniden patlak verirse kimse şaşırmasın!" demiştim! 09. 04. 2015 tarihli "Avrasya'da Savaşın Değişen Ağırlık Merkezleri Ve Yemen!" başlıklı yazımda.

Güney Kafkasya'da savaş yeniden alevlendi! Acaba yeniden alevlenen savaşın tek nedeni, Azerbaycan'ın rövanş almak, Ermenistan'ın (Karabağ'ın) ise mevcut konumunu korumak için sürekli tetikte olmalarıyla paralel, savaş potansiyelinin diri tutulması mıdır? Dilerim böyledir, yani küresel ve bölgesel savaş tanrılarından bağımsız yerel bir çatışma ile sınırlıdır! Eğer durum gerçekten Rusya ve ABD başta olmak üzere küresel ve bölgesel savaş tanrılarının Avrasya üzerinde ki egemenlik hesaplarından bağımsız bir çatışma ise yıllardan beri olduğu gibi çatışmanın yeniden soğutmaya alınacağını söyleyebiliriz.

Yok, eğer küresel güçlerden birinin emperyal çıkarları gereği Afga-nistan-Ukrayna-Mısır üçgeninde yıllardır sürdürülen savaşın ağırlık merkezi bu kez Güney Kafkasya'ya bilinçli kaydırılıyorsa; yanı savaş Suriye'de şimdilik soğutmaya alınırken, Ermenistan-Azerbaycan arasında tırmandırılmak isteniyorsa o zaman savaş bu bölgede ağırlaşacak demektir. Çok geçmeden bu soruların yanıtlarını alabileceğiz!

Katıldığım bir TV programında bana "ABD ile Rusya, Suriye üzerinde anlaştılar ne diyorsun" yönündeki soruya yanıtım; "hayır anlaşmadılar sadece geçici uzlaştılar. Antakya'nın güney ucundaki küçücük alanda dünyanın ve bölgenin belli başlı tüm aktörlerinin askeri olarak yerleşmiş olmaları, ortamı olağanüstü gerdi; süreç fazlasıyla ısınmaya başladı; durum daha fazla böyle sürdürülemezdi ve soğutmaya aldılar." şeklinde olmuştu.

Çünkü bir adım ötesi ABD ile Rusya'yı doğrudan çatışmalara itecek muhtemel kazalara gebeydi. Çünkü bu iki güç merkezinin başını çektiği küresel eksenler ne çatışarak ne de savaşarak Afganistan-Ukrayna-Mısır üçgeninde meseleleri (paylaşım pastasını) çözemiyorlar. Zaten Suriye'de, Cenevre 3 öncesinde ABD ile Rusya'nın öncülüğünde başlatılan ateşkes süreci bir yanıyla bu yenişememenin ürünüdür. Çünkü çözemedikleri gibi taraflar, yani ABD (ve Batı) Avrasya üzerinden ki egemenlik hesaplarından, Rusya (ve Doğu ekseni) ise "Asya bizimdir sizin buralarda ne işiniz var" tezinden milim geri adım atmıyorlar!

Emperyal çıkar hesaplarından geri adım atmadıkları içindir ve savaş postmodern özellikte devam ettirildiği içindir ki belirttiğim üçgende çatışma; bölgelerden birinde yoğunlaşırken diğerinde soğutmaya almaya çalışıyorlar ve bunda belli ölçüde başarılı da oluyorlar.

Kısacası, ABD ile Rusya bugün Suriye üzerinde anlaşmadılar çünkü Suriye sadece zincirin halkalarında biridir ve halkanın (paylaşım pastasının) bütünü üzerinde az çok hem fikir olunmadan tek bir halka (sadece Suriye) üzerinde olsa olsa geçici uzlaşma olabilir ki olan da budur!

Çağrımız ve beklentimiz yirmi yıldır soğutmaya alınan Ermeni-Azeri ihtilafının başta MİNKS Grubu olmak üzere arabulucular aracılığıyla barışçıl çözümüdür.

Dostlar şunu da eklemek istiyorum; Karabağ'ın bağımsızlık meselesi var olduğu gibi yanı sıra Kızıl Kürdistan'ın da özerklik meselesi bulunuyor.

Karabağ Cumhuriyeti temsilcisi Dawid Babayan "bizde Kürdistan bölgesi gibi bağımsız olmak istiyoruz. Nasıl ki Kürdistan Bölgesi Irak'tan ayrılmak istiyorsa biz de Azerbaycan denetiminde yaşamak istemiyoruz" diyor. Biz Kürdistan komünistleri olarak; Karabağ'ın özgür iradesiyle kendi kaderini tayin etmesini desteklerken, Karabağ'ın da Kızıl Kürdistan meselesini çözmelerini bekliyoruz.

Karabağ eğer bağımsızlık hedefinde Güney Kürdistan'ı örnek almak istiyorsa, Güney Kürdistan meclisinin, Kürt dilinin yanı sıra Türkmence, Ermenice, Süryanice, Arapçaya ana dilde eğitimin de ötesinde resmi dil statüsü tanığını hatırlatarak Kızıl Kürdistan'ın özerklik talebini karşılamaya çağırıyoruz.

Kuzey Kürdistan'da yaşananlar dehşet verici

Değerli dostlar!

Yüz yıl önce yaşanmış katliam ve soykırımlarda yaşamını yitirenleri anmak, Türk rejiminin izlediği politikalar ile sonuçlarını irdeleyip geleceğe dönük sonuçlar çıkarmak elbette önemli ve bunun için bugün bir aradayız.

Türk rejimi, dün Müslüman olmayan halklara ne yaptıysa sonrasında ve bugün benzerini bu kez Türk olmayan Müslümanlara özelde de halkımıza (Kürtlere) yapıyor.

Son altı aydan beri Kürdistan'da yapılanlar ve nedenleri üzerinde bir -iki şeyi izninizle sizinle paylaşmak istiyorum.

1990 yıllarda kırsalımız bugün ise ulusal özgürlük bilincinin en yüksek olduğu kentlerimiz boşaltılıyor. Tank ve TOMA'lar eşliğinde kentlerimizin yıkılarak boşaltma sırası şimdi Gever, Nusaybin, Şırnak'a geldi! Birkaç haftadan beri belirttiğim kentlerimiz kuşatma altında. Daha önce Silvan, Cizre, Sur'da yaşandığı gibi sokağa çıkma yasaklarının duyurulmasıyla birlikte halk kentleri boşaltıyor.

Kentlerimiz öyle ki ulusal özgürlük mücadelesinin on yıllardır ağır yükünü omuzlamış kentlerimiz sıraya konul-

muşçasına yakılıp yıkılarak boşaltılıyor. Varto, Silvan ile başladı Silopi, Derik ile sürdü ve Cizre, Sur üzerinden olabildiğince ağırlaştı şimdi Gever, Nusaybin, Şırnak ile devam ettiriliyor!

Kentlerimizin fiziki yıkımı ile birlikte tarihi kültürel mirası da yok edilerek molozlarla birlikte gömülüyor. Elbette daha da önemlisi nice canlar Cizre'de yaşandığı gibi bodrumlarda yok ediliyor! Kısacası Türk rejimi kültürel-sosyal soykırımı fiziki katliam eşliğin sürdürüyor.

Değerli dostlar!

Türk devleti birden fazla nedenle özellikle 7 Haziran sonrası halkımıza saldırı için bahane arıyordu ve aradığı bahaneyi kentlerde kurulan silahlı barikatlar (hendekler) üzerinden buldu. Demek istediğim barikat kurulsun kurulmasın, silahlı özerklik ilan edilsin edilmesin, devlet Kürt'e savaş ilan edecekti burası açık. Bizim sorguladığımız Kürt siyasetinin somutta da PKK'nin, devletin savaş ilanına yanıtı birden fazla nedenle silahlı mücadele olmamalıydı! Çünkü;

*Kürt siyaseti HDP ile kısmi barışçıl ortamda (7 Haziran'da) bile siyaseten önemli sonuçlar üretmiş ve üçüncü büyük grup olarak Mecliste güçlü siyasal temsile ulaşmış iken;

*Kürdistan'ın il, ilçe ve nahiyeler toplamında 100 belediyeyi yıllardan beri yönetiyorken yani yerel yönetimler zaten Kürt siyasetinin ellerindeyken;

*KCK veya DTK, HDP halka sokağa, meydanlara "çıkın" çağrısı yaptığında yüz binler çağrıya yanıt verip sokağa akıyor iken;

*Türk rejimi ve AKP hükümeti, sivil siyasetten, kırılgan da olsa çatışmasız siyasal iklimden, "Kürtlere, bölücülere yarıyor" diyerek büyük rahatsızlık duyduğu bu zeminden kurtulmak isteğiyle ortamı açıkça terörize etme arayışındayken;

*Suriye'nin aksine Türk devleti, Kürdistan'da çekilmek bir

yana sürekli kırsalda ve kentlerde yeni kalekollarla askeri olarak yerleşiyor iken;

*Türkiye'nin Şii-Sünni hegemonya hesaplarıyla İran'la ve uçak krizinin tetiklemesiyle de Rusya ile yaşadıkları, Kürt siyasetine kimi fırsatları sunmasına karşın bu destekler kırılgan olduğu açık iken;

*Güney ve Rojava bugün bölgesel-küresel siyaset denkleminde yer almalarına karşın Kuzey ve Doğu yani iki büyük Kürdistan parçası halen küresel hatta bölgesel denklemin dışında tutulurken;

*TC devleti; bağımsızlıkta kararlı davranan Güney Kürdistan ile statüyü/özerk yönetimi sağlama alma mücadelesindeki Rojava'nın, Kuzey Kürdistan üzerindeki çok yönlü etkilerini ancak ördüğü fiziki duvarlarla engelleme çaresizliği içerisindeyken ...

Kuzey Kürdistan kentlerinde bugün silahlı özerklik ilan etmek yanlıştı. Çünkü devletin istediği ya da özel bir çabayla Kürt siyasetini itmeye çalıştığı yere, PKK'nin kendisi adım atarak, devletin sivil siyaset alanını terörize edip çapraz ateş altına almanın altın fırsatını kendi eliyle devlete vermiş oldu.

Değerli dostlar!

Kürdistan'da bugün çıkış yolu silahlı özerklikte değil sivil itaatsizliğe dayalı statü arayışında aranmalıydı, aranmalıdır diyoruz. Kuzey Kürdistan'ın küresel/bölgesel denkleme alınmasının yolunu da, silahlı mücadele ile değil ancak sivil itaatsizliğe dayalı mücadele açabilir dedik, burada da tekrarlıyoruz!

Ayrıca;

Dün Kobanê'ye sahip çıkan halkımız bugün devletin Cizre, Sur, Nusaybin'de onca hukuksuzluğuna, sıkıyönetimden beter uygulamalarına rağmen seyirci kalıyorsa bunun üzerinde düşünmeliyiz diyoruz!

Çözüm aranırken öncelikle şu an birinci meselemizin; Cizre'de, Sur'da yaşananın şimdi aynısının Yüksekova, Nusaybin'de yaşanması nasıl engellenecektir? Bu meselede iç basınç yetmez, yetmiyor; uluslararası basınç da gereklidir.

İkinci ve kilit mesele şudur; hangi siyasetle kentlerimizin boşalmasını engelleyeceğiz!

Üçüncüsü: şurası açık ki, bunca olup bitenden sonra bugünkü koşullarda kentlerde silahlı özyönetim sürdürülemez. Hendekler eşliğinde silahlı özyönetimin ilan edileceği kentin geleceğinin Cizre, Sur, Derik ... olacağı açıkken çağrımız, esas KCK'nin bu gerçeği dikkate alıp bir an evvel barikat savaşını sonlandırarak sivil siyasetin önünü açmasıdır.

Çağrımız; Türk devletinin yüzyılı aşkındır silah ve katliamlarla çözemediği Kürt/Kürdistan meselesinde silahta ısrar etmek yerine siyasal çözüme dönmesidir.

Gelelim Panelin Asıl Konusu Olan Pontos/ Trabzon meselesine

Değerli dostlar, yoldaşlar!

İnanıyorum ki panelin konusu hakkında burada çok değerli konuşmacılarımız konuşacak ve kendi adıma bundan epeyce yararlanacağımı peşinen belirteyim. Önce Ermenilere sonra başta Trabzon olmak üzere Rumlara dönük 1900'lı yılların başında gerçekleştirilen ve soykırım olarak adlandırılması gereken katliam ve tehcirin verileri epeyce sunuldu, burada da sunulacaktır. Ben özetle bu soykırım ve tehcir politikasının ana hatları ve arka planı üzerinde duracağım. Çünkü can alıcı mesele şudur:

Türk Rejimi neden soykırıma yöneldi ve hangi politikalarla gerçekleştirdi?

Birincisi: genel olarak kapitalizm, modernizm ve ulus devlet üçlüsünün el ele vererek ve önemlisi birbirini besleyen bir trendle geliştirdikleri merkezileştirme -standartlaştırma- tektipleştirme politikalarının, genel olarak halklar ve dilleri üzerindeki ağır sosyal, kültürel ve fiziki sonuçlarıdır. Öyle ki modern merkezileşme-standartlaşma-tek-tipleştirmenin halklar ve ana diller alanındaki sonuçları dehşet vericidir!

Tarihte on binlerce halk ve ana dilleri varken günümüze bu sayının 5-6 bine kadar gerilediği ki bu dillerin yarısının da ancak on bin kişilik gruplarca, dörtte birinin ise bin kişiden bile daha az gruplarca konuşulabildiği belirtiliyor. Kısacası belli başlı emperyalist, sömürgeci uluslar lehine, baskı altındaki halklar/uluslar ve dilleri eritiliyor dahası ırkçı, şoven merkezileştirme ve tektipleştirme politikalarıyla bilinçli yok ediliyorlar!

Dillerin ve halkların yok edilmesinde Avrupa başı çekiyor. Asya, Afrika ve Amerika, özellikle Güney Amerika kıtası, Avrupa ile kıyaslandığında diller ve halklar bakımında halen zengin. Bu kıtaların her biri halen 1800 ile 2000 arası değişen sayıda halkı ve dilini kapsıyor. Diller ve halklar açısında Avrupa neden en çorak kıta durumuna düşürüldü? Çünkü Avrupa ulus devletin, modernist merkezileştirme ile tektipleştirmenin anavatanıdır!

İşte bu genel trend, 1850'lilerden itibaren Osmanlı rejimini de etkisi altına almış ve merkezileşmenin-tektipleşmenin ilk adımları başta özerk Kürdistan beyliklerine dönük olmak üzere o zamandan atılmaya başlanmıştı.

18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başında Merkezileştirme-Türkleştirme siyaseti gereği, Müslüman halkları yanına alarak, Müslüman olmayan halkları soykırım, katliam ve tehcirlerle Anadolu ile Kürdistan'da etnik temizlik süreci başlatıldı. Rum-

ların da, Pontos başta olmak üzere bulundukları topraklarından katliamlarla söküp atmaları- atılmaları öncelikle bu siyasetin ürünüdür.

İkincisi; bu genelin yönelişin yanı sıra Türklerin Anadolu ve Kürdistan'da yerleşik halk olmamaları gerçeği yatar. Gelip yerleştikleri toprakları yurt edinebilmek için; Osmanlının son yıllarından başlayarak ve Cumhuriyet rejimi boyunca öncelikle Müslüman olmayan halklara sonra ise Türk olmayan Müslüman halklara dönük etnik temizlikle Anadolu ve Kürdistan'ı yurt edinmeyi hedeflediler. Zaten eski Savunma Bakanı Vecdi Gönül; "İzmir Ticaret Odasının kurucuları arasında tek bir Türk ve Müslüman olmadığı, hepsinin Levanten olduğunu, Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'da sadece bir Müslüman mahallesi varmış, diğerleri Ermeni, Rum ve Yahudi semtleriymiş. Ulus inşa etme sürecinde, Ege'de Rumlar ve Türkiye'nin pek çok yerinde Ermeniler yaşamaya devam etseydi bugün acaba böyle bir milli devlet olabilir miydi?" (Taraf Gazetesi 13 Kasım 2008) derken açıkça Rumları ve Ermenileri Anadolu ile Kürdistan'da etnik temizlikle kovduklarını kabul edecekti.

Türk yetkililerin bugün de sıkça tekrarladıkları; tek millet, tek devlet, tek din, tek dil, tek bayrak hedefini Anadolu ve Kürdistan'da gerçekleştirmek için önce Osmanlı sonra Türk cumhuriyet rejimi birden fazla soykırıma giriştiler. Ermeni, Rum, Yahudi, Süryani, Êzidi ve Kürtleri soykırıma uğratarak, kalanlar ise topraklarından zorla sürerek Anadolu ve Kürdistan'ı etnik olarak Türkleştirmek, inançsal olarak İslamlaştırmak istediler ve önemli ölçüde de başardılar.

Osmanlının son yıllarında, Müslüman olmayan halkları Anadolu ve Kürdistan'dan etnik olarak temizlemede "Müslüman birliği" belirleyici ve Türklük ikincil iken; Cumhuriyet ile

birlikte ve Müslüman olmayan halklar büyük oranda "bertaraf" edildikten sonra bu kez Türk-İslam sentezi öne çıkartılarak herkesin Türkleştirilmesi hedeflendi. Burada ise artık Türklük belirleyici idi; İslam kimliğine ise tamamlayıcı misyon verildi. Halen izlenen politika budur.

Üçüncüsü; önce Osmanlı rejimi, sonra Cumhuriyet; "Hıristiyan-Müslüman çelişkisini bilinçli bir siyasetle kaşıyıp derinleştirerek kendi lehine kullandı. Türk rejimi, Hıristiyan ve Musevi halklara karşı "hepimiz Müslüman'ız" silahını kullanırken; Müslüman ve Müslüman olmayan ezilen halkların siyasal temsilcileri ise önce Osmanlı'ya, sonra ırkçı Cumhuriyet rejimine karşı ortaklaşamaması, Türk rejiminin böl-parçala-yönet siyasetinde işini kolaylaştırdı.

Demek istediğim, Osmanlının son yıllarından Cumhuriyet'e ve Cumhuriyetten de günümüze kadar izlenen siyaset ana hatlarıyla aynıdır. Şöyle ki;

Dini ve etnik farklılıklar kullanılarak halkları birbirine kırdırtmak, güçten düşürmek! Hıristiyan ve Musevi halkları, Müslüman milletlerin egemenlerinin desteğiyle ortadan kaldırmak veya toprağından sürmek! Türk olmayan Müslüman halklara ise şoven asimilasyon ve entegrasyonu planlı uygulamak!

Dördüncüsü; Osmanlı devletinin bu siyaseti son yıllarda ana hatlarıyla Bedirhan Bey üzerinden Nasturi ve Kürtlere karşı izlediğini de görebiliriz.

Osmanlı yönetimi, Bedirhan Bey'e doğrudan Nasturilere "saldırın" demez ama el altında saldırının zeminin hazırlar. Bedirhan Bey Nasturi halkına dönük katliama giriştiğinde de, buna göz yumar, görmezlikten gelir dahası ellerini ovuşturarak bir taşla iki kuş vurduğunu düşünür. Nasıl mı?

Osmanlı, Bedirhan Bey eliyle Hıristiyan bir halk olan Nasturileri katliamla tasfiye eder. Böylece Osmanlı hem Batı Avru-

pa'nın kendi içindeki eli olarak gördüğü Nasturilerden kurtulmuş olur hem de Fransız ve İngiliz merkezli Batı'yı, Nasturilere karşı peş peşe iki büyük katliam yapan Bedirhan Bey üzerinden Kürtlere karşı düşman hale getirmiş olur!

Öyle ki Fransızlar ısrarla Osmanlı devletinden Bedirhan Bey'in kellesini isterler. Ne demek bu? Osmanlı eğer Bedirhan ve diğer Kürt beyleri üzerinden Kürtlere dönük saldırıya geçerse, Batı'dan karşı ses gelmeyecek hatta Nasturi katliamı nedeniyle destek bile gelebilirdi. Öyle de olur! Osmanlı rejimi, Bedirhan Bey ve diğer Kürt beyliklerini, merkezileştirme siyaseti gereği tasfiye ederken Batı'dan tepki gelmez.

Bedirhan Bey'in, birincisi 1843'te başlayıp Ağustos ayı başlarına kadar süren, ikincisi ise 1846 sonbaharında başlatılan saldırılarda toplam 20 bin civarında Nasturi halkını katlettiği söylenir. Kimi kaynaklar ise birincisinde 10 bin ikincisinde 20 bin civarında olduğunu belirtir. O yıllarda Hakkari ve çevresinde toplam Nasturi nüfusunun 100-150 bin civarında olduğu düşünülürse, Bedirhan Bey'in Nasturi halkına karşı soykırıma giriştiğini kabul etmeliyiz! Biz Kürdistanlı komünistler bunu kabul ediyoruz!

Beşincisi; Rumların ve Ermenilerin kendi iç siyasal birliklerini yaratamaması en büyük sorunlarıydı ama sorunları bununla sınırlı değildi. Her iki halkın da bir diğer zayıf yanı ise Anadolu ve Kürdistan'ın her yanında, Trabzon'dan Tokat'a, İstanbul'dan Çukurova'ya ve Kuzey Kürdistan'ın her yerinde nüfus olarak az-çok var olmaları ama hiçbir yerde çoğunluk oluşturmamaları idi; bu durum siyasal ulusal direnişlerini olumsuz etkiledi.

Altıncısı; başta Ermeni soykırımı olmak üzere Anadolu ve Kürdistan'da yaşanan soykırımlarda Batı'nın, özellikle Almanya'nın günahı büyüktür. Almanya, soykırımlarda (esas Ermeni soykırımında) salt bilgi sahibi değil aynı zaman

planlayıcıydı. Alman komutanların soykırımda yer yer doğrudan yer aldıklarına dair bilgi-belge var. Sadece Almanya değil genelde Batı az çok bu soykırımdan haberdardı. Talat Paşa, ABD elçisi Morgenthau'ya, "Abdülhamit'in yapamadığını biz yaptık" diyerek daha önce başlatılan ama yarım kalan soykırımı "tamamladık" diye böbürlenmiştir.

Sonuç olarak; Kavimler kapısı Anadolu ve Kürdistan'ı; Rumlardan, Ermenilerden, Êzidilerden, Asurîlerden "temizleyen"ler bu yaptıklarıyla övünmek değil utanmalı, dahası tarihe nasıl hesap verilecek diye düşünmelidirler!

Müslüman olmayan nüfus bugün; Azerbaycan'da %4, Mısır'da %11, Suriye %12, Kuveyt %5, BAE %10, Irak %5 ve hatta İran bile %2 civarındayken, Türkiye'de Müslüman olmayan nüfus devletin resmi söylemiyle %0.1 ile %0.2 arasında değişen bir orana kadar geriletilmiş ise; Müslüman olmayan halkların anayurtları olan Anadolu ve Kürdistan'da, "nüfusun %99,9'nun Müslüman hale getirildiği" ile övünmek yani bu coğrafyada Müslüman halkların köklerini kazımakla övünmek utanç vericidir! Bizler bu utanca hayır diyerek sırtımızda taşımamalıyız.

Çağrı yerine:

I – Türk rejiminin gerek, Ermeni, Rum, Süryani, Êzidi gibi Müslüman olmayan halklara yönelik baskı - katliam ve soykırımdan dolayı öncelikle halklardan özür dilemesi dahası maddi ve manevi taleplerini karşılaması lazım. Bunun için mücadele edilmelidir.

II - Zorla Müslümanlaştırılmış Rum, Ermeni ve diğer inançlardan olan herkesin özgür iradesiyle kendi kimliğine dönmeye çağırmalı ve bunun koşullarının yaratılması için mücadele etmeliyiz.

III - "İslam kardeşliği" adı altında geliştirilmek istenen Hıristiyan, Musevi karşıtlığına "hayır" diyerek tutum almalıyız.

IV – Anadolu ve Kürdistan coğrafyasında Müslüman olmayan tüm halklara dönük gerçekleştirilen katliam-tehcir-soykırımlarda belirleyici olan Türk devleti ile egemen

sınıflarının siyaset ve icraatlarıdır. Yanı sıra bu ırkçı siyasetin icrasında, mülkiyet hırsı ve inanç faktörü nedeniyle Türk olmayan Müslüman toplumların egemen sınıflarının da dolaylı ve doğrudan yer aldıkları açıktır. Bu nedenle Kürt, Çerkes, Laz, Arnavut, Arap .... toplumlarının torunları olarak bizlerin de bir özür dileme sorumluluğu bulunmaktadır. "Dilememeliyiz! Bizi ilgilendiren bir olay değil" diyerek özür dilemeye itiraz edenler şu soruları yanıtlamak durumundadırlar:

a- Katledilen ve sürülen Ermeni, Süryani, Rum halkının mülklerine kim el koydu? Gerek Anadolu ve gerekse Kürdistan kentlerindeki Hıristiyan, Musevi milletlerin malı mülkü kime hangi ulustan, uluslardan egemen sınıflara kaldı?

b- 1900'lı yıllara kadar Anadolu ve Kürdistan kentlerinin bir çoğunda % 10 ile % 30 arasında değişen nüfusa sahip Müslüman olmayan halkların mülkleri, Müslüman milletlerden egemen sınıflara kalmadıysa kime kaldı?

c- Müslüman egemen sınıflar, Hıristiyan, Musevi, Êzidi malına mülküne el koymak için hiçbir şey yapmadığı halde Türk rejimi kendiliğinden mi onlara mülkiyet bağışladı? Genelde farklı milletlerden Müslüman egemen sınıflar Hıristiyan ve Musevi milletlerin malını mülkünü almak istemediler de devlet zorla mı onlara verdi?

d- Müslüman milletlerden egemen sınıflar, mülkiyet hırsı ve inanç farkı nedeniyle Osmanlı ve Cumhuriyet sürecinde devlete yardım etmeselerdi, devlet Kürdistan ve Anadolu'da Müslüman olmayan halkları etnik olarak kolayca temizleyebilir miydi?

Beni dinlediğiniz için teşekkürlerimi saygılarımı sunuyor, Panelin başarıyla sonuçlanmasını diliyorum.

PONTOS'TA ISLAHATTAN SOYKIRIMA

Attila Tuygan

İkinci oturumun moderatörü dostumuzun ailesinden birinin acı kaybı nedeniyle panelimize katılamayacağını öğrendik dün akşam. Yükünü paylaşmamız gerekiyordu. Onun görevini ve tebliğ konusunu ben üstlenmek zorunda kaldım. Dolayısıyla konuşma metnim uzadı; verilen süreyi aşar hale geldi. Şimdi bir girizgâh yaparak başlayayım:

Gayriresmi tarih araştırmacıları çoğunlukla 350,000'den fazla Pontoslu Rum'un ve 300,000-600,000 arası Asuri, Süryani, Nasturi ve Keldani'nin 1915-1923 arasında Türk askerleri ve Kürt milisleri tarafından imha edildiğine inanmaktadırlar; ancak genellikle Ermeni Soykırımı'na odaklandıkları için başka ulusların çektiği acılar pek çok nedenden dolayı neredeyse unutulmuştur. Türk devletinin askerî ve paramiliter güçlerinin Pontoslu Rumlara yönelik olarak gerçekleştirdikleri soykırım tarafsız tarihsel kaynaklarda apaçık görülür. Tıpkı Ermenilerin soykırım anılarını canlı tutmayı başardıkları ve tıpkı insanlığın, Nazi Almanya'sının Yahudileri, Slavları, Çingeneleri ve başka ulusal grupları toptan yok etmeye çalışmasını unutamaması ve sonsuza değin

unutmaması gerektiği gibi, insanlık, Pontoslu ve de Anadolulu Rumların kadim anavatanlarından temizlenmelerini de unutulmaya bırakmamalıdır. Adalet o insanların çocuklarının, torunlarının da hakkı. Karadeniz'deki Helen mirası olan Pontos artık yok. Pontos'taki tüm köyler ve kentler yakıldı, yıkıldı, arazilerine el konuldu; binlerce insan komşu ülkelere kaçmak zorunda kaldı. Pontos Rumlarına yönelik soykırım iki aşamalı olarak gerçekleşmişti: ilk aşama 1916-1918 yılları arasında İttihatçılarca gerçekleştirilirken, ikincisi Mayıs 1919 ile 1923 arasında Kemalist kuvvetlerce yürütülmüştür.

Türkler imparatorluğun doğu cephesindeki Ruslara yardım edebileceklerinden korktukları için ya da en azından bu bahaneyle Pontoslu Rumlara karşı seferber olmuşlardı. Yine, Türkler, modern bir ulus-devlet kurmak için imparatorluğun toprak bütünlüğüne tehdit olarak gördüğü etnik grupların temizlenmesi gerektiğine inanıyorlardı. Pontoslu Rumlara yönelik tehcirler, Ermeni tehcir ve katliamlarını da gerçekleştiren ve çoğunluğunu hapishanelerden salınan katillerin oluşturduğu Teşkilat-ı Mahsusa tarafından hayata geçirilmiştir. Yunan devleti Girit sorunuyla uğraşır ve Türkiye ile yeni cepheler açmak istemezken Pontoslu ve Anadolu'nun başka yerlerindeki Rumlar tehcir ediliyor ve sistematik olarak yok ediliyorlardı. Fakat bir yıl önce gözlerinin önünde cereyan eden Ermeni mezaliminden ders çıkartmış pek çok Pontoslu Rum örgütlü savunmaya geçmiş ve yüksek dağlara çekilerek ve gerilla güçleri oluşturarak tehcir emirlerine direnmiştir. Ne yazık ki zamanın Yunan politikacılarının soruna yeterince odaklanamamış olmaları ve başka pek çok olay nedeniyle (başta Pontos piskoposu Hrisantos'unki olmak üzere) güney-doğu Karadeniz bölgesi bağlamında müşterek bir Pontos-Ermeni federasyonu kurulma umutları hayata geçmemiştir. Lozan Antlaşmasının ardından

da, Yunanistan ve Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi maddesine istinaden, Pontoslu Rumlar kadim anavatanlarını terk etmek zorunda kaldılar, kalanlar da büyük oranda Türkleştiler.

Bugünkü konumuz dışında kalıyorlar ancak, yeri gelmişken imparatorluktaki Asuri ve Süryani cemaatlere de değinmek isterim. Bu cemaatler de, tıpkı Ermenilerin içine düştükleri şartların benzerlerini yaşayıp zulüm görmüştür. Türk devleti bütün bu yerli toplulukları imparatorluktan temizlemek ve topraklarına Balkanlardan gelen Müslümanları ve de Kürt aşiretlerini yerleştirmek için en uygun anı, yani dünya savaşını beklemiştir. Bu halklar da, tıpkı Ermeniler gibi, güneydoğu Anadolu'dan kuzeybatı İran'a kadar uzanan "Turanistan"ın merkezinde yerleşik durumdaydı büyük oranda. Jön Türkler bu hattın Hıristiyanlardan temizlenmesi ve yerlerine Türklerin yerleştirilmeleri gerektiğine inanıyorlardı. Talat Paşa'nın tehcir emriyle birlikte binlerce Asuri ve Süryani ya boğazlandı ya da bir dizi seferberlik sonucu açlıktan öldü.

* * * *

Bu aralar sevgili hocam Prof. Konstantinos Fotiadis'in bir kitabını çeviriyorum. Oradan da yararlandığım bilgiler ışığında esas konuya gireyim. Herodot'a, Ksenofon'a ve başka antik yazarlara göre, Helenler M.Ö. 4. yüzyıldan beri, bugünkü Gürcistan'daki, yakınında Batum kentinin yer aldığı Phasis nehri ile yine bugünkü Karadeniz Ereğlisi arasında içeriye derinlemesine uzanan kıyı bölgesinde, yani Pontos'taydılar. 1453'de İstanbul'un düşüşünün ardından da, yani 1461'de bu topraklar Osmanlı yönetimine geçmiştir. Topraklarını kaybeden, zengin kıyı kent ve köylerdeki Rumların çoğu güvenlik arayışıyla kaçmıştır. Diğerleri de Rusya'nın güneyine, güney-

doğusuna ya da Tuna'nın ardındaki topraklara göçerek, giderek zulüm görmüş Rumlar için bir iltica yeri haline gelen yeni Rum kentleri ve yeni kültür merkezleri inşa etmişlerdir. Biz daha yakın dönemleri ele aldığımız için 1820'ye geleyim ben. 1820'lerden itibaren nüfusun bir kısmı ege'deki çeşitli adalara ve İstanbul'un Rum mahallesine göçerken, çoğu Pontos'un bakire dağlarına yönelmiştir. Orada, zorba derebeylerinden uzakta, yeni köyler ve kentler kurarak yeni ve özgür bir Rum uygarlığı yaratmaya çalışmışlardır. Kalanların çoğu ise ortaçağa özgü baskılar karşısında, mallarını, yaşamlarını ve namuslarını korumak ve insanlıkdışı davranışlardan kurtulmak için inançlarını değiştirmek zorunda bırakılmıştır.

Boyunduruk altındaki Rumların umutsuz durumları ancak 19. yüzyıldaki ilk Rus-Osmanlı savaşından sonra yavaş yavaş düzelmeye başlamıştı. Yapılan uluslararası ticaret anlaşmaları ve siyasal reformlar, özellikle de kıyı kentlerinde Avrupa ticaretinin genişlemesini teşvik etmiş ve buna paralel olarak dinsel ve siyasal özgürlük alanlarını genişletmişti. Büyük Güçler'in Anadolu sorununu sürekli göz önünde tutma amacıyla uygulayageldikleri baskılar sonucunda, ekonomik açıdan bağımlı padişah, tebaası Hıristiyanlara, 1839 Gülhane Hatt-ı Şerif-î ve 1856 Hatt-ı Hümâyun olarak bilinen fermanlarla özel haklar vermek zorunda kalmıştı. Ticaret ve ekonominin genişlemesine paralel olarak, teorik anlamda kanunlar önünde eşitlik ve dinî özgürlükler Pontos'un nüfusunda bir artışa, Rumca eğitimin yaygınlaşmasına ve neo-Helen bilincin oluşmasına yol açmıştı. Pontoslu Rumlar gizlendikleri yerlerden çıkmışlar, kıyı bölgelerine inerek yeni köyler ve kasabalar, yeni kiliseler ve okullar kurmuşlardı. Kısa zaman içinde de Karadeniz ve civardaki tüm ticaretin kontrolünü ele geçirmişlerdi. Başta Trabzon, Pontos vilayetleri yeniden eski

görkemine kavuşmuştu. Kaynaklara göre 1913'de Pontos'un toplam nüfusu 1,770 bin civarındaydı. Bu sayının dine göre sınıflandıracak olursak, yaklaşık 1 milyonu müslüman; ağırlıkla Rum olmak üzere yaklaşık 750 bini gayrimüslimdi. Etnik durumsa tamamen farklıydı: 770 bini çeşitli kökenlerden Türk; 935 bini Rum; 60,000'i Ermeni ve 5,000'i de sair Avrupalı idi. Yine o dönemde Pontos'ta 1,454 köy belirlenmiştir. Ve 1,890 kilise, 22 manastır, 1,647 şapel ve 85,890 öğrencisi olan 1,401 okul faaliyetteydi.

* * * *

Şeriat uygulayan Osmanlılar fethedilen Hıristiyanların siyasal anlamda teslim olmalarıyla yetinmez, bununla birlikte dinsel asimilasyonu dayatır ve tüm etnik bilinç ve belleğin silinmesini isterlerdi. Osmanlı hukuku tebaasını Müslümanlar ve gayrimüslimler olmak üzere iki sınıfa ayırırdı. Gayrimüslimler de iki kategoriye ayrılıyordu: kesinkes hiçbir hakları olmayan çoktanrıcılar ya da putperestler ve İslam dünyasının nispeten hoşgörüyle yaklaştığı Hıristiyan ve Yahudiler gibi tektanrıcılar. Zımni de denilen gayrimüslimler ikinci sınıf vatandaşlardı. Biraz hoş görülüyorlarsa, ileride ihtida edilebilecekleri umuduyla manevî nedenlerle ve hemen tüm vergi yükümlülüklerinin ağırlığı omuzlarında olduğu için de maddî nedenlerle hoş görülürlerdi. Devlet katında bir yerleri vardı ancak aşağı sınıftan olduklarını sürekli hatırlamaları şarttı. Toplum içinde yüksek bir konum elde etmeleri yasaktı ve eğer, ister liyakatleri sonucu, ister çeşitli desiselerle elde edecek olurlarsa, onları geldikleri yere göndermek için her şey yapılırdı. Zımniler Müslümanlarla hiçbir şekilde eşit değillerdi. Dinsel, kültürel ve ekonomik eşitsizliklere ek

olarak, fatihlerle fetholunanlar arasında doğal bir uçurum vardı.

İşte Osmanlı devletinin siyasal ve ekonomik şartları durağan kaldıkça bu durumda herhangi bir değişiklik düşünülemezdi. Nitekim de 1839 ve 1856 ıslahat fermanlarına kadar herhangi bir önemli değişiklik de yaşanmadı. Aslında Şerî yasaların değişmez olduğunun Muhammed peygamberce bildirildiği hatırlanacak olursa bu fermanların dinî devlet ilkesine aykırı olduğu tartışma götürmez. 1856 ıslahat yasası, gerek lafız, gerekse içerik olarak çok daha kesin ve açık olması itibariyle 1839 yasasının geliştirilmiş bir versiyonuydu. Gayrimüslim tebaa, siyasî-hukukî statü açısından Müslüman tebaayla mutlak eşit sayılıyordu. Osmanlı devletinin kuruluş felsefesi dâhilinde Hıristiyanlara yönelik ayrımcı muamele 1856 Hatt-ı Hümâyun fermanıyla birlikte hukuken lağvoluyordu. Pek çok Müslüman'ın bu konudaki tutuculuğu göz önüne alınacak olursa bu gerçekten gözü pek bir hamleydi. Dahası, ıslahat hukuku azınlıklarla ilgili idarî, hukukî ve başka değişiklikleri de içeriyordu. Örneğin tüm tebaalar yasalar önünde eşitti; tüm tebaaların askerlik hizmeti yapması istenmekteydi; dinî azınlıklar için geçerli cizye/kelle vergisi kaldırılmıştı; patrikhanenin yargı yetkisi tanınacaktı; gayrimüslimler bölge yönetimlerinde temsil edileceklerdi filan.

Ancak Balkan halklarının isyan ve bağımsızlık hareketlerinin ve İslamî bağnazlığın daha da pekiştirdiği güvensizlik ve karamsarlık ortamında, ıslahat düzenlemeleri gerek padişahın, gerekse uygulamadan sorumlu olanların despotça yaklaşımlarıyla uygulamadan kalktı. Vilayetlerdeki Hıristiyanları bekleyen tehlike çok daha büyüktü, çünkü sarayın kaprislerine ek olarak bir de yerel otoritelerin zorbalıkları söz konusuydu. 1861'den sonra Çerkeslerin doğu Pontos üze-

rinden Kafkasya'dan inmeleriyle birlikte oluşan göç ortamı tüm Anadolu'daki Hıristiyanların durumlarının giderek kötüleşmesine yol açmıştı. Çarlık Rusya'sının kurbanları Müslüman Çerkesler, hiç kuşkusuz onları çağırıp Hıristiyan köylerine yerleştiren Müslüman padişahtan özel yardım almış olmalıydılar ve almışlardı da. Saray, Hıristiyan bir ülkeden Müslümanların sürülmesine karşı dolaylı bir misilleme olarak böyle bir tavır koymuş olabilirdi. Bu zaman diliminde oluşan korku iklimi Pontos'un zengin topraklarında yaşayan binlerce Hıristiyan'ın, kendilerini en uçtaki sınır alanlarını güvenceye alma aracı olarak görüp sayısız imtiyaz sağlayan Rusya'ya kaçmasını doğurmuştu bir kez daha.

Hıristiyanların durumlarının sürekli kötüleşmesi Avrupalıların Saraya yönelik baskılarının artmasına neden oldu. Bu arada Rusya, Ayastefanos Antlaşması'yla bir büyük Bulgaristan yaratılmasından ayrı olarak, Rus askerlerinin Hıristiyanları yerli Müslüman etnik gruplara karşı korumak amacıyla doğu vilayetlerinde konuşlanmasını da kotarmıştı. Britanya Başbakanı Disraeli ise bu antlaşmanın Britanya'nın çıkarlarına aykırı olduğuna inanıyordu. Avusturya-Macaristan da benzer kaygıları seslendiriyordu. Öbür Avrupalı güçlerin desteğini arkalarına alarak Rusya'yı ilgili bütün ulusların katılacağı ve sonuç olarak, antlaşmanın gözden geçirilmesi amacıyla 1878'de Berlin'de yapılması planlanan yeni bir kongreyi kabul etmeye zorladılar. Berlin kongresi Britanya açısından hayli kârlı geçti, çünkü padişah hükümetiyle gizlice görüşmeler yürüterek Kıbrıs'ı kazanmış ve Rusya'nın bölge üzerindeki emperyalist hırslarını dizginlemiş oldular. Almanya açısından da durum fena değildi. Asıl kaybedenler Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan halklarıydı, çünkü antlaşmanın ilk maddesine göre: padişah, Britanya'ya, Osmanlı topraklarındaki Hıristiyanların ve diğer tebaa halkların sağduyulu bir şekilde yönetilip korunması için gerekli düzen-

lemelerin yapılacağını ve daha sonra diğerlerinin onayına sunulacağını garanti etmişti. Kısacası 1876'da, Bulgaristan'daki Hıristiyanlara yönelik soykırımla ilgili olarak Osmanlıları ilk suçlayan Britanya, kuzuyu bir kez daha kurda emanet etmişti. Nitekim Rus birlikleri Batum-Kars-Ardahan çizgisine çekilir çekilmez, yerel otoritelerce örgütlenip silahlandırılan Müslümanlar harekete geçtiler. Bunun üzerine doğu Pontos Rum ve Ermenilerin kitlesel göçüyle birlikte çöle döndü. Bu onyılda 100,000'den fazla Rum Pontos'u terk edip Rus topraklarında yeni yerleşim yeri oluşturdu.

Bu arada 1889'da, başlarında İstanbul tıbbiyesinden dört tıp öğrencisinin bulunduğu çeşitli etnik grupların temsilcileri adını 'İttihat ve Terakki' koydukları ve 1876 anayasasının yeniden yürürlüğe sokulmasını ve imparatorluktaki tüm etnik gruplara eşit haklar verilmesini hedefleyen gizli bir örgüt kurmuşlardı. Katılımcılar arasında bazı Rumlar ve Ermeniler de vardı. Federal bir hareketin liberal destekçileri ile milliyetçiler arasında bölünen bu hareket 23 Temmuz 1908'de, padişahı 1876 anayasasını yirmi dört saat içinde yeniden yürürlüğe sokmaya zorlayarak dizginleri ele aldı. Bu konudaki haberler imparatorluktaki tüm etnik gruplarca coşkuyla karşılandı. Jön Türklerin lideri Enver Paşa imparatorluktaki tüm halkların eşit olduğunu dünyaya duyurdu. Gerçi söz konusu eşitlik kısa süre içinde ihlal edilecekti. Bu ileri adımın mağdurları bir kez daha Anadolulu Rumlar oldular; Rumlar, dokuz yüzyıllık mutlak monarşi boyunca çekmedikleri sıkıntı ve güçlükleri, Büyük Güçler'in de seyirci kalması üzerine, 20. yüzyılın başlarında sözde anayasal bir hükümetin ellerinde çeker hale geleceklerdi gayrimüslimler.

1876 anayasasını yeniden yürürlüğe sokan 1908 Jön Türk devrimi başlangıçta Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tüm etnik gruplarca coşkuyla karşılandı. Jön Türklerin 'İttihat ve Terak-

ki' sloganı sadece diplomatik anlamda zekice bir hareket değildi, gelecekte karşılaşılabilecek siyasal yorumları hafifletme niyetiyle imparatorluktaki tüm uluslara dokunmak üzere tasarlanmıştı. Rumlar, Türkler, Ermeniler, Sırplar, Bulgarlar, Kürtler, Araplar ve diğer pek çok etnik grup dinsel ve kültürel özerkliklerini, eşitlik ve özgürlüklerini teminat altına alacak yeni bir Osmanlı yönetim sistemini kucaklamaya hazır görünüyorlardı.

26 Temmuz'da, padişah emriyle 1876 Kanun-u Esasisi (anayasa) ilanına ilişkin haberler telgrafla Pontos'a ulaştığında Jön Türkler 'hürriyet, müsavat, istiklal' sloganıyla sokakları doldurdular. Jön Türk devrimi, her ne kadar Türk milliyetçiliğinin yükselişi olsa da, aynı zamanda liberalleştirici bir hareket olarak tanıtıldığından ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bütün ırklara eşitlik vaat ettiğinden dolayı mutlulukla karşılanmıştı. Bu yüzden de hareketin ilk günlerinde Rumların Jön Türklerle işbirliği yaptığı ve onların başarısına maddi olarak katkıda bulunduğu da iyi bilinmektedir. Rumlar hiç olmazsa insan gibi yaşamanın mümkün olabileceğine, yeni ve özgür bir hayatın doğabileceğine ilişkin umutlar beslemişlerdi. Hatta 21 Ekim 1908'de Yunan hükümeti, "Yunan halkı Jön Türklerin görevlerinde başarılı olmalarını yürekten temenni eder" ifadesiyle Enver Paşa'ya teminat vermişti. Ayrıca "muktedir Türkiye'nin Türkiye'deki Rum unsurunu Slav zulmünden koruyacağına..." inandıklarını da ifade etmişti. Ancak, ne yazık ki, Jön Türk devrimi kavramı bir aldatmaca ve bir tuzaktan ibaretti. Çok kısa bir zaman sonra bu heves söndü ve Jön Türklerin, İsviçre ve Fransa'da kaldıkları süre boyunca, anlamadan ve özümsemeden, salt kabaca ve görünüşte ilerici bir eğitimin öğelerini almış oldukları ortaya çıktı. Olaylardan ders çıkartmayan beceriksiz ve hırslı insanlar olmaları hasebiyle Hıristiyan unsurların

hoşgörüsü, destek ve işbirlikleri yardımıyla ulaştıkları iktidar kurumu gözlerini kamaştırdı; görünüşte 'ortak anavatan' olduğunu iddia ettikleri yapının içinde yer alan tüm Hıristiyan öğeleri haklarını güvence altına almak şöyle dursun Türk-Müslüman sermayesi yaratmak adına soykırımlara giriştiler.

Jön Türk başkaldırısı, padişahla iyi ilişkilerini sürdüren Almanya dışındaki büyük Güçler'in tamamınca iyi karşılanmıştı. Hoş, Almanya'nın da bir süre sonra önemli bir rol oynayacağı yeni siyasal konumu benimsemesi çok uzun sürmemişti. Britanya ortaya çıkan siyasal durumdan oldukça hoşnuttu, çünkü son yıllarda Almanya'nın zayıflattığı siyasal etkiyi yeniden kazanacağını umuyordu. Ayrıca ıslahat programının yaşama geçmesi için gerekli saydığı için Makedonya'da asker bulundurmasına da gerek kalmıyordu artık. Ancak, bir yandan da başkaldırının başarısına dair haberlerin Britanya'nın işgali altındaki Hindistan'a ulaşabilirliği konusunda bir korkuları da vardı. Fransa ve Rusya değişikliğe onay veriyorlardı, çünkü balkan sorununun kendileri açısından herhangi bir bedel ödemeksizin ve Makedonya'daki isyancı bölgelere asker göndermenin ağır malî yüküne girmeksizin çözülebileceği düşüncesini paylaşıyorlardı. Büyük güçlerin rekabetçi oyunlarına bakınca, daha 1908 Ekim'inde "...Onlar, Türk isyanını çok güçsüz olduğu için; alt sınıfların uyanmasını geciktireceği, Osmanlı proletaryasının mücadelesine mani olduğu için ve tabii ki Türkiye'yi tıpkı eskiden olduğu gibi soymaya devam edecekleri için methiyeler düzüyorlar. Zamanında hep yaptıkları gibi, işgal altındaki Türk topraklarını soyup soğana çevirmeye devam edebilecekleri için destekliyorlar" diyen Lenin'in öngörüsüne katılmamak mümkün değildir.

Jön Türkler başlarda gayet ilericilermiş gibi bir izlenim

yaratmalarına rağmen, azınlık politikaları Sultan Abdülhamit'inkinden pek de farklı değildi. 1909 Girit sorunu ve Yunanların birlik mücadeleleri konusundaki eylemlerini bahaneden sayan Türk milliyetçileri eşitlik ve kardeşlik açıklamalarını bir kenara atıp esas olarak arî Türk devleti kurmayı öngören siyasî programlarının gerçekleşmesi yolunda sert önlemler almaya başladılar. Alman elçisinin de dediği gibi Jön Türklerin ilkeleri "tek vatan, tek eğitim, tek dil" idi. Gelişen Türk şovenizmi maskesini bir kenara koymuş, gerçek niyetini açık etmişti artık. Zaten şöyle bir laf vardır; İngiliz gazeteci Allen Upward'ın, sanırım 1913'daki bir yazısında geçiyor: "Rumlar, Jön Türk'ün serçe parmağını Abdülhamit'in belinden daha kalın sayarlar". Bunu Jön Türklerin gayrimüslimlere yönelik gaddarlıklarını anlatmak için kullanıyor. İttihatçı komitenin siyasî planlarını Nazım Bey'in bir röportajında ana hatlarıyla görebiliriz. Şöyle diyor Nazım Bey: "... Vatanımızdaki her unsuru tek bir milli Osmanlı ideası altında birleştirmeye niyetliyiz ve bunun için her türlü bedeli öderiz. Artık Rumlar, Türkler, Ermeniler ve Yahudiler diye ne azınlık ne de çoğunluk olacak; siz, biz diye bir şey yok. Ne Hıristiyanlık, ne İslam, ne de Musevilik ilk sırayı alacak veya bireyler ve cemaatler arasında ihtilafa sebep olacak. Tek bir Osmanlı vatanı fikri her şeyin üstündedir ve hepimiz, hiç istisnasız, onun sadık çocukları olacağız". Jön Türkler, 'Osmanlılaştırma' politikalarını, yüzyıllardır edinilmiş ayrıcalıkları feshetmeyi amaçlayan bir dizi önlem yoluyla Osmanlı meclisinde de egemen kılmaya çalışıyorlardı. Beklendiği gibi ilk hedefleri ekümenik patrikliğin ayrıcalıklarını kısıtlamaktı.

1909 baharında, meclise, zaten ortalığı hayli germiş bulunan iki yasa tasarısı getirildi. Birincisi eğitimle ilgiliydi; ikincisi ise, Hıristiyanlara, 1453'de İstanbul'un Osmanlılarca fethinden bu

yana ilk kez olarak zorunlu askerlik hizmeti öngören son derece zamansız ve yersiz bir tasarıydı. Eğitim tasarısına göre eğitim kültür bakanlığının dolaylı denetiminde olacak, böylece tüm imparatorlukta tek bir birleşik eğitim sistemi geliştirilecekti. Bu doğrultuda, Rumca eğitimin denetimi de patrikhaneden Türk kültür bakanlığına devredildi. Meclisteki Rum üyelerin protestoları hiçbir işe yaramadı. Ardından Rumlar askere alınmaya başladılar. Nisan 1915'de, amele taburlarının kurulması emri gönderildi her yere. Bu politika askerlik çağına gelmiş Hıristiyanların büyük bir kısmının, hayatta kalmanın tek yolu olarak gördükleri firara başvurmasına yol açıyordu. Ordu kamplarından ve ölüm taburlarından kaçan yüzlerce firarî evlerine dönemedikleri için dağlara çıkmış, mağaralarda yaşamını sürdürmeye çalışıyordu.

Meclis, uluslararası tepkilere karşı yasal kılıf bulma amacıyla kırsal kesimdeki Rumların mal/mülklerini ellerinden almaya temel oluşturacak özel kanunlar çıkartmaya başladı. Örneğin firarî ve kaçakların şiddetle cezalandırılmalarının ötesinde, mevcut bulunmayanlar ya da Türkler tarafından tehcir edilmiş olanlar da dahil olmak üzere, aileleri de imha amacıyla Anadolu'nun içlerine sevk edileceklerdi. Böylece 1821 Yunan devriminin klefte'leri gibi ilk çete grupları oluşmaya başladı. Bölgesindeki çetecilere dost, kardeş, işbirlikçi ve ruhanî lider olan samsun metropoliti Germanos Karavangelis anılarında şöyle anlatıyor bu süreci: "Pek çoğu, ölümden kaçmak için amele taburlarından firar edip dağlara çıkmıştı; orada küçük gruplar halinde yaşıyorlardı. Sık sık da köylerini ziyaret ederlerdi. Sonra yavaş yavaş silah ve mühimmat bulup Türk taarruzlarına karşı durmaya başladılar. İlk firarîlerde hemen hiç silah yoktu; kaçarken yanlarındaki kazmalar gibi, belki uzun bir sopanın ucuna takılı bir bıçak, bir balta yahut kırık bir

kasatura gibi iptidaî silahları vardı. Köylerine inerken Türklerden gasp ettikleri hayvanları karılarına veriyorlardı; kadınlar hayvanları satıp para kazanıyor; bu parayı kocalarının seyyahları ve zengin Türk tüccarları soyarak elde ettikleri paralarla birleştiriyor ve Laz kaçakçılardan modern silah ve mühimmat alıyorlardı. İlk çeteler işte böyle böyle kuruldu."

Çeteci grupların kuruluşunun amaçları, kendilerini ve Türklerden zulüm gören herkesi, niye diye sormadan korumak; köyleri, kadınları, çocukları ve geride kalan sivilleri mezalimden korumak ve Rumlara karşı keyfî ya da zorbaca davranan Türklere karşı misillemede bulunmak ve cezalandırmaktı. Sonra giderek Müslümanların Hıristiyan halkları katletmek üzere silahlandıklarına ilişkin haberler gelmeye başladı. Çoğunlukla okuma-yazması olmayan Müslüman nüfus, sokaklarda, meydanlarda ve kahvehanelerde Jön Türk hafiyeleri ya da yerel gazeteler aracılığıyla yayılan söylentilerle gayrimüslimler aleyhine kolaylıkla harekete geçiriliyordu. aks-i-seda gazetesinde bir makale yayımlanmıştı, 'Osmanlılar silah başına' başlıklı. Şöyle şeyler vardı içinde: "Allah adına silaha sarılandan daha yücesi yoktur. Bugün düşmana karşı alınacak bir zafer gelecekteki büyük başarının hazırlığı olacaktır. Haydi kardeşlerim! Bugünden tezi yok, kanlarını içmeye hazırlanalım... Onuruna göz dikmiş düşmana ölümüne acı çektirmeyenin, ne bir Müslüman olarak kıymeti vardır, ne de bir erkek olarak. Bugün, Trablusgarp'daki gibi felaketin Karadeniz bölgesinde de yaşanması ihtimal dahilindedir...". Tahmin edileceği gibi, makale Rumların ödünü patlattı, çünkü ilk kez ittihadın resmî bir gazetesi Müslümanları düşmanlarına karşı cihada çağırıyordu.

Osmanlıların Balkanlar'dan kovulmaları, Anadolu'da kayıplar verme ihtimalinden korkmaya başlayan Jön Türkler üzerinde çok kötü bir etki yapmıştı. Aslında bu bölgede etnik

bir azınlık oluşturduklarını çok iyi biliyorlardı. Kayıplarını telafi etme arzusuyla ve intikam duygusuyla yanıp tutuşan Jön Türkler bedelini Anadolu'daki tüm halkların ödediği yanlış ve tehlikeli siyasî kararlar aldılar. Osmanlı devletinin hayat damarları olan Hıristiyan halkları yok etme kararları imparatorluğu adeta ekonomik, ruhsal ve ahlakî intihara sürüklüyordu. Önceden tasarlanmış planın homojen bir biçimde uygulandığını İTF'nin, Müslümanları tahrik etmek üzere hazırladığı broşür ve afişlerde görebiliriz: "Kâfir domuzlar, ya buraları terk edeceksiniz ya da kılıçtan geçirileceksiniz!"; "Öcümüzü alalım ve onları yok edelim! Bizden koparttıkları toprakları geri alalım!"; "Rumlar ebedi düşmanlarımızdır. Bunu unutmayın mümin kardeşlerim; ya onlar gidecekler ya da biz". Ana hatlarıyla Pontos soykırımının ilk aşamasını böylece kapatayım. Öğleden sonraki oturumda Almanya'nın dahline de bir göz atarız.

* * * * *

Öğleden önce dediğim gibi, Almanya'nın dahli önemli bir konu. 1800'lerin sonlarında Almanya, şansölyeleri Bismarck'ın Osmanlı İmparatorluğu'na en kötü dönemlerinde sunduğu değerli hizmetlerin ödülü olarak imparatorluğun sınırsız kaynaklarının koruyucusu ve kısmen de ekonomik kayyımı olmuştu. Liman von Sanders İstanbul'a gelmiş ve Osmanlı genelkurmay başkanlığına atanmıştı. İşte bu ortaklık ileride Anadolulu Hıristiyan halkların soykırımına kadar uzanacaktı. Sürekli toprak kayıpları ve hezimetlerle karşılaşan -ancak son dönemlerde Edirne'nin yeniden işgali ve Alman desteğiyle umutlanan- Jön Türkler bir kez daha zafer günlerini çağrıştıran savaş yanlısı iklim yaratmaya soyunmuşlardı. Artık

her camide ve kahvehanede ateşli konuşmalar yapılıyor ve mitingler düzenleniyordu. Rumlar bu etkinliklerde rol almaya zorlanıyorlar; askerlere malî destekte bulunmak ve savaş yetimlerine ve dullarına para vermek zorunda bırakılıyorlardı. Alman askerî misyonu 1878 yenilgisi sonrasında perişan haldeki Osmanlı ordusunu organize etmekle görevlendirilmişti. O arada Deutsche Bank da askerî misyonla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na taşınmış, İzmit-Ankara demiryolunu inşa etme haklarını elde etmişti. Bu proje Bağdat'a uzanan demiryolu inşası için ilk girişim ve Almanya'nın bölgedeki emperyalist hırslarının gerçekleşmesi yolunda bir araçtı. Anadolu, Alman sermayesinin en önemli faaliyet alanı haline gelmişti.

Padişahın Almanya'ya sağladığı siyasî açılımlar aslında, imparatorluk ekonomisini mahvetmekte olan Britanyalı ve Fransız sermayesine indirilen bir darbe demekti ve aynı zamanda Rus yayılmacılığını da kontrol altına almayı da amaçlıyordu. Almanya'nın açgözlülüğü demiryolların sağladığı geniş kaynakların sömürülmesiyle dindirilemiyordu; onun nihai hedefi doğu'ya ait tüm hayatî konuların tüm denetimini ele almaktı. Almanya'nın derdi, gücü Britanya ve Fransa'nın tamamen çekip gitmesi ve Rumların imhası idi. Şeytanî bir plan önerdiler Almanlar. Daha önce denenmişti. Amerikan Büyükelçisi Morgenthau bunu gayet iyi anlatır: "Pan-Alman literatürünü az buçuk bilen biri alman siyasîlerinin yollarına çıkan halklarla ilgilenme yolunun tehcir olduğunu iyi bilir. İnsanları, tıpkı sığır sürüleri gibi, Avrupa'nın bir köşesinden bir başka köşesine zorla sürmek kayzerin senelerdir alman yayılmacılığı için yaptığı planların bir parçasıydı. Harbin başından beri Belçika'da, Polonya'da ve Sırbistan'da tatbik edegeldikleri şey buydu. Bunun en iğrenç örneği de Ermenistan'da

yaşandı. Almanya'nın telkinleriyle hareket eden Türkiye şimdi bu tehcir prensibini Rum tebaasına uygulamaya başlıyordu."

O sıralarda, yani 14 Kasım 1913 tarihinde Atina'da imzalanan Yunan-Türk barış antlaşmasının mürekkebi kurumamıştı ki imha planı doğu Trakya'dan başlayarak yürürlüğe sokuldu. 1908'de Balkanlar'daki etnik nüfus düzenlemesinin yol açtığı Müslüman mülteci akınları Jön Türklere planlarını gerçekleştirmeleri için aradıkları fırsatı vermişti çünkü. Balkanlar'daki toprak kayıplarından ve Müslümanların doğu'ya göç etmelerinden Yunanistan'ı suçlayan Jön Türkler doğu Trakya ve Anadolu'daki zengin Rum köylerine hem mültecileri, hem de yerli halkı yerleştirerek misilleme yapmaya başladılar. Doğu Trakya'dan başlayarak pek çok köy bu iskân politikasının sonucu olarak insansızlaştı. Yöntem de şöyleydi: yerel komitelerin talimatlarını alan çeteler ve Makedonyalı göçmenler köyü sarıyor, erkeklerin tarlalarına gitmelerine mani oluyor, böylece onları terke zorluyorlardı. Ayrıca gizlenmiş silah arama bahanesiyle Rum evlerinde yasadışı aramalar yapılıyor, mülklere el konuluyor ve masum köylülere şiddet uygulanıyordu. Yetkililer kamu binalarını işgal edip mültecilere yer açmak dışında hiçbir neden olmaksızın askerî karargâh haline dönüştürüyorlardı. Böylelikle Rumlara herhangi bir tazminat ödemekten kurtulurlarken muhtemel bir tepkinin de önünü kesmiş oluyorlardı. Makedonya'nın yanı sıra Arnavutluk, Bosna ve Hersek'ten gelen Müslüman mülteciler anavatanlarını terk etmek niyeti olmayan Rumları bile kovalayarak Rumların evlerine yerleşiyorlardı.

Savaş döneminde neler yaşandığını hepimiz biliyoruz. Bu kez, imparatorluğun 1. Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından gücü eline geçiren M. Kemal'in önderliğindeki Türk mil-

liyetçi hareketi, Bolşeviklerin, İtalyanların, Fransızların ve Müslüman dünyanın yardımıyla ve Yunanistan'da monarşi ve Venizelos yanlıları arasında süren olayların yarattığı fırsattan yararlanarak kendi savaşlarını başlatmıştı. Mayıs 1919'da M. Kemal, Karadeniz sahilinde Samsun'a ayak bastı ve Türk milliyetçi ordusunu organize etmeye başladı. Yakın tarihlerde Ayşe Hür'ün bir yazısında geçtiği gibi, 19 Mayıs 1919'da 9. ordu müfettişi sıfatıyla Samsun'a ayak basan M. Kemal'in esas görevi, Mütareke'yi tehlikeye düşüren bu çatışmaları önlemekti. M. Kemal, Havza'ya gelir gelmez bölgenin namlı kabadayılarından Topal Osman Ağa ile görüşmüş ve "Pontos belasından kurtulmayı Topal Osman'ın tecrübeli ellerine bırakmıştı". Topal Osman da "Siz hiç merak etmeyin paşam. Bu Pontos Rumlarına öyle bir tütsü vereceğim ki, hepsi mağaralarda eşek arısı gibi boğulacak" demişti.

Topal Osman o tarihlerde İstanbul divan-ı harbi tarafından Ermeni katliamlarındaki suçlarından dolayı aranıyordu. Muhtemelen M. Kemal'in ricası ile Temmuz 1919'da Osman Ağa hakkındaki tutuklama kararı padişah Vahdettin tarafından kaldırıldı ve Topal Osman, Trabzon valisi Cemal Azmi ve Giresun mutasarrıfı gibi yerel yöneticilerinin itirazına rağmen Trabzon havalisinde Pontoslu Rumları temizleme işine başladı. Falih Rıfkı'ya göre Topal Osman basılan her Türk evine karşı üç Rum evini basmak; mezarını kendine kazdırıp diri diri adam gömmek; vapur kazanlarında kömür yerine canlı adam yakmak gibi zulüm ve işkencelerle bölgeyi Rumlardan tamamen temizlemişti. Pontoslular bunlar olurken Yunanistan'dan yardım istediler ama Venizelos hükümeti onlara cevap bile vermedi çünkü Venizelos'un kendine göre daha somut ve gerçekçi hedefleri vardı. Sovyet Rusya ise, Kemalist hareketle yakınlaşma politikası uyarınca Batum'daki Pontos

çetelerini dağıttığı gibi bunların liderlerini de Kemalistlere teslim etmişti. İtilaf devletlerinin 1919-1922 arasındaki suç ortaklığı Mustafa Kemal'in milliyetçi hareketinin Jön Türklerin yarım kalan işlerini tamamlamasına ve yüzlerce din adamının asılmasına imkân vermiştir.

Birkaç istisna dışında Türk tarihçileri ülkelerinin militarist rejiminin çizgisini izler ve çeteci gruplarla mücadele bahanesini ileri sürerek Rumlara yönelik soykırımı gizlemeye çalışırlar. Bu tarihsel yalanı desteklemek için de uluslararası dikkatleri çeteci bir hareketin varlığına ve bunun üzerine imparatorluğun başvurmak zorunda kaldığı misilleme eylemlerine çekmeye çalışırlar. Ancak, o çeteci grupların niye doğduğundan hiç söz etmez ve Rumların Müslüman halkın şiddetinden ve devletötesi mekanizmadan kendilerini korumak için tek yollarının bu olduğunun üstünden atlarlar.

*****

Türkiye'nin soykırım suçlusu olduğu açıktır. Ancak Yunanların sessiz kalmaları ve Büyük Güçler'in politik ve ekonomik nedenlerle susması yüzünden eylemlerinin hesabını vermeye hiç davet edilmemiştir. Her şey 1915'de Ermenilerle başlamıştı. Ardından sıra Pontoslu Rumlara geldi. M. Kemal'in yönetimi sırasında da, Araplar, Çerkesler, Lazlar, Kızılbaşlar, Ezidiler, Aleviler, Süryaniler, Gürcüler ve diğerleri de dahil olmak üzere, etnik arındırmaya direnen bütün azınlıklara geldi sıra. 1974'e gelince de sıra Kıbrıslı Rumlardaydı; bugünse en temel insan haklarını ve etnik hakları talep eden Kürtler muzdarip aynı durumdan. Türkiye, bugüne değin, işlediği suçlardan dolayı herhangi bir uluslararası mahkemeye çıkartılmadığı için, yarın sıra başkalarına gelebilir.

Konuşmamı geçmişte bir arada yaşamasını becerebilen, birlikte horon tepen, aynı Türküleri farklı dilde aynı duygularla söyleyebilen, aynı yemekleri pişiren, aynı denizde, derede avlanan, aynı yaylada hayvanlarını otlatan, aynı yollarda yolculuk eden Rum, Ermeni, Süryani ve diğer halkların önünde saygıyla eğilerek bitirmek istiyorum.

ANADOLU'DAN RUMLARIN RADİKAL TEMİZLİĞİ, A'DAN Z'YE 1923 MÜBADELESİ VE 1964'TE TAMAMLANMASI

Baskın Oran

Zehirli olmak şartıyla, sofranın muhteviyatı:

1) Ordövrler: Genel baskılar (42/1'den "feragat", kampanyalar, Ekim 1930'un ihlali, İmroz-Bozcaada, şehir dışına çıkış yasağı, Ecanip Defteri, Yirmi Kur'a, Heybeliada, Soy Kodu..);

2) Ara sıcaklar: 1942 Varlık Vergisi, 1955 Pogromu (pogromun tarifi), 36 Beyannamesi (bunların üçü de tüm GM'ler)

3) Ana yemekler: Rumların etno-dinsel temizliği temel tarihler: 1923 ve 1964.

1923 Mübadelesi

1) Yapıldığı Ortam: İmparatorluk'tan Ulus-devlete ("national state" değil, "nation-state") geçiş dönemi. Her iki ülke için de. (imparatorluk ve ulus-devlet tanımları)

2) Nasıl Ortaya Çıktı? Kimler istedi: Curzon, Nansen'in bir rapor okuyacağını söyledi: "Barış için azınlıklar meselesinin halli".

a) Esas isteyen İngiltere idi.

b) Yunanistan Adam yerleştirmek için (nüfusunun dörtte birini almış). Bugün 80 milyonluk tc'ye 2,5 milyon geldi de ölüyoruz.

c) Türkiye: R. Nur teklif gelince inanamadı. a) Patrikhanenin işbirliği anıları taze, b) Batı hep gayrimüslimleri alet etmiş, c) Lozan'daki hakların sahiplerini azaltmak, d) Ama en önemlisi: ulus-devlet kuracak.

Venizelos: İstanbul Rumlarının kalmasını istiyordu (megali idea+Aynaroz sorunu). Türkiye zorunluluğu şart koştu.

3) Teknik Bilgiler: Metin. Lozan'daki 18 metin arasında ilk ikiden biri. İlk 2 maddesiyle 2 acılı grup yarattı:

a) Madde 1: Kural, göçmenler yarattı: Türk topraklarına yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerlemiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının... zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiçbiri, bu hükümetlerin izni olmadan geri dönüp yerleşemez.

b) Madde 2: İstisna, ulusal azınlıklar yarattı: Mübadelenin dışında tutulacaklar (etabliler):

1. İstanbul'da oturan Rumlar [TC vatandaşı olmayanlar ve Ortodoks olmayanlar dahil] (1912 Belediye sınırları içinde 1918'de önce yerleşmiş etabliler) (sonra, Lozan Antlaşması madde 14'le İmroz ve Bozcaadalılar da buna eklendi) (yaklaşık 120.000) ("Turco Sporos")

Bunların ikisi de bütün menkul mallarıyla gittiler, gayrimenkulleri takas edildi.

2. Batı Trakya'da oturan Müslümanlar. (yaklaşık 120.000) ("Yarı Cavır")

4) Mübadelenin Sonucu: 355.635 Müslüman Türkiye'ye, 189.916 Rum Ortodoks Yunanistan'a (+ önceden 1 milyon mülteci) mübadele edildi.

Çapaklar ancak 1930'da halledildi.

"Ara sıcaklar" (bütün Gayrimüslimlere)

1) 1942 Varlık Vergisi

a. 1915'ten sonra ikinci büyük Müslüman sermaye birikimi olayı

b. Sonuçta Gayrimüslimler Müslümanların 10 katı, Dönmeler de 2 katı kadar vergi ödediler. Nüfusun binde 55'inden verginin yüzde 20'si istenmiş oldu.

c. Ödeyemeyenler, tümü gayrimüslim ve çoğu Musevi olmak üzere, 1400 yükümlü Aşkale (Erzurum) çalışma kampına taş kırmaya gönderildi. Bunun üzerine, ödeme süresini kaçırma korkusuna kapılan yükümlüler, taşınmaz fiyatlarının hızla düştüğü bir ortamda işyerlerini, evlerini ve hatta şahsi eşyalarını sattılar. Alıcıları, savaş içinde sermaye birikimi yapmış Müslüman tüccar ve Anadolulu eşraf oldu.

2) 1955 Pogromu: Meskenlerin, kiliselerin, mezarlıkların tahribi, ırza geçmeler, ölümler. (Kıbrıs meselesinin etkisi; Derin Devlet operasyonu)

3) 1936 Beyannamesi Uygulaması (1970→): Gayrimüslim vakıf mallarının gaspı. ("Türk [LAHASÜMÜT] olmayanlar")

1964 Sürgünü ve Gizli Kararnamesi

1) Bahanesi: Kıbrıs meselesinin ilişkileri zehirlemesi sonucu. Rum göçüne 1955 değil, esas 1964 sebep oldu.

2) Kamuoyunda durum: Kıbrıs olaylarının başlamasıyla birlikte, Türk kamuoyunun dikkati Patrikhanenin, Rum azınlığın ve Türkiye'de ikamet eden Yunan vatandaşlarının üzerine çekildi. "Vatandaş Türkçe konuş" kampanyaları ve basında Rum azınlığın zenginliğine ilişkin yazılar, Türk kamuoyunda Rum kökenlilere karşı düşmanlık havası doğurdu.

3) Devletin Tutumu: Kıbrıs'a asker çıkarma yapılamayacağı

anlaşıldıktan sonra, Yunanistan'ı Kıbrıs konusunda ödün vermeye zorlamak için Ankara elinde bulunan kozları gözden geçirdi.

a. Öncelikle Patrikhane'nin sınır dışı edilmesi düşünüldü;

b. Ama (kabine toplantısında) bunun uluslararası tepki çekeceği ve Yunanlılarca olumlu bile karşılanabileceği göz önünde tutularak vazgeçildi. Bunun üzerine dikkatler Türkiye'deki Yunan vatandaşlarına çevrildi. Bunlar, Osmanlı'daki, 1930 Antlaşmasıyla legalize olmuş Rumlardı.

4) Yöntem: 1964'te Türkiye'de, 30 Ekim 1930'da imzalanmış olan İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmasına uygun olarak iş ve aile kurmuş bulunan 2.990'ı Batı Trakyalı olmak üzere toplam 12. 724 Yunan vatandaşı yaşamaktaydı. Bunların neredeyse tamamı, TC vatandaşlığına geçmemiş Rumlardı.

a. Türkiye, 16 Eylül 1964'te 1930'u tek taraflı olarak bir kararnameyle feshetti. Antlaşmanın 36. Maddesine göre, fesih kararının uygulanmasına 6 ay sonra başlanması gerekiyordu.

b. Ama Türkiye, ülke savunması ve genel güvenliği ilgilendiren konularda ithalat ve ihracatta iki ülkenin birbirlerine tanıdıkları ayrıcalıkların kaldırılabileceğini belirten 16. Maddeye dayanarak, uygulamayı hemen başlattı.

Zararlı faaliyette bulundukları belirlenen 997 kişi 6 aylık süre beklenmeden sınır dışı edildi. Antlaşmanın yürürlükten kalkmasından sonra 7.603 Yunan vatandaşı sona eren ikamet süreleri yeniden uzatılmadığı için Türkiye'yi terk etmek zorunda kaldılar. Bu kişilere daha sonra da Türkiye'ye girmeleri için vize verilmedi. 1.134 Yunan uyruklunun ise, yaşlılık, hastalık, eğitim gibi nedenlerle ve insani gerekçelerle kalmalarına izin verildi.

5) Sonuç olarak 8.600 Yunan uyruklu kişi Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldı. 200 TL karşılığı para ve içinde kıymetli şey olmayan 1 bavulla. Fakat bunların birçoğu Türk uyruklu Rum-

larla evlenmiş oldukları için, gerek ailevi nedenlerle, gerekse ülkede egemen olan Rum karşıtı hava ve baskılar dolayısıyla Türk uyruklu Rumlar da ülkeden ayrıldılar.

Genel hava Gökçeada ve Bozcaada Rum azınlığını da etkiledi. Yarıaçık cezaevi kurmak ve devlet üretim çiftliği açmak için yapılan kamulaştırmalar, kolonizasyon bu adalardaki Rum azınlığın Yunanistan'a göç etmesiyle sonuçlandı. 2000'lerin başında Türkiye'de Rum azınlığın sayısı 1500-2000'e kadar düşecektir.

1964 Gizli Kararnamesi

1) Yunan uyrukluların Türkiye'den çıkarılmasından sonra 2 Kasım 1964'te 6/8301 sayılı "gizli" bir kararnameyle bu kişilerin Türkiye'deki taşınmaz malları üzerindeki her türlü devir işlemleri durduruldu ve bu taşınmaz mallardan elde ettikleri gelirler bloke edildi.

2) Sadece İstanbul'da yaşayanların geçimlerini sağlayacak şekilde her yıl gereksinime göre bir miktar gelirleri serbest bırakılıyordu. Çok sayıda Yunan'ı ekonomik açıdan mağdur eden bu uygulamanın sona erdirilmesi için 5 Şubat 1988'e yani Davos sonrasına dek beklemek gerekecektir.

SONUÇLAR

Azınlıklar Açısından:

- Katırlar tepişir, otlar ezilirmiş. İki ulus-devlet tepişti, azınlıklar ezildi. Daima "öteki", kanser hücresi muamelesi gördüler.

* Gidenler: Turco Sporos ve Yarı-Cavırlar

* Kalanlar: İkinci sınıf ve Beşinci Kol vatandaş: Azınlıklar

- (Yunanistan; İstanbul Rumları ile Batı Trakyalıları, İmroz-Bozcaada Rumları ile 12 Ada Türklerini paralel tuttu. Mesela 1964 Sürgünü üzerine Onikiadalar'da yaşayan Türk uyrukluları

sınır dışı etmeye başladı. Türkiye'nin 1.134 Yunan uyruklu kişiyi insani nedenlerle sınır dışı etmeyi durdurma kararı alması üzerine, Yunanistan da Rodos'ta ikamet eden 500 kadar Türk uyruklunun kalmasına izin verdi.)

İki Devlet Açısından Herşeyden önce: Çatışma

- Rumlar daha çok çekti, çünkü:

* Türk ulus-devleti Yunan ulus-devletinden daha güçlüydü. Batı Trakya'nın fazla azalmamasının bir sebebi buysa;

* diğer sebebi köylü toplumunun toprağına bağlı olması, şehirlinin ise daha kolay terk etmesidir.

- 1923 ne de olsa karşılıklıydı. Ama 1964 ve "ara sıcaklar" öyle değildi.

- 1923, Yunanistan toplumu için genelde olumlu sonuçlar doğurdu: Gelenler genelde burjuvaydı, köylüleri ise halı vs. gibi zanaatlara sahiptiler. Türkiye'ye ise genelde köylüler geldiler. Bağları söküp tütün diktiler...

- Türkiye'nin 1964 uygulamalarının uzun vadeli sonuçları ülke için çok olumsuz oldu:

* Rum azınlığın göçü Lozan'da kurulmuş olan sayısal dengeyi sona erdirdi. Yunanistan bundan sonra Batı Trakyalı Müslüman Türk azınlığa yönelik baskı politikalarını daha rahat uygulayabildi. Nitekim, 1967'de iktidarı ele geçiren Albaylar Cuntası döneminde, genel politikaya paralel olarak ve özellikle de yeniden başlayan Kıbrıs olaylarından sonra bu azınlığa ait topraklar kamulaştırıldı; Papagos kanunu kaldırıldı; jandarma baskısı artırıldı; her Kıbrıs bunalımı çıktığında Türk köyleri askeri ablukaya alındı.

* Türkiye için esas sonucu: (Gayrimüslim temizliğinin sonucu)

• Sanayi devriminin minimum yarım asır gecikmesi.

• Laik toplumun fevkalade zorlaşması (Sünni Müslüman çoğunluk + Alevilerin dışlanması).

• Çoksesli toplumun sona ermesi.

YAKINDOĞU'NUN İMHASI VE PONTOS SORUNU

İsmail Beşikçi

Yakındoğu kavramı, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve daha öncesinde de çok kullanılan bir kavramdı. Hem Osmanlılar, hem Batılılar bu kavramı sık sık kullanırlardı. Bu kavramın son kullanım alanlarında biri Lozan Antlaşması sürecinde oldu. Lozan Antlaşması'nın esas adı, Yakındoğu İşleri İle İlgili Lozan Antlaşması'dır.

Yakındoğu neresidir? Bizans yönetimi, İstanbul'dan Doğu'ya doğru, coğrafyayı şu şekilde bölümlemişti. Yakındoğu, Ortadoğu, Uzakdoğu.

Yakındoğu, bugün, Küçükasya olarak bilinen Anadolu ve Kuzey Mezopotamya denen toprakları kapsıyordu. Ortadoğu, Mısır'dan Hindistan'a kadar, Kuzey Buz Denizi'nden Umman Okyanusu'na kadar olan toprakları kapsıyordu. Uzakdoğu, Ortaasya içleri, Japonya, Çin, Filipinler, Vietnam gibi alanlardı.

Küçükasya'da, Ege taraflarına İyonya deniyordu. İyonya ile Kızılırmak arasında, 'Anatolia' denen bir bölge vardı. Ondan sonra Kapadokya olarak adlandırılan topraklar başlıyordu. Karadeniz havalisine Pontos deniyordu. Pontos'dan sonra Lazistan başlıyordu. Lazistan'ın doğusunda Gürcistan

vardı. Pontos'un güneyi Ermenistan diye adlandırılıyordu. Doğu Akdeniz'de, bugün Çukurova diye anılan bölgeye Kilikya deniyordu.

İyonya'da, Anatolia'da, Kapadokya'da, daha çok Rumlar yaşıyordu. Pontos'da, Rum-Pontoslar... Ermenistan'da ve Kilikya'da daha çok Ermeniler yaşıyordu.

Bugün, Ermenistan denen bu bölgelere, Kürtler Kuzey Kürdistan, Ermeniler Batı Ermenistan diyor. Bu bölgede, tarihte, Ermeniler, Kürtlerle birlikte yaşıyordu. Kürtler, kırsal alanda, hayvancılıkla uğraşıyorlardı. Ermeniler, şehirlerde, marangozluk, demircilik, bakırcılık, terzilik, boyacılık, kuyumculuk, inşaatçılık gibi zanaatlarla, ticaretle meşgul oluyorlardı. Kırsal alanlarda, tarımla meşgul olanlar yine Ermenilerdi.

Van Gölü merkeze alındığında, kuzeye doğru ilerlendikçe Ermeni nüfus, güneye doğru ilerlendikçe Kürt nüfus artıyordu. Küçükasya'nın, yani Yakındoğu'nun bir kesimi de Kuzey Mezopotamya idi. Burada, Kürtler, Süryaniler, Ermeniler iç içe yaşıyordu.

Küçükasya'ya Türklerin gelişi, 11. yüzyılın ilk yarısına rastlamaktadır. 11. yüzyıl ile, 13. yüzyıl arasında yani üç asır süresince gelen Türklerin sayısı hakkında verilen rakamlar, 400 bin ile 600 bin arasında değişmektedir.

Gelenler, genel olarak erkeklerdir. Atlı, kılıçlı gelmektedirler. Nüfusun çoğalması, akınlarla gelen Türklerin, bölgedeki, Gürcü, Ermeni, Rum, Yahudi, Kürt, Süryani, Arap vs. kadınlarla evlenmesiyle olmuştur. Önce Müslümanlaşma, 19. Yüzyılın sonlarındaysa, Türkleşme başlıyor. Hıristiyanlardan alınan cizye gibi vergilerin yükü, Müslümanlaşmak için önemli bir neden oluyor.

Türklerin, Küçükasya'ya akınlara başladığı dönemlerde, burada on milyon civarında yerli nüfus olduğu vurgulanıyor.

Üç asır boyunca gelenler, bölgede baskın gen oluşturamıyor. Bu bakımdan, bugün, T.C. sınırları içinde yaşayanların, fiziki bakımdan Ortaasya Türklerine benzerlikleri çok azdır. Ama, Rumlara, Ermenilere fiziki benzerlik daha çoktur.

Coğrafyanın, İstanbul'dan doğuya doğru, Yakındoğu, Ortadoğu, Uzakdoğu diye bölümlenmesi, şu bakımdan anlamlıdır. Yakındoğu, imha edilmiştir. Bu imhadan sonra, Yakındoğu'dan kalma bazı alanlar, Ortadoğu içinde ele alınmaya başlanmıştır. Yakındoğu'nun nasıl imha edildiği üzerinde durmak önemlidir.

***

20. yüzyıl başlarında, Rum-Pontoslar, Amasya, Niksar, Tokat, Trabzon, Gümüşhane, Maçka, Şebinkarahisar gibi şehirlerde yaşıyorlardı. Samsun, Sinop, Amasya vilayetine bağlı mutasarrıflıklardı. Çarşamba, Bafra, Merzifon, Havza, Vezirköprü, Amasya vilayetine bağlı kaymakamlıklardı.

Ordu, Ünye, Terme, İnebolu, Fatsa, Niksar vilayetine bağlı kaymakamlıklardı. Tirebolu, Rize, Akçaabad, Sürmene, Of, Trabzon vilayetine bağlı kazalardı.

Kelkit, Şiran, Bayburt, Gümüşhane vilayetine, Torul, Maçka'ya, Mesudiye, Şebinkarahisar'a bağlı kazalardı.

20. Yüzyılın ilk çeyreğinde, 1914-1915 yıllarına kadar, Pontos ülkesinde, 1135 Kilise, 960 okul, 815 cemaat vardı.

Yakındoğu Nasıl İmha Edildi?

İttihat ve Terakki'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nu, Türk, Türklük üzerinde organize etmek gibi bir düşüncesi, tasarımı vardı. Adriyatik Denizi'nden Orta Asya içlerine kadar bir im-

paratorluk olacak, ama bu imparatorluk sınırları içinde sadece Türkler yaşayacaktı. Bu, İttihat ve Terakki'nin, üzerinde en çok çalıştığı devlet ve toplum projesidir. İttihat ve Terakki, gerek gizli toplantılarında, gerek açık toplantılarında bu devlet ve toplum projesi üzerinde çok konuşmalar ve tartışmalar oluyordu. İttihat ve Terakki'nin Merkez-i Umumisi'ndeki üç önemli ittihatçı, Dr. Bahattin Şakir, Dr. Nazım, Ziya Gökalp, bu konu üzerinde çok duruyordu.

Bu konularla ilgili planlar, projeler hazırlanırken, Rumlar, Ermeniler, Kürtler, Aleviler, Asuriler, Ezidi Kürtler... önemli pürüzler ortaya çıktı. İmparatorluk, bu pürüzlerden nasıl kurtarılacaktı? İmparatorlukta yaşayan herkes nasıl Türk yapılacaktı?

İttihatçılar, uzun, yoğun çalışmalardan sonra, planlarını şu şekilde düzenlediler. Ege'deki, Kapadokya'daki Rumlar, Ege adalarına, Yunanistan'a sürgün edilecek; Karadeniz havalisindeki Rum-Pontoslar yine aynı şekilde Yunanistan'a sürgün edilecek; Ermenilerin nüfusu tehcirle çürütülecek; Süryaniler, Ezidi Kürtler vs. aynı yaptırımlarla karşılaşacaklardı. Kürtler Türklüğe asimile edilecek, Aleviler (Kızılbaşlar) Müslümanlığa asimile edilecek; Laz, Çerkes gibi gruplar da Kürtler gibi Türklüğe asimile edileceklerdi. Böylece, tasarlanan Türk imparatorluğunda yaşayacak herkes Türk olmuş olacaktı.

Türklüğün en önemli dayanağının Müslümanlık olduğu da besbellidir.

Çeşitli yöntemlerle Küçük Asya'yı terke zorlanan Rumların Ermenilerin, Süryanilerin... taşınmaz mallarına, zenginliklerine el konulması, bu devlet ve toplum projesinin çok önemli bir boyutuydu. Bu el koymalarla Osmanlı ekonomisi millileştirilmiş; Müslüman Türk tüccar, Türk burjuvazisi doğmuş olacaktı.

1912-1913 Balkan Savaşları, yenilgi, bu projenin hayata geçirilmesi yolunda tetikleyici bir etki yarattı. Yenilginin nedeni iç düşmanlar olarak belirlendi. Düşman güçlerle işbirliği yapan iç düşmanlar vardı. Bunlar Rumlardı. 1911 sonlarından itibaren Ege'deki Rumlar boykotlarla, sindirmelerle, sabotajlarla, öldürülmelerle karşılaştılar. Rumların bölgeden uzaklaştırılması için Küçük Asya'yı terk etmeleri için her türlü taciz yapıldı. 1911-1913 yılları arasında bu tacizler yoğunlaştırıldı, yaygınlaştırıldı.

1914 baharından itibaren, Karadeniz havalisindeki Rum-Pontoslar, Kapadokya'daki Rumlar, İttihat ve Terakki'nin hem illegal örgütlerinin, hem legal kurumlarının tacizleriyle karşılaştılar. Sindirmeler, sabotajlar, boykotlar, öldürmeler yoğun ve yaygın bir şekilde, birbirini takip etmeye başladı. Rum-Pontosların en kısa zamanda bölgeyi terk etmeleri, terketmedikleri takdirde öldürülecekleri; evlerinin yakılacağı; artık Osmanlı ülkesinde yaşamalarının mümkün olmadığı; buraların Türk yurdu olduğu vurgulanıyordu.

Rum sürgünlerinin, aslında 1911-1912 yıllarından itibaren başladığını görüyoruz. Bu süreçde Balkan yenilgisinin önemli olduğu söylenebilir. Bu konuda iki kitaptan söz etmek gerekir. Bu kitaplarda, sabotajlar, öldürmeler, boykotlar, sindirmeler ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Birinci kitap, Alexander Papadopoulus'un, *Resmi Belgelerde Avrupa Savaşından Önce Türkiye'de Rumlar Üzerindeki Zulüm, Pontos Trajedisi 1914-1922 Kara Kitap* (Çev. Attila Tuygan, Anais Martin, Adnan Köymen) Pencere Yayınları tarafından yayımlanan bu kitap Ocak 2013 de basılmış. Kitapta Sait Çetinoğlu'nun Önsözü var.

İkinci kitap, *Takibat, Tehcir, İmha, Osmanlı İmparatorluğu'nda, 1912-1922 yılları Arasında Hıristiyanlara Yönelik Yaptırımlar* (Çev. Suzan Zengin) adını taşıyor. Bu kitap Tessa

Hofmann tarafından derlenmiş. Ocak 2013 de Belge Yayınları tarafında yayımlanmış. Sait Çetinoğlu'nun bu kitapta da bir Önsözü var. Bu iki kitap o dönemde Hıristiyanlara yönelik katliamları, bu süreçte gelişen, tırmandırılan devlet terörünü bütün açıklığıyla ortaya koyuyor. Her iki kitapda da Sait Çetinoğlu'nun Önsözleri önemli yazılardır.

Rumlara, Rum Pontoslara karşı politikalar, Balkan yenilgisinden hemen sonra, Birinci Dünya Savaşı'na varmadan uygulanmaya başlamıştı. Savaş döneminde Ermenilere karşı tehcir gündeme geldi. 1915 baharında, 3-4 ay gibi kısa bir süre içinde tehcirle bin yıllardır yaşadığı topraklarından sökülüp atıldılar. Birbuçuk milyon civarında Ermeni soykırımla yok edildi. Aynı şekilde Asuri-Süryaniler, Ezidi Kürtler de soykırıma uğradılar. Teşkilat-ı Mahsusa bu amaç doğrultusunda kuruldu, kullanıldı. Balkan yenilgisinden sonra İstanbul'a, Küçük Asya'ya doğru göç eden Evladı-ı Fatihan İttihat ve Terakki'nin Rumlara, Ermenilere karşı tetikçi olarak kullandığı çok önemli bir güçtü. Rumlardan, Rum-Pontoslardan, kalan taşınmaz mallar evler, dükkanlar, zeytinlikler, tarlalar...vs. onlara verildi. Bu, onların, devletle işbirliği yapmalarında çok önemli oldu.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Küçük Asya'da, 13 milyon civarında insan yaşıyordu. Rum-Ermeni, Musevi, Süryani nüfus 3 milyon civarındaydı. İşte Küçük Asya'daki, bu üç milyon civarında nüfusun varlığı, sürgünlerle, tehcirle, soykırımla silindi. Yakındoğu, bu şekilde imha edildi.

Sürgün ve soykırım sürecinde, anası-babası öldürülen çocukların, kaybolan çocukların, Müslüman-Türk ailelerin yanına verildikleri, Pontos-Rum benliklerinden koparılıp Müslüman-Türk gibi yetiştirildikleri de biliniyor. Çocukların, kardeşleriyle, aileleriyle, yakınlarıya ilişki kuramamaları için

kapsamlı önlemler alındığı da biliniyor. Çocuklarla ilgili bu sürecin de soykırım kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Burada, Kürtlerin ikili durumundan söz etmek gerekir. Kürtlerle ilgili temel politika şüphesiz, Kürtlerin Türklüğe asimilasyonuydu. Ve bu politika İttihat ve Terakki döneminde uygulanmaya başlandı. 1916-1917 yıllarında, yüzbinlerce Kürt, Rus işgalinden koruma mizanseniyle Kürdistan'dan Küçük Asya'nın batı ve orta yörelerine doğru yönlendirildi. Bu da bir sürgündü.

Ama, İttihat ve Terakki, Rumlarla, Rum-Pontoslarla, Ermenilerle, özellikle Ermenilerle olan sorunların yok edilmesi için, Kürtlerin yardımına ihtiyaç duyuyordu. 1919-1920 yıllarında, Milli Mücadele döneminde, Kürlere bazı sözlerin verildiği de biliniyor. Mücadelenini başarıya ulaşmasında sonra, Kürtlere de milli haklarının verileceği ısrarla dile getiriliyordu. Bu, Kürtlerin, Milli Mücadeleye destek olmalarında önemli bir etkendi. Kürtlere, 'Eğer Kuvayı Milliye ile birlikte olmazsanız, Emperyal güçler, Kürdistan'ı Ermenistan yapacak şeklinde propaganda da yapılıyordu. Bu dönemde, Erzurum Kongresi, Sivas kongresi dönemi bu bakımdan dikkate değer. Mustafa Kemal'in, Kazım Karabekir'in üzerinde durmak gerekir.

Kürtleri Milli Mücadeleye katmak için dile getirdikleri düşünceler çerçevesinde, bu dönemde, Kürtlerin bir kısmı Rumlara, Ermenilere karşı tetikçi olarak kullanıldı. Ama, İttihat ve Terakki'nin politikalarına Kuvayı Milliye, daha sonra da Cumhuriyet yönetimi tarafından aynen sürdürüldü. Devlet, güç kazandığında, bu güç Lozan'la pekiştirildiğinde artık Kürtlerin yardımına şüphesiz gerek kalmadı. İşte o zaman Kürtlerle ilgili asimilasyon politikaları da sıkı bir şekilde gün-

deme geldi. Kürtlere verilen sözler tutulmayınca direnişle meydana geldi. Sürgün, inkar, imha politikaları yoğun ve yaygın bir şekilde yaşama geçmeye başladı.

Hasta Adam, Canlı Cenaze

Çarlık Rusyası ve Batılı devletler, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'na 'Hasta Adam' demeye başladılar. Ahmet Ümit'in, *Elveda Güzel Vatanım* (Everest Yayınları, Aralık 2015) romanı, İttihatçı Şehsuvar Sami'nin anılarından hareket etmektedir. Şehsuvar Sami, Birinci Dünya Savaşı döneminde, Batılı devletlerin Osmanlılı Devleti'ni 'Canlı Cenaze' diye adlandırdıklarını söylemektedir. (s. 296-307)

'Hasta Adam', 'Canlı Cenaze' kavramlarını irdelemenin yararlı olacağı kanısındayım. Şöyle Düşünelim: Yıl 1910. Doğu Akdeniz'de Silifke yöreleri. Kilikya'daki Ermeni direnişinin bastırılmasından sonraki dönem.

Yöre sakinlerinden ileri gelen biri, bölgede, İttihat ve Terakki Fırkası'nın teşkilatını kuruyor. 1911 genel seçimlerinde, mebus (milletvekili) seçiliyor ve İstanbul'daki Meclis-i Mebusan'a katılıyor. Mebus olması, ona bölgede çok büyük güç verir. Prestiji artar.

Silifke çevresinde bir köy. Köyde Ermeniler yaşamaktadır. Yüzyıllardır Ermenilerin yaşadığı bir köy. Topraklar, tarlalar, küçükbaş, büyükbaş hayvan sürüleri, evler, değirmen, sular, ormanlar, okul, kilise, manastır vs. Ermeni kurumları...

Mebus, bu köye göz dikmiştir. Köyün arazisini, evlerini, değirmeni, sularını, kiliseyi, manastırı, okulu her şeyiyle birlikte ele geçirmek, sahiplenmek istemektedir. Kendince etraflı planlar yapar, projeler hazırlar.

Mebus, mutasarrıfla (Osmanlı ilçeden daha büyük olan bir

yönetim biriminin yöneticisi) yakın ilişkiler geliştirir. Tapu müdürüyle, jandarma komutanıyla, emniyet müdürüyle, savcıyla vs. sıcak ilişkiler geliştirir. Onları sık sık çiftliğine davet eder, ziyafetler düzenler; çiftliğe her gelişlerinde armağanlar sunar. Şehirdeki konutlarına armaganlar gönderir. Bu ilişkiler temelinde, köyün tapusunu kendi üzerine çıkarır. Köyün bütün arazisinin, tarlalarının, sularının, evlerinin, değirmenin vs. tapusunu kendi üzerine çıkarır.

Birkaç gün sonra, kendi adamını, jandarma komutanıyla, jandarma birliğiyle birlikte köye gönderir. Köyün sakinleri Ermeniler, köy meydanında toplanır. Mebusun adamı, yeni durumu, köylülere tebliğ eder. Mebusun adamı, köylülere, elindeki yeni tapuyu göstererek şöyle der: "Köy, evleriyle, tarlalarıyla, sularıyla, her şeyiyle artık mebusundur. Köylülerin, Ermenilerin köyü üç gün içinde terk etmeleri zorunludur. Aksi takdirde evler içindekilerle birlikte yakılacaktır."

Ermeni köylüler, büyük bir çaresizlik, perişanlık içindedirler. Yalvar-yakar olurlar. Köylerinde, evlerinde kalabilmek için Müslümanlığa dönüşü bile kabul ederler. Ermeni köylülerin hiçbir isteği kabul edilmez. Köyü terk etmeleri zorunludur. Yalvar yakar olmalarıyla üç günü beş güne çıkarabilirler. Beşinci gün sonunda köylüler, büyük bir perişanlık, çaresizlik içinde birkaç parça eşyalarıyla, çocuklarıyla, yaşlılarıyla, evlerini, hayvanlarını, sularını, kiliselerini, manastırlarını, bütün zenginliklerini vs. geride bırakarak köyü terk ederler... Bütün bunlar, 'Hasta Adam'ın, 'Canlı Cenaze'nin yapabileceği işler midir?

Devlet nedir? Devlet, kamu gücünün organizasyonudur. Legal, meşru silah tekelinin organizasyonudur. Ordu, polis, jandarma, istihbarat, mahkemeler, hapisaneler, yargıçlar, vergi tahsildarları... Devlet bütün bu güçlerin organizasyonudur.

Ve bütün bu süreç içinde Ermeni köylülerin şikayet edebilecekleri, başvurabilecekleri hiçbir makam yoktur. Bu makamların hepsi, mebusun isteği doğrultusunda çalışmaktadırlar

1911'den sonra, 1912- 1913 yıllarında, Ege'de, Kapadokya'da Rumlar, boykotlarla, sindirmelerle, sabotajlarla taciz edilerek bölgeden uzaklaştırılmışlar, Ege adalarına, Yunanistan'a sürgün edilmişlerdir. Rumlar, bin yıllardır yaşadıkları topraklarından koparılmışlardır.

1914 baharından itibaren Rum-Pontoslara karşı, Amasya, Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Tokat gibi alanlarda çok yoğun sindirme, sabotaj, boykot operasyonları gerçekleştirilmiştir. Rum-Pontoslar kaçırılıp infaz edilmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sürecinde ve Milli Mücadele döneminde de bu tür operasyonlarla Rum-Pontosların bölgedeki varlıklarına son verilmiştir. Bu çok derin ve yaygın operasyonları, 'Hasta Adam', 'Canlı Cenaze' gerçekleştirebilir mi? Birinci Dünya Savaşı döneminde, bir taraftan çeşitli cephelerde savaş sürerken, Rumlara, Rum-Pontoslara, Ermenilere, Süryanilere, Ezidi Kürtlere karşı soykırımlara varan politikalar nasıl uygulanabilmiştir? Bütün bunları 'Hasta Adam' 'Canlı Cenaze' nasıl yapabilir?

1915'e geldiğimiz zaman, Sivas, Erzurum, Harput, Diyarbakır, Bitlis, Van eyaletlerinde yaşayan Ermenilerin nüfusunun tehcir adı alında tamamen çürütüldüğünü görüyoruz. O dönemde, örneğin, Muş ve Siirt mutasarrıflıklarının Bitlis eyaletine bağlı oldukları da biliniyor. Bursa, Eskişehir, Balıkesir, Ankara, Konya gibi illerde benzer operasyonlarla, Ermenilerin yok edildiklerini görüyoruz. Bu sürecin İstanbul'da 24 Nisan'da Ermeni aydınlarına karşı başladığı yakından bilinmektedir. Bütün bunları 'Hasta Adam', 'Canlı Cenaze' gerçekleştirebilir mi?

Bunlara rağmen bu kavramlar, neden sık sık kullanılıyor? Bu kavramlar, üzerinde, bu kavramlarla birlikte, Rum, Rum-Pontos, Ermeni, Asuri tehciri, soykırım süreci üzerinde daha ayrıntılı bir şekilde, olgulara, olgusal süreçlere, olgusal ilişkilere dayanılarak düşünmek gerekir kanısındayım.

1920'ler dikkate alınarak şöyle söylenebilir. 1915 Ermeni soykırımı, Rum-Pontos, Süryani soykırımı, büyük bir suçtur. 1920'lerde, Kürtlerin/Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması, paylaşılması da büyük bir suçtur. Bu süreçde, Birleşik Krallık, Fransa gibi emperyal devletlerin, Yakındoğu'nun ve Ortadoğu'nun iki köklü devletinin büyük rolü vardı. Bu konuda, dönemin iki emperyal gücünün, Yakındoğu'daki ve Ortadoğu'daki Türk, Fars ve Arap yönetimleriyle işbirliği içinde bu sürecin gerçekleştirildiği açıktır. Bu süreçde, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Ortadoğu'daki topraklarının paylaşıldığı da görülüyor. Büyük Britanya'ya bağlı Irak, Ürdün, Filistin mandaları, Fransa'ya bağlı Suriye, Lübnan mandaları bu şekilde kuruluyor. Manda kavramının sömürge kavramı anlamında kullanıldığı açıktır.

İşte, bütün bu konularda, Türk yönetimiyle, Batı yönetimleri arasında şu şekilde sözlü bir antlaşma olmuş olabilir: Sen benim, Kürt, Ermeni, Rum, Süryani ... sorunlarımı gündeme getirme, ben de sizin, Yakındoğu'daki ve Oradoğu'daki Osmanlı topraklarını paylaşmana itiraz etmeyeyim...

Bunun tersi bir söylem de olabilir. Sen bizim, Yakındoğu'daki ve Oradoğu'daki Osmanlı topraklarını paylaşmama itiraz etme, biz de senin, Kürt, Ermeni, Rum, Süryani vs. sorunlarını gündeme getirmeyelim...

Bu konularda, dönemin Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül'ün, 10 Kasım 2008'de Brüksel'de yaptığı konuşmayı unutmamak gerekir. Bu konuşmanın bilincine varmak önem-

lidir. Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül şöyle demişti. Ege'de Rumlar, Türkiye'nin pek çok yerinde Ermeniler yaşamaya devam etseydi, bugünkü gibi Türk milleti, Türk devleti olabilir miydik? Bu konuşma, Yakındoğu'nun, Rum-Pontos'un nasıl ve neden imha edildiğini de açıklamaktadır.

SOYKIRIMIN İKİ FİGÜRÜ
TOPAL OSMAN ve SAKALLI NURETTİN PAŞA

Mahmut KONUK

Birinin "kahraman"ı, ötekinin "cellat"ı!

Resmi tarih'e bakarsanız; "Kuva-i Milliye Ordusu işgalci Yunan Ordusunu denize dökmüştür".

Oysa gerçek çok farklıdır. İngilizler Mustafa Kemal'le anlaştıktan sonra Yunanistan'a desteğini çekmiş, Yunan ordusu da Venizelos'un emriyle geri çekilmiş, savaş gemileri ve feribotlarla İzmir'i terketmiştir. İzmir Limanında demirlemiş İngiliz ve Amerikan donanmalarına ait gemiler de Sakallı Nurettin komutasındaki çete ordusunun zulmünden kaçan egenin Rum ahalisini almamakta, gemilere binmeye çalışanlara karşı zor kullanmaktadır.

Dido Sotiriyu o eşsiz kalemiyle o günlerdeki manzarayı şöyle anlatır:

"- Yangın var!

- İzmir'i ateşe verdiler.

Kırmızı, siyah alevler yükseliyordu göğe doğru.

- Ermeni mahallesinin oradan geliyor.

- Gene Ermeniler ödüyor hepimiz adına...

Gittikçe daha yoğunlaşıyor kaçanlar. İnsanlar birbirinden

seçilmiyor artık. Ne ilerleyen, ne duran, gittikçe kabarıp dört bir tarafa taşan, simsiyah bir ırmak görüyorum sadece. Önde deniz var, arkada ateş ve ölüm. Şehrin dibinden doğru ortalığa panik saçan bir uğultu geliyor.

Ve deniz, artık bir set olmaktan çoktan çıkmıştır. Binlerce insan denize atılmakta ve boğulmaktadır artık. İnsan leşleri yarışmaktadır suda... Gençler, ihtiyarlar, kadınlar ve çocuklar birbirini çiğnemekte ve ölmektedirler. Saldırmalar, süngüler durmadan işlemekte, tüfekler durmadan çalışmaktadır.

***

Akşam karanlığında bir kat daha da artmıştı çığlıklar.

Mavnaya ölmeden erişebilenler, çeşitli mahallelerdeki durumu bir bir anlattılar. Pehlivan'm adamlarıyla Nurettin Paşa'nın askerleri, önlerine çıkan bütün ev ve dükkânları talan etmekte, yakıp yıkmaktaydılar; henüz ölmemiş erkeklere işkence ediyor, papazları kiliselerde çarmıha geriyor, dayakla yarı ölü hale getirdikleri genç kız ve delikanlıları, mihrabın ü-zerine uzatıp ırzlarına geçiyorlardı.

Yangın gece boyunca devam etmişti. Duvarlar devrilip yıkılıyor, camekanlar uçuşuyordu havaya, her şeyi yutuyordu alevler, ne varsa eritip yoğuruyordu.... Yüzyıllar boyunca göz nuru ve alınteri dökerek ne kurulduysa... ev, fabrika, okul, tapmak, müze, hastane, kütüphane, tiyatro namına ne yaptılarsa, yanmış, yıkılmış ve sadece bir kül yığını kalmıştı geriye. Simsiyah bir duman ve yanık kokan bir kül yığını.

***

Dumbaz köprüsünün ucuna çekilip oturdum. Suyla şişmiş iki ufak gövdeyi sallıyordu bir beşik gibi deniz. 'Uyuyun haydi!

Bu yeryüzünün çocuğa ihtiyacı yok artık!' Gelip gelip İngiliz zırhlısının teknesine vuruyordu küçücük kafaları garip bir ısrarla: "Açın da girelim!.. der gibiydiler. Açın! Görmüyor musunuz bizi"?

***

Gün ağarırken, römorkörler çekmeye başladı mavnaları. Ve Çok geçmeden de farkına vardık ki bu römorkörler İngiliz değil, Türk römorkörleri.

- Römorkörlerde Türkler var diye haykırdı bir ses.

***

Boğazlamaya götürüyorlar bizi.

- İhanet ettiler bize, sattılar bizi.

- Amiraaal! Kurtarın bizi!

- Hazreti İsa adına bırakıp gitmeyin bizi! Küçük çocuklar var aramızda, ihtiyarlar, kızlar var!.

***

Ve Türk römorkörleri yola devam etmekteydiler. Ve o zaman binlerce insan, bir sürü misali, denize attı kendini. Simsiyah kesildi su... Birkaçımız soğukkanlı davranıp mavnalarda kalmıştık.....

Bir zabıt, mavunaların rıhtımdaki babalara bağlanmasını ve etraflarına nöbetçi dikilmesini emretti. Belleri kırmızı kuşaklı, tabancalı, kamalı çeteciler, gençleri ayırmaya başladı.

- Sen! Sen! Sen!

Genç kızlarla delikanlıların yakasına yapışıp gümrüğün arka tarafına sürüklüyordu kocaman iri eller; orada başlarına

çok kötü şeyler geliyordu. Afrula ve Rea'ya böyle olmuştu. Afrula'nın ninesi talihliymiş demek lâzım. Torununun ortadan kaybolduğunu görür görmez ölmüştü kadın. Ondört yaşında bir öğrenci olan Rea'nın annesiyse çırpmıyor, yanaklarını paralıyordu.

- Bırakın kızımı! Beni alın diye haykırıyordu.

Kanlı elleriyle bluzunu kavrayıp yırttı sonra ve saldırganlara göğüslerini göstererek:

- Bakın! Beni alın onun yerine ne olur! Bırakın kızımı! Rea'mı bırakın!

***

Ve mezarlığa götürdüler bizi.

***

Binbir güçlükle çıkışa doğru bir yol bulabildik. Bir kadın gördük, mezarlardan birinin üzerine uzanmış, mermer taşı yumrukluyordu. Kocasına seslenmekteydi avaz avaz.

- Vrassida! Vrassida neredesin? Gör bak ne yapıyorlar kızına! O zambaklar gibi saf ve temiz kızına, Vrassida! Ufacık vücudunun üzerinde bir sürü insan! Kalk! Kalk da imdadımıza gel!"

Dido Sotiriyu'nun o eşsiz anlatımıyla 100 yıl kadar öncesinden aktardığı tanıklıklarının hangi sayfasını çevirsek tokat gibi çarpıyor; insan olana !..

"Girişi bir aile mezarı olan sığmağın nemli yarı karanlığında, diz çökmüş, alçak sesle dua eden bir alay köylü gördük. Bize de yer açtılar. Bebeğimiz ağrıdan inlemekteydi. Çok geçmeden de avazı çıktığı kadar ağlamaya koyuldu. Çocuğu sallıyor, pışpışlıyordu annem, sütü tükenmiş göğüs-

lerini uzatıyor, gözlerinden, alnından, saçlarından öpüyor, ama bir türlü susturamıyordu...

- Ruhum! Hayatım! Yavrum benim! diye dil döküyordu durmadan çocuğa.

Sabrı tükenen köylülere de yardım ister gibi bakıyordu. Bazıları öfkeyle:

- Bu çocuk bizi ele verecek! diye bağırdılar.

- Haşhaş lâzım! Haşhaş yok mu kimsenin yanında, susturmak için?

Boğuk bir ses yükseldi bu arada:

- Boğun o çocuğu, boğun hemen! Daha ne bekliyorsunuz?

Dehşet içinde geriledi annem, duvara yaslandı; gözleri yuvalarından uğramıştı. Çocuğu göğsüne bastırıp bir örtüye sarmaladı. Ama çocuk iyice azıtmıştı, tepinip bağırıyordu durmadan. Ve işte o vakit... bebeği kucağından söküp almak için eller uzandı. Bir ihtiyar kadın koştu elinde bir yastıkla.

- Bastır onu bağrına talihsiz kadın! İyice bastır da sesi duyulmasın!.. diye haykırdı anneme. Al şu yastığı, bastır iyice. Daha! Daha kuvvetli! Daha kuvvetli! Tamam... böyle işte!

Kadın da bastırmıştı eliyle bebeği ve çekildiğinde, çocuğun sesi tamamen kesilmişti.

Dizleri büküldü annemin, devrilir gibi oturdu yere, fısıldamaya koyuldu sevgiyle:

- Ağlama artık yavrum! Sus hayatım! Sus yoksa öldürecekler bizi...

Sonra bana döndü annem; karanlıkta gözlerime dikili duran gözleri dehşet saçıyordu:

- Stepan... dedi. Neye uyanmıyor bir türlü bu çocuk? Neye soluk almıyor? Stepan! Yoksa... Yoksa?

Ebediyen susmuştu bebek!..." (Dido Sotiriyu-*Benden Selam Söyle Anadolu'ya*- Alan Yayınları)

Dedik ya!.. Resmi tarihe bakarsak; "Kuvva-i Milliye Ordusu işgalci Yunan Ordusunu denize dökmüştür..."

Ve "Ege'de Yunan mezalimi" yapılmıştır.

Şüphesiz Dido Sotiriu'nun anlatımında Yunan ordu birliklerinin Ege'nin Türk köylerinde yaptıkları da vardır.

Ama aynanın bu tarafından baktığınızda yukarıda anlatılanlar; başında "Sakallı Nurettin"in bulunduğu Kuvva-i Milliye çetelerinin yaptıklarının küçük bir örneğini oluşturmaktadır.

Sakallı Nurettin'in "asıl görev alanları" Pontos toprakları ve Koçgiri'de yaptıklarına daha sonra dönmek üzere bu girizgâhtan sonra birkaç örnek de "Topal Osman"ın marifetlerinden verelim.

Topal Osman Atatürk'ün "yaver"i; ve "Muhafız Alayı"nın "komutanı"; Genç Ağa da Topal Osman'ın muhafızlarından biridir. Bir gün, yaşadığı dönemi, o dönemin anılarını soran torununa biraz da içini dökerek samimi anlatımlarda bulunur:

"- Şebinkarahisar'a niye gittiniz?"

- Hiç sorma evladım! En büyük kötülüğü, vicdansızlığı orada yaptık Ermenilere karşı.

- Ne gibi şeyler yaptınız dede?

- Oğlum, anlatmaya utanıyorum. İnsanların, kadınların, çocukların çığlıkları hâlâ kulaklarımda. Allah günahlarımızı affetsin!

- Ne yaptınız ki dede?

- Oğlum, bize "Kaliser'de Ermeniler İsyan etmiş" dediler. Trabzon'da, Gümüşhane'de, Giresun'da ne kadar hapishane varsa tümünün kapılarını açtı Osman Ağa. Söylediği tek şey vardı: "Düşün peşime! Benimle gelin! Ermenileri buralardan temizleyeceğiz. Mallarını, mülklerini, tarlalarını sizlere dağıtacağım." Böylece kalabalık bir ordu gibi Kaliser'e vardık.

Yakıp yıkmaya, çoluk, çocuk, genç, yaşlı, kadın, kız demeden öldürmeye başladık. Sokakta rastladıklarımızı öldürdük, evlere, kiliselere saklananları, sığınanları gaz döküp yaktık.

- İnsanları yakarken hiç vicdan azabı çekmedin mi dede?

- Çekmez olur muyum evladım! Hele bir olay var ki, gözlerimin önünden hiç gitmez korkunçluğu: Yüzlerce Ermeni'yi kiliseye doldurup üzerlerine gaz döküp yaktık. Sırtları alev almış yanarken, kilisenin demir parmaklıklı pencerelerinden ellerini bize doğru uzatarak yalvarmaları, patlayacakmış gibi olmuş gözlerinin kocaman yuvarlaklıklarını, o gözlerden çıkarak içime işleyen, insanlığımı delen, öldüren utanç oklarını, vicdansızlık oklarını asla unutamam!

- O esnada sen ne yapıyordun?

- Osman Ağa'nın yanında durup ölen insanlara bakıyordum.

- Nasıl dayanıyordun dede?

- İçim kan ağlıyor, o anda ben de yanıyordum. Ama yapacağım bir şey yoktu! İtiraz etsem beni de öldürtürdü Osman Ağa. Çığlıkları duymamak, canlı canlı yanan insanları görmemek için gözlerimi ve kulaklarımı kapatıyordum.

- Başka unutamadığın korkunç olaylar da oldu mu?

- Oldu evladım! Kaliser'deki Ermenileri hallettikten sonra köylerine yöneldik. Köyün gençlerini ve erkeklerini öldürdükten sonra geriye kalan 200-250 kişilik çocuk, kadın ve yaşlılardan oluşan bir grubu köyün yakınlarında bulunan bir uçurumun başına getirip, kafalarına kazma küpüsüyle vurarak, yarın dibine doğru yuvarladık. İnsan cesetleri üst üste yığılmış haldeyken üzerlerine çevreden getirdiğimiz pür dalları yığarak, ateşe verdik. Oradan başka bir köye geçtik. İki-üç saat sonra aynı yerden geri dönerken, kömürleşmiş cesetlerin üstünde yüzü, gözü, vücudunun her tarafı yanmış, kömür gibi, katran gibi olmuş haliyle, elleri havada, hortlak

gibi bir erkeğin inleyerek dolaştığını gördük. Adamın hortladığını zannederek korkudan tir tir titremeye başladık. O anda Osman Ağa'nın keskin sesi duyuldu, "öldürün şunu" demesiyle tek el silah sesi vadide çınladı.

Bir başka sefer de yine bir köyü boşaltmıştık. 100-150 kadar çocuk, kadın ve yaşlıları önümüze katıp Aksu Irmağı'nın akışına doğru götürmeye başladık. Yağmur yağmış, akşam olmak üzereydi. Aksu Irmağı'na karışan bir derenin üstünde bulunan ağaç köprünün başına geçtik (Kızıltaş Köprüsü). Zaten hiç halimiz de yoktu. Çok yorulmuş, yağmurdan sırılsıklam olmuştuk. Osman Ağa, Ermenileri tek sıra haline sokturdu. Köprünün ortasına da elinde balta olan iri kıyım bir eşkıyayı dikti, "başlarına birer balta küpüsü vurup, ırmağa atın" emrini verdi. Ermeniler başladılar çığrışmaya, yalvarmaya. Yüreklerin dayanacağı gibi değil! İki iri yarı eşkıya, çocukları, kadınları, yaşlıları kollarından tutarak baltacının önüne götürüyorlardı. Başına balta küpüsü vurulanları ırmağa attılar sırayla, teker teker. Yağmurla kabaran suların içinde insanlar kaybolup gittiler.

- Ermenilerin evleri, yerleri ne oldu peki?

- Osman Ağa, aramıza çevreden katılanlara, onların akrabalarına dağıttı tek tek buraları. Veya bizim çevrenin ihtiyaçlarını karşılayan, kendisine Müslümanım diyen ağalara, beylere dağıttı, paylaştırdı.

- Bunu nasıl yaptı?

- Çok basit: "Bu ev senin, bu tarla senin, bu araziyi sen veya sülalen ekip biçecek" dedi, oldu bitti. Astığı astık, kestiği kestik zaten, her emri bir kanun. Azımsayan, itiraz eden, beğenmeyen canından olacağını zaten bilirdi.

- Giresun'un içinde veya çevresinde de böyle mi oldu?

- Elbette. Şu anki Giresun'un zenginlerine bir bakın. Hepsi

Osman Ağa'nın akrabaları, amcaları, dayıları, hala, teyze çocuklarıdır.

- Kimler meselâ?

- Mesela....oğulları, meselâ ...oğulları. Her ilçede o yörenin en güçlü ailelerine, ağalarına mal mülk dağıttı. Hepsinin zenginlikleri de Ermenilerin veya Rumların evlerine, arazilerine konmaktan kaynaklanmaktadır.....

- Senin veya sülalenizin malı mülkü niye olmadı peki?

- Bize de savaştan sonra verecekti bir yerler ama olmadı.

- Niye? Ne oldu?

- Yunanlarla savaştıktan sonra, Atatürk tarafından Ankara'da öldürüldü. Osman Ağa ölünce biz de kendi halimize kaldık. Hepimizi köylerimize gönderdiler cascavlak.

- Topal Osman için "Balkan Savaşı'na katıldı, Kurtuluş Savaşı'nda çetesiyle beraber Yunanlara karşı savaştı" diyorlar. Hatta Balkan Savaşı'nda ayağından yaralandığı için topal kaldığı söyleniyor.

- Ben en az sekiz sene Osman Ağa'nın muhafızlığını yaptım. Balkan Harbi'yle ilgili hiçbir hatırasını anlattığını, yaralandığını duymadım. Balkan Harbi'ne katıldığını dahi bilmem. Topallaması sülaleden gelir. Ama Yunanlara karşı beraber savaştık.

***

- Kurtuluş Savaşı'na nasıl katıldın dede?

- Artık bu bölgede işimiz kalmamıştı. Ordu-Giresun-Sivas-Gümüşhane-Trabzon bölgelerinden Ermenileri temizlemiştik. Öyle olunca da Atatürk bizi Ankara'ya çağırdı.

-Ankara'ya nasıl gittiniz?

-Giresun'dan Samsun'a geçtik. Samsun-Merzifon-Çorum üzerinden Ankara'ya vardık. Ankara'ya giderken yolumuzun

üzerinde ne kadar Ermeni köyü, kasabası varsa yine yakıp yıktık. Özellikle Merzifon'da.

-Merzifon'un ne özelliği vardı?

-Merzifon'un Ermeni ahalisi çoktu. Önümüze geleni kurşunladık. Evlere doldurup doldurup yaktık. Adeta taş üstünde taş bırakmadık.

-Ankara'ya vardığınızda hiçbir yetkili size kızmadı mı?

-Ben bir şey duymadım. Ankara'dakilerle, Atatürk'le Osman Ağa konuşurdu zaten. Nasıl karşıladıkları konusunda bir şey söyleyemem ama her şey normal gibiydi." (Halil Erhan- *1915'ten 1980'e Karadeniz - Ermeniler, Eşkıyalar, İnsanlar, Yaşamlar.* İletişim Yayınları, s.113-117)

Soykırımın iki figürü hakkında iki canlı tanığın çıplak anlatımları bir çok tarihi belgeden daha çarpıcı görüntüler ortaya koyuyor.

Ancak biz soykırımın bu iki "figürü"nün benzer ve farklı özelliklerini, adına "milli mücadele" dedikleri; aslında Anadolu ve Mezopotamya'nın otokton (kadim) halklarını sürgün, toplu yok etme, asimilasyon (soykırım)'a uğratma sürecinde bu iki unsurun birlikte ve ayrı ayrı işlevlerini tarihsel verilerle, olaylarla birlikte aktarmak istiyoruz:

Bu "iki figür"ün hayat hikâyeleri, ilişkili oldukları güçlere "üstün" hizmetleri, yer yer bugüne de ışık tutmakta, ama esas olarak 1. Dünya Savaşma Alman Emperyalizmiyle ortak olarak giren, bu savaştan; hem bir "Türk-İslam sentezi"ne dayalı bir "ulus-devlet" yaratmak, hem de tam takır hazinesiyle savaşı finanse etmek için önce Ermenileri, sonra Süryani; Keldani ve Pontos halklarını tarihsel topraklarından kazıyıp mal varlıklarına el koyan İttihat ve Terakki'nin A kadrosunun "eksik" bıraktığının nasıl "tamamlandığım" ortaya koymaktadır.

Yasa ve kural tanımazlıkları, acımasızlık ve gaddarlıklarıyla birbirine çok benzeyen bu iki figürün birbirinden farklı özellikleri de vardır.

Söz gelimi "Sakallı Nurettin"; "mektepli" ve silsile takip ederek terfi eden bir düzenli ordu subayı iken "Ağa" lakaplı Topal Osman tam bir çetecidir ve merkezi ordu içinde görevlendirilmesine, hatta Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanlığına getirilmesine rağmen bu "görev"ini de "çeteci" bir mantık içinde yürütmüş, "Atatürk'ün Yaveri-Özel Muhafız komutanı" sıfatıyla meclis çalışmalarını kendisine ait özel locasından "silahlı" olarak izlemiş, deyim yerindeyse "Atatürk'e yan bakanları-canım sıkanları bazen kaş-göz işaretiyle, bazen açıkça tehdit etmekten geri durmamıştır". Trabzon Mebusu Ali Şükrü'yü öldürmesi ve bu cinayetin ortaya çıkması üzerine hakkında hükümetçe tutuklama kararı çıkarılan Topal Osman'ın bu kez doğrudan Atatürk'e yöneleceği düşünülerek önce Mustafa Kemal Atatürk ve eşi Latife Hanım Köşkten alınarak Tren Garındaki özel bir konuta yerleştirilmiş, ardından Atatürk'ün Çankaya Köşkü civarındaki "Papazın Bağı" mevkiinde görevli askeri birliklerce kurşunlanarak öldürülmüştür. Kafası parçalandığı için hakkındaki "idam" kararı, üç gün boyunca cesedi ulus meydanında ayaklarından asılarak halka teşhir etmek suretiyle infaz edilmiştir.

Topal Osman; Ermeni soykırımından Pontos soykırımına, Koçgiri de Kürt soykırımına kadar en az üç soykırımda gaddar, kan içici bir "çete reisi" olarak "görev" yaparken bu sürece Mustafa Suphi ve 14 yoldaşını katletmek, bu olay açığa çıkmak üzere iken olayın tetikçisi "Yahya Kâhya"yı ortadan kaldırmak, sonra da Trabzon Mebusu Ali Şükrü'yü katletmek gibi "özel görev"ler de yapmıştır.

Topal Osman 1884 yılında Giresun Hacı Hüseyin Mahallesinde doğmuştur. Babası Hacı Mehmet Efendi ve Dedesi İsmail Kaptan Giresun'un önde gelen eşrafları arasındaydılar. Evlilik çağına gelince Panazoğlu Hacı İbrahim Ağa'nın kızı Hatun Panaz ile evlenmiştir. Kayınpederi varlıklı birisidir. Bir süre sonra Rumlar tarafından Aksu deresi ağzına kurulan kereste fabrikasına da ortak olur.

1912 yılında Balkan Savaşı patlak verdiğinde Babası Hacı Mehmet Efendi oğlunun askere gitmemesi için askerlik bedeli olan 54 altın lirayı öder. Ancak Osman babasını parayı geri alma konusunda ikna edemeyince "gönüllü" yazılır. Balkan Savaşı'nda Trakya-Çatalca önlerinde savaşırken sağ diz kapağından aldığı şarapnel parçasıyla yaralanır. İstanbul'daki Şişli Etfal Hastanesinde tedavi görse de bacak eski halini almaz ve "Topal" kalır. (Cemal Şener, *Topal Osman Olayı* Cumhuriyet Yayınları sayfa: 49)

Arif Cemil'in "Tekilat-ı Mahsusa anıları"nda başka bir "hikâye" anlatılır. (Arif Cemil'e göre; "Osman Ağa", Kafkas Cephesi'nde yanına topladığı "çete"lerle birlikte "disiplinsizlik yaptığı" -yağmacılık yaptığı, gaspettiklerini kendine sakladığı- için 50 değnekle cezalandırılır ve o cepheden kovulur. Sakatlığı oradan gelmektedir.)

"Ben en az sekiz sene Osman Ağa'nın muhafızlığını yaptım. Balkan Harbi'yle ilgili hiçbir hatırasını anlattığını, yaralandığını duymadım. Balkan Harbi'ne katıldığını dahi bilmem..." diyen Genç Ağa'nın anıları dikkat çekicidir. Topal Osman için anlatılacak bir hikâye olsa; sakat kalmasına yol açan yaralanmasını en yakınındakine neden anlatmasın?..

Ardından 1914'te patlayan 1. Dünya Savaşı sırasında Giresundan topladığı 100 gönüllüye Trabzon Cezaevinin kapılarını açarak kattığı 150 kişiyi de ekleyerek bunların başında

Rus cephesine, Batum önlerine gider. Topal Osman'ın "kara zıpkalılar" denen "Gönüllü" taburu "Teşkilat-ı Mahsusa Alayı"na bağlı olarak çalışmaktadır. (Arif Cemil'in anıları ile "Genç Ağa"nın anılarını birlikte değerlendirdiğimizde; "Topal Osman'ın Kafkas Cephesinden erken döndüğü ve Giresun Havalisi ile Şebinkarahisar'da Ermeni soykırımında aktif rol aldığı..." tezi ağırlık kazanıyor.

1917'de Rusya'da Ekim Devrimi gerçekleşince bu cephedeki savaş bitmiştir. Çünkü Sovyetler ordularını geri çekmiştir.

1. savaşı Almanya ile birlikte "yenik" bitiren Osmanlı "koşulsuz" teslim olmuş, ordusu silah bırakmıştır.

Giresun civarında "azınlık"ların ihbar üstüne ihbar yaparak yakalanıp cezalandırılmasını istedikleri kişilerin başında Topal Osman geliyordu. Topal Osman, Giresun Ermeni ve Rumları dışında şiddet yanlısı tutumu ile Müslüman halk içinde de korku salıyordu.

Bu arada Mondros Mütarekesi sonrası Giresun Belediye Başkanı Hacı Bey sağlık ve yaşlılık nedeniyle görevden istifa edince Topal Osman hiç kimseye danışma gereği duymadan kendisini Belediye Başkanı ilan etmişti.

Duruma el koyan, İstanbul'da kurulu Divan-ı Harp adlı Olağanüstü Savaş Mahkemesi Topal Osman'ın derhal yakalanarak İstanbul'a getirilmesine karar verir.

Durumu öğrenen Topal Osman silahlı adamlarının da yardımıyla dağa çıkar. Topladığı gönüllülerle birlikte o yıllarda Sivas'a bağlı olan Şebinkarahisar'a yerleşir. (Cemal Şener, *Topal Osman Olayı*- Cumhuriyet yayınları, s. 47-48-49-50)

12 Şubat 1919'da Giresun'da Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti kurulduktan sonra cemiyet yöneticileri Topal Osman'ı Giresun'a getirmenin yollarını aramaya başlarlar. Bu arada Topal

Osman bölgedeki Rumlara baskı yaparak İstanbul Hükümetince bağışlanmasını sağlamaya çalışır. Bu baskılar ve Cemiyet yöneticilerinin girişimleri sonucunda Topal Osman İstanbul tarafından affedilir. Yasal olarak Giresun'a döner ve Hacı Kadıoğlu İsmail Efendi'den Belediye Başkanlığı görevini dev-ralır. Kısa bir süre sonra da Muhafaza-i Hukuku Mlliye Cemiyeti Giresun Şube Başkanı olur.

Mustafa Kemal'le Topal Osman'ın Buluşması

"Mustafa Kemal Samsun'a çıktığı sırada çetebaşı Topal Osman, Ermeni Sürgünü (soykırımı) suçlusu olarak aranmaktadır. Bu yıllarda Topal Osman, Giresun'dan Samsun'a kadar uzanan bölgede tek otoritedir, bir "derebeyi" konumundadır. Rum çetecilerin Türk köylerine baskı yaptığı gerekçesiyle Topal Osman'ın "çete" diye yakaladığı Rumları gemi kazanlarında cayır cayır yaktırdığı, bölgedeki halk tarafından hâlâ anlatılır.

Topal Osman çevresine topladığı çetecilerle Rumlara karşı "temizlik" yaparken Mustafa Kemal de 9. Ordu müfettişi olarak Rumları ve Ermenileri Türk çetelerinden korumak için padişah tarafından görevli olarak 16 Mayıs 1919'da Samsun'a gönderilir. Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919 günü Samsun Limanına ayak bastığında yapacağı işler arasında Topal Osman ve çetesini yakalayıp etkisiz hale getirmek de vardır.

Mustafa Kemal'in daha önce Topal Osman ile bağlantılı olduğu ve Samsun'a çıkar çıkmaz Havza'da kendisi ile görüştüğü çeşitli kaynaklarda belirtilir.

Mustafa Kemal'in Topal Osman'la görüşme isteği kendisine ulaşınca yakın arkadaşlarını yanına alarak Havza'ya gider ve ilk buluşmaları 29 mayıs 1919'da Havza'da gerçekleşir.

İkisi arasındaki uzun süren bu gizli görüşmede Mustafa Kemal'in Topal Osman'a:

"- Çok buhranlı yaşıyoruz. Ümitsiz değiliz. Senin hakkında gerekli bilgileri edindikten sonra seni buraya çağırttım. Bundan sonra elele çalışacağız. Pontosçuların Karadeniz kıyılarında neler yaptıklarını bir de erbabının ağzından dinleyelim dedik..." der.

Topal Osman Giresun ve çevresiyle Rum ve Ermeniler hakkında ayrıntılı bir rapor sunar. Ardından Mustafa Kemal:

"Görüyorum ki vatansever duygular taşımaya gençliğinde başlamışsın... Memleket kurtuluncaya kadar, içinde bir tek dış ve iç düşman kalmayıncaya kadar çarpışmak zorundayız. Sen, Karadeniz köy ve şehirlerini koruyacaksın. Çeteni derme çatma bir kuvvet olmaktan çıkaracaksın. Bir alay teşkil edeceksin. Bu alayın kumandanı olacaksın. Sana genç ve atak subaylar vereceğiz..." der.

Ardından İstanbul Hükümetinin idam suçlusu olarak aradığı Topal Osman'ın Belediye Başkanlığı meselesi hakkında; "Pontos belasının temizlenmesini tamamıyla senin tecrübeli kollarına bırakıyorum. Osman Bey seninle durmadan muhabere edeceğiz. Belediye Reisliği'ni bırakıp uzaklaşmamalıydın. Şimdi yine bu mevkii elde edebilir misin?" diye sorar.

Topal Osman buna gülerek:

"Ne demek Paşam? Çocuk oyuncağı bu. Siz arkamızda olduktan sonra evvel Allah Giresun Belediyesi'ne gidip oturmamız artık gün meselesidir." der.

Mustafa Kemal de; "Mademki Türk Halkı tamamıyla seni destekliyor hiç durma teşkilatını yap. Git Reislik makamına otur. Şehir bilfiil senin ve adamlarının işgalinde olsun. Sen kaçıp dağa çekileceğine Pontosçular ve Rumlar kaçsın. Onlar

bir kere kanunsuz yola adım atar göründüler mi zamanla hepsini temizleriz..." der.

Uzun süren bu görüşmeden sonra Topal Osman; "Siz hiç merak etmeyin Paşam! Bu Pontos Rumlarına öyle bir tütsü vereceğim ki hepsi mağaralarda eşek arıları gibi boğulup gidecek..." (Cemal Şener, *Topal Osman Olayı-1* Cumhuriyet yayınları s. 55-56-57-58)

"Kemal, Topal Osman'la Havza'da buluşurken Havza'da Kaymakam olan Rahmi Bey -Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun babası- Niksar gibi Sivas Vilayetine bağlı yerlerdeki Ermeni soykırımının faillerinden biridir.

Topal Osman Giresun ve havalisinde astığı astık, kestiği kestik bir derebeyidir. Damat Ferit Hükümetinin kendisini yakalaması için görevlendirdiği kaymakamı kaçırtmak, Erzurum kongresine bölgeden delege göndermek, gönderdiği delegeler Mustafa Kemal'le görüş ayrılığına düşünce onlara hakaret ve tehditler savurmak ve onları bırakın bölgeden, ülkeden kaçırtmak (İbrahim Hamdi Bey ve Ali Naci Bey olayları) gibi olaylarla hem derebeyliğini ilan eder hem de Mustafa Kemal'in karşısına çıkan herkesi yıldırır.

Topal Osman'ın memleketten kaçırttığı Rum ve Ermenilerin mallarının tapularını Belediye Başkanlığı döneminde kendi üstüne yaptırdığını söyleyenler var. Hatta bu tapuların çuvallar dolusu olup, satmakla bitiremediklerini söyleyenler var. Ama mal mülk Osman Ağa'dan değil, kardeşi Hasan'ın uyanıklığı ile Rumlardan alıkonulmuştur diyenler de var." (Cemal Şener, *Topal Osman Olayı 2*- s. 26)

Sakallı Nurettin Paşa

"Sakallı Nurettin Paşa'nın babası Müşir İbrahim Paşa'dır.

İbrahim Paşa; II. Meşrutiyetten sonra Dersim Bölgesinde meydana gelen bir ayaklanmayı bastıran ordunun "komutanlığı"nı yapmıştır. Şimdi de -Pontos isyanının yanısıra- bir Kürt isyanı (Koçgiri halk ayaklanması) söz konusudur. Merkez Ordusu kurulurken başına Nurettin Paşa'nın getirilmesinde babasından miras aldığı düşünülen tecrübelerinin etkisi olduğunu düşünmek yanlış olmasa gerek. Yıllar sonra 1937-38 "Dersim Harekâtı (soykırımı)"nı yapan Abdullah Alpdoğan da Nurettin Paşa'nın "torunu"dur." (Mustafa Balcıoğlu, *Bir Paşa, İki İsyan*- Babil yayınları, s. 318-323-324-325)

(Soykırımcılık çoğu zaman aile boyu devam eden bir tür "genetik" devamlılık gösteren bir özelliktir).

***

Osmanlı Yönetici Eliti (Jön Türkler-İttihat ve Terakki)'nin İdeolojik-Politik Biçimlenmesi ve Soykırıma Giden Sürecin Şekillenmesi

Avrupa'da "reform" ve "rönesans" yaşanır, kapitalizm gelişirken Osmanlı 700 yıllık yağma ve talan üzerine kurulu ekonomisinin sınırlarına dayanmıştır. 19. yüzyıl ortalarında Avrupa'da ulus-devletler oluşur ve sınıf mücadeleleri yükselirken Avrupa Başkentlerinde batı tarzı eğitim gören Osmanlı "aydın"ları arasında sınıf mücadeleleriyle ilgilenen hemen kimse yoktur. Fransız Devriminden etkilenen "Jön Türkler" arasında da; "dağılan Osmanlı topraklarını nasıl bir arada tutarız" üzerine düşünce akımları yarışmaktadır. Daha sonraki süreçte ve "Cumhuriyet" döneminde de "Türk-İslam sentezi" biçiminde karşımıza çıkan resmi ideolojinin temelinde de o dönemde ortaya atılan "Pan-Türkizm" ve "Pan-İslamizm" akımları vardır.

Osmanlı topraklarında modern sosyal mücadeleler, işçi ve

sosyalist hareketleri, imparatorluğun kapitalist gelişim sürecine girmiş, görece sınıf farklılıklarının geliştiği Rumlar, Pontoslular, Bulgarlar, Makedonlar, Sefarat Yahudileri ve imparatorluğun neredeyse bütün sathına yayılmış Ermeniler arasında boy gösterir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı'da gelişen Tanzi-mat Fermanı, Islahat Fermanı, I. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet gibi, reform, yenilenme ve demokratik devrim hareketlerinin itici gücü de bu halklar arasında yürütülen sosyal mücadeler ile eşitlik ve özgürlük talepleri olmuştur.

Komünist hareket de imparatorluğun bu kadim yerleşik halkları arasında gelişmiştir. Komünist Enternasyonale imparatorluk topraklarından "gözlemci" de olsa katılan ilk işçi örgütlenmesi; "Selânik İşçi Birliği"dir. İçinde bütün bu saydığımız halklardan devrimci işçiler vardır. Parti olarak Komünist Enternasyonal'e kabul edilen ilk Parti de "Sosyal Demokrat Hınçak Partisi"dir.

1880'li yıllarda kurulan Sosyal Demokrat Hınçak Partisi ve Taşnaksutyun (Ermeni Devrimci Partisi) sosyalist programlara sahiptir. Van'da kurulan Ramgavar ise sosyal demokrat bir programa sahiptir.

İmparatorluk topraklarında Ermenilerin komünist hareketle tanışması çok erkendir. Komünist Manifesto İstanbul'da 1887'nin son aylarında Ermenice'ye çevrilirken henüz Almanca aslından Londra'da İngilizceye çevrilmemiştir.

Ermeni sosyalistler enternasyonalisttirler. Mücadeleleri; bu topraklarda yaşayan bütün halklardan emekçilerle eşit-özgür-sosyalist bir dünya kurma üzerinedir ama bu topraklarla da sınırlı değildir. İran'dan Kafkasya'ya, Çarlık Rusyasına kadar uzanan bir hatta devrim ve sosyalizm mücadelesi vermektedirler. (Soykırımdan sonra dağıldıkları dünyanın dört

bir yanındaki ülkelerde de Devrim ve Sosyalizm mücadelesinin -örneğin Fransa'da Alman Faşizmi'nin saldırısına karşı Anti-Faşist mücadelenin- öncülüğünü yapmışlardır.) 1915'in ilk aylarında 200 yoldaşıyla birlikte tutuklanıp 15 Haziran 1915'te Beyazıt Meydanında 20 yoldaşıyla birlikte idam edilen Madteos Sarkisyan (PARAMAZ)'ın ilk tutuklanması bundan çok önce Rusya'da Rus Çarı'na suikast teşebbüsü üzerinedir.

Ermenilerin imparatorluğun neredeyse tüm sathına yayılması ve yer yer zaptedilmesi güç bir coğrafyada bulunması nedeniyle Osmanlı padişahının ve yönetici sınıfının ilk hedefi Ermeniler olmuştur.

1862'de "vergi vermedikleri, askere gitmedikleri" vb. gerekçelerle önce 40 bin kişilik, sonra 150 bin kişilik Osmanlı ordusuna Zeytun'da 7 bin kişilik kuvvetiyle kafa tutan ve taleplerini kabul ettiren Ermeniler için Abdülhamit özel ve uzun vadeli planlar geliştirir.

Kürt, Arap, Karapapağ vb. Müslüman aşiret çocuklarının Osmanlılık bilinciyle yetiştirilip aşiretin başına geçmesi için bu aşiret reislerinin veya ileri gelenlerinin çocuklarının eğitileceği "Aşiret Mektepleri" kurulur. Sonra da kimi bu mekteplerden yetişen, kimi de "alaylı" aşiret reislerinden "Hamidiye Alayları" oluşturulur. 1876'da ilan edilen 1. Meşrutiyet'ten kısa bir süre sonra Rusya ile girişilen "93 (1877) harbi"ni gerekçe gösteren Abdülhamit I. Meşrutiyeti kaldırır ve 33 yıl sürecek bir istibdat dönemi başlatır. 1894'te Sasun'da 10 bin, 1895-96 yıllarında da "Vilayeti Sitte" denilen; Sebastiya, Xharpêrt-Dêrsim, Garen (Erzurum), Muş, Van ve Dikranagert'te 300 bin Ermeni erkeği katledilir. Kadın ve çocuklar müslümanlaştırılır, mal ve mülklerine el konulur. "7 tane Ermeni öldüren cennete gider, kadınları ve malları da size helaldir, ganimettir"... denmiştir.

"Cennet" ve "mal-mülk-kadın" vaatleriyle başta Kürt ve diğer (Arap, Karapapağ) Müslüman aşiret reislerine "tetikçilik" yaptırılmıştır. Abdülhamit'in bu koyu istibdat döneminde her türlü basın-yayın ve haberleşme, yasak ve baskı altında olduğundan o dönemin birçok ayrıntısı hâlâ bilinmiyor, ya da gizli devlet arşivlerinde saklı. (Şeyh Sait isyanının örgütleyici önderi Cibranlı Xalid "mektepli" bir Hamidiye Alayı komutanıdır. Bitlis Cezaevi'nde idam edilmeyi beklerken; "Biz kendi kendimize yaptık; Ermenileri kesmeyecektik..." diyecektir. O dönemde "Hamidiye Alayı" oluşturan Arap Aşireti de bugün Suruç ve Kobanê'de yerleşik "Şammar" Aşireti'dir. YPG'nin müttefiki Aşiret'ten Mir Şeyh "Eşbaşkan"dır.)

Ermeniler ikinci büyük darbeyi sözümona gericiliğe ve istibdata karşı "demokratik devrim" hedefiyle birlikte davrandıkları "İttihatçı"lardan ve "Hareket Ordusu"ndan yerler. 1908 seçimleri ve II. Meşrutiyetin ilanından kısa bir süre sonra padişah yanlıları II. Meşrutiyeti tanımadıklarını ilan ederek isyan ederler (31 mart -13 Nisan- gerici ayaklanması). Bu gerici ayaklanma hem İttihat ve Terakki'nin, hem de Ermeni Partilerinin desteklediği "Hareket Ordusu" tarafından bastırılır. Bir gün sonra aynı gerici slogan ve taleplerle (ve Ermenilerin isyan çıkardığı, Müslüman mahallelerine saldırdığı, camileri yaktığı yalanlarıyla) Adana'da (Kilikya'da) Ermeni mahallelerine saldırılır. Karşılıklı kayıplar vardır ama Müslümanlardan - Türklerden ölenlerin nerdeyse tamamı Ermeni mahallelerinde (yani Ermenilere saldırırken) ölmüştür. 10 gün kadar sonra kente gelen "Hareket Ordusu", silahların teslim edilmesini ister. Ermeniler, gerici 31 mart ayaklanmasını bastıran Hareket Ordusuna silahlarını teslim ettikten sonra tam bir kırıma uğrarlar. Zeytun bu kez "düşmüş"tür. Kilikya'da 30 bin (bazı tarihçilere göre 35 bin) Ermeni katledilmiştir.

İttihatçılar-Jön Tükler'le padişahçılar arasında, -söz konusu olan Müslüman olmayan halklar olunca- fark yoktur. Biri "Ümmetçi-Türkçü"dür, öbürü; "Türkçü-İslamcı"dır. Birine göre; "bütün fitne-fesatın kaynağı bu gavur taifesidir", ötekine göre; "Türk-İslam bir ulus-devlet kurmak için Müslüman olmayanların bu topraklardan çıkarılması, Müslüman olanların da Türkleştirilmesi gerekir".

1915'e gelindiğinde Osmanlı Yönetici eliti olan İttihat ve Terakki'nin hedefinde "dağılan Osmanlı topraklarını kurtarmak ve bu topraklarda Türk ve Müslüman bir ulus-devlet kurmak" vardır. Kaderini de sömürge pazarında "geç kalmış" Alman Emperyalizmiyle birleştirmiştir. Ermenilerin "Osmanlı topraklarında önce bir demokratik devrim, ardından bütün milliyetlerden emekçileri birleştiren bir sosyalist devrim" ütopyası, İttihat ve Terakki'nin ırkçı-turancı emelleriyle Alman Emperyalizminin yayılma emellerine takılmıştır.

Kanımca Alman Emperyalizmi; bu toprakların yerli burjuvazisini oluşturan ve yerli üretime dayanan Ermenileri, Rumları, Pontosları bu topraklardan çıkarttırmadan kendilerine acenta olacak bir "komprador burjuvazi" yaratamayacaklarını düşündükleri için İttihatçılara; "eğer bir ulus-devlet kurmak istiyorsanız gayri-müslimleri bu topraklardan çıkarmalısınız" şeklinde akıl verdiler. İngiliz-Fransızların da sürece seyirci kalmasında benzer saikler vardır.

Türk-Yunan savaşı için Yunanistan'a arka çıkmaları da Kemalist burjuvaziyle anlaşıncaya kadardır. İzmir İktisat Kongresiyle; "yolumuz batı medeniyetleri yoludur" (yani kapitalizmdir) güvencesinden sonra yüz üstü bırakılan Yunan Ordusu panik halinde geri çekilmiştir. Arkasından da daha 1914'lerde başlayan Ege ve Trakya Rumlarının tasfiye süreci tamamlanmıştır.

Pontos hareketini ise neredeyse bir halkın tamamının içinde yer aldığı bir "Ulusal Kendi Kaderini Tayin Talebi" olarak tanımlamak yanlış olmaz. (Prof. Dr. Mustafa Balcıoğlu; "*1 Paşa 2 İsyan*" adlı kitabında - sayfa 70);

Bakın Türk resmi Tarihçisi bir Profesörün yazdıklarını bir de bu açıdan değerlendirelim:

"XX. yüzyıl başlarında... bağımsız bir devlet için harekete geçen gruplardan biri de Doğu Karadeniz'deki ayrılıkçı Rumlardı. Trabzon, Giresun, Ordu, Canik, Sinop, Gümüşhane, Karahisar-ı Şarki, Tokat, Amasya Çorum, Yozgat sancaklarını tamamen, Erzurum Vilayeti, İspir ve Bayburt kazalarını kısmen, yine Erzincan Sancağı'nın Refahiye ve Kuruçay kazalarını tamamen, Sivas Vilayeti ile Merkez Koçgiri, Hafik, Yenihan kazalarını kısmen ve Kastamonu Vilayetinin Tosya ve Taşköprü kazalarının bütününü, Merkez ve İnebolu Kazasını kısmen içine alan bölgede yeniden Pontos Devletini diriltmek amacında olduklarını..." yazar.

Stefanos Yerasimos'tan alıntıladığı; "Bu bölgede yaşayan Ortodoks Hıristiyanlar daha 19. yüzyılın başında, başta Kilise olmak üzere yeni burjuvazinin işbirliği ile Anadolu'da yaşayan diğer soydaşları gibi Yunan Ulusu'na ait olma duygusunu benimsemeye başlamışlardı. (Mustafa Balcıoğlu a.g.e. aynı yerde).

Yazara göre; "Yunanistan ve A.B.D.'nin de yardımıyla ilk Pontos kuruluşu İnebolu'da gerçekleşir. 1904'te Rami asıllı ABD'li bir Papaz olan Klematyos 'Pontos Cemiyeti'ni kurar. Aynı tarihlerde Merzifon-Amerikan Koleji'nde de iki Pontosçu dernek kurulur. Bunlardan biri Rum İrfan Kulübü'dür, diğeri de Pontos Kulübü'dür.

Ayrıca 'Pontos' adlı bir dergi de yayınlanmaya başlar.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Rumlar örgütlenmelerini arttırır.

Trabzon'da Pontos Muavenet Cemiyeti, Samsun Muhacirin Cemiyeti, Amasya'da Mukaddes Anadolu Rum Cemiyeti, Samsun Teceddüt ve İhya Cemiyeti ve Fatsa, İnebolu, Kayseri, Kırşehir, Havza, Bafra, Sinop, Ürgüp, Tokat ve Çarşamba'da şubeleri bulunan 'Müdafaa-i Meşruta Cemiyeti'ni kurdular.

"...Pontos Hareketinde dikkat çeken nokta şu ki hareketi yönlendirenler; başta Kilise olmak üzere burjuvazi ve aydınlardır. Amasya İstiklal Mahkemesinde yargılanan ve idama mahkûm edilen Pontosçular; Samsun Reji Baş Müdür Muavini Konstantin Katidis, Avukat Kiryakos oğlu Yoanidis, Avukat Yanko, Eczacı Dimitrakisoğlu Teulogos, Dijan Gazetesi sahibi Vasil, Doktor İliya, Sigortacı Koço, Bafralı tütün Tüccarı Platon, Kavak'ta Manifaturacı Vasil, Tütün Tüccarı Yorgi, Kereste Tüccarı Hristo, Tütün komisyoncusu Liput, Osmanlı Bankası Direktörü Papadopulos, Samsun'da Banker Yuvan, Metropolit Vekili Yordan, Sinemacı Kiryaka, Köprü Tüccarından Serad, Firari Canik Eski Mebusu Teodoraki, Samsun Metropoliti Limanos gibi Pontosçuların sosyal, siyasal ve ekonomik hayatına yön verenlerdi. Bölgedeki Rum burjuvazisi sadece Rum unsurunun değil, bütünüyle bölge halkının ekonomik hayatına hakimdi. Bölgede yapılan başlıca ekonomik faaliyetler olan tütün ve fındık üretimi ile bunlara eklenebilecek kıyı taşımacılığını, yine Rusya ve İran'la yapılan ticareti elinde bulunduran Rum burjuvazisiydi. Samsun şehrinde Belediye Meclisindeki yedi sandalyeden altısı Rumlara aittir. Yine Ticaret Odası'nın İdare Heyetinde 4 Rum, 3 Ermeni, 1 Türk; Ziraat Meclisinde de 6 Rum ve 2 Türk üye vardır.

Osmanlı İmparatorluk coğrafyasında yaşayan halkların gündeminde; ya Ermenilerdeki gibi "demokratik devrim ve sosyalizm" mücadelesi, ya da Balkanlar'da, Kuzey Afrika'da, Arap

dünyasında, Kürdistan'da ve Pontos ve Ege Rum halklarında olduğu gibi ulusal "self-determinasyon" varken Osmanlı yönetici eliti asker ve bürokrat burjuvazisinin ajandasında farklı planlar vardır. Abdülhamit'in ardılı Osmanlı yönetici eliti İttihat ve Terakki kadroları, İmparatorluğun kadim Hıristiyan Halklarını topraklarından söküp atma konusundaki niyetlerini ilk günden beri gizleme ihtiyacı duymamışlardır.

Mikail Argiropulos tarafından II. Meşrutiyetin ilk günlerinde, İzmir'in Bornova İlçesinde, soylu bir İngiliz'in malikânesinde, Paris'teki '*Le Temps*'in ve İstanbul'daki '*Levant Herald*'ın muhabirlerinin, Amerikan Elçisinin, İngiliz Konsolos yardımcısının ve başka insanların önünde yaptığı bir söyleşide; soykırımın mimarlarından Dr. Nazım, "Mesuliyeti bizzat yüklendiğimiz ulusal birliği sağlamayı orada aşamalı olarak gerçekleştireceğiz. Konuşmamızın başından beri, komitecilerin sabit fikirlerini saklamak niyetinde değilim. Kastettiğim, her fedakârlığa katlanarak yurdumuzun elemanlarını tek bir ulus ve tek bir İslam dini fikrini benimsemeleri için çalışacağız, öyle ki çoğunluk veya azınlıklar, Yunanlılar, Türkler, Ermeniler ve Yahudiler söz konusu olmasın, 'sizler ve bizler' diye bahsedilmesin, Hıristiyanlık, Müslümanlık, Musevilik ilk planda olarak insanları gruplara ayırmasın, fakat istisnasız hepimiz bağlı kalacağımız tek bir Müslüman ülke içinde birleşme idealini ön planda tutmalıyız." (günümüzdeki resmi söyleme ne kadar benzediğinin farkındasınız değil mi?)

1894'te haklarını aramak için Bab-ı Ali'ye yürüyen ve burada toplu kırıma uğrayan Ermenileri suçlayan İttihat ve Terakki'nin -İbrahim Temo'nun "manifesto" olarak nitelediği ve İttihat-Terakki'nin kurucularından Abdullah Cevdet'in kaleme aldığı- (Biri Arnavut, ötekisi Kürttür) ilk açıklaması; "Müslüman ve yurtsever Türkler..." diye başlar.

İttihat ve Terakki'nin yayın organı *Şurayı Ümmet* gazetesinin başyazarı, İTC dönemi Kütahya Mebusu, Kemalist dönemde de "mebus" tayin edilen, Maliye Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı gibi görevlerde bulunan, Lozan görüşmelerine katılan, Kemalist dönemde ayrıca başta Londra olmak üzere birçok ülke büyükelçilikleri görevini yürüten Ahmet Ferit Tek'in açıklamaları da gayet nettir: "Politik dilde asimilasyon, egemen olan bir milletin (Millet-i Hakime'nin) hükmü altında yaşayan halkları din, dil, örf ve şuur bakımından değiştirp aynı duruma getirtmek demektir. Bu konuda başarı sağlanırsa o zaman eşitlik altında aynı millet ve vatanseverlik hislerinden ilham alan insanlardan tek bir millet doğmuş olur..."

İttihat ve Terakki Cemiyeti Gazetesi "Tanin"in başyazarı Kasım 1908 seçim tartışmaları sırasında; "...Gayrimüslimler de Müslimler kadar hukuka nail olacaktır demek acaba bu memleket Rum memleketi, yahut Ermeni memleketi, yahut Bulgar memleketi olacak demek midir? Hayır, bu memleket Türk memleketi olacaktır. Osmanlı namı altında hep birleşeceğiz. Fakat devletin şekli hiçbir zaman Türk Milleti'nin menfaat-i mahsusası (özel çıkarı) haricinde tahavvüle (değişime) uğramayacak, Müslim unsurun menafi-i hayatiyesi (hayati çıkarları) hilafına (aykırı) hareket olunmayacaktır.

İttihat ve Terakki'nin ulusal politikasının belirlenmesi açısından özel önem taşıyan; 29 Eylül-9 Ekim 1911'de Selanikte toplanan IV. Kongresinde "Türkçülük" akımı "defakto" kabul edilir, bu akımı temsil eden üç kişi de heyeti temsiliye'ye seçilir, Parti'nin tüm ideoloji oluşturma çalışmaları Ziya Gökalp'e teslim edilir. Talat Paşa 1911'de İttihat ve Terakki'nin Merkez Komitesi'nin gizli bir oturumunda yaptığı ve sonradan çok tartışılan; "Türkçülük" konusundaki konuşmasında; "Kanun-i Esasi ile belirlenen koşulların ülkedeki tüm halkların Türklerle

aynı haklara sahip olacakları anlamına gelmediğine.." dikkat çekerek; "Osmanlı İmparatorluğu Türk Devleti'dir, bu akıldan hiç çıkarılmamalıdır..." demişti.

Kongrede; "imparatorluğun diğer halkları tek bir ulus olmayı, yani Osmanlılık siyasetini reddettikleri taktirde zor kullanılabileceği..." de dile getirilmişti.

Ahmet Bedevi Kuran'a (1884-1966) göre; "İttihatçı Merkez Komitenin gözünde Bulgarlar, Sırplar, Rum ve Ermeniler vatanın düşmanıydı; Araplar, Arnavutlar ve Kürtler vatana ihanet etmişti, Türk muhalifler en fazla vaatte bulunana kendini satan aşağılık nesnelerdi."

Hüseyin Cahit Yalçın; "Hayır! Bu ülke bir Türk ülkesi olacaktır. Biz daima Osmanlı etiketi altında birleşeceğiz, fakat devletin biçimi, Türk milletinin özel çıkarları dışındaki değişimlere asla tabi olmayacak, Müslümanların hayati çıkarlarına aykırı eylem olmayacaktır.

Bu ülkeyi Türkler fethettiler. Bunu sağlamak için katlanılan fedakârlıklar, tarihin en büyüleyici, en gurur verici sayfalarını oluşturmaktadır... Türkler günümüzde tahakkümleri altındaki ülkelerde tarihsel bir hakka sahiptirler, yüzyıllarca eskiye dayanan bir fethin hakkıdır bu. Bu ülke gayrimüslim bileşenlerin çıkarı elinde oyuncak olamaz. Ne denirse densin, bu ülkedeki egemen ulus Türk Milleti olacaktır..."

Yusuf Akçura 1903 yılında; "İmparatorluğun çeşitli halklarını birleştirerek onlardan bir ulus yaratmak imkânsızdır..." diye yazıyor.

İTC'nin kurucularından Dr. Şerafettin Mağmumi de aynı paralelde; "Osmanlılık fikri çürüktür, çeşitli toplulukların uzlaştırılması olanağı kalmamıştır... Türk ulusseverliği dışında kurtarıcı hiçbir fikir yoktur der.

Abdülhamid'in yeğeni Prens Sabahaddin, 1907'deki Jön

Türk Birlik Kongresinde; "Biz ancak ecnebi devletlerden çekinerek bizimle beraber yaşayan Hıristiyanları muhafaza edebildik. Ecnebi devletlerden korkmasaydık bütün Hıristiyanları, bilhassa Ermenileri, tek bir kişi bırakmayıncaya kadar katlederdik..." şeklindeki sözleriyle Osmanlının politik bakış açısını özetler ve o güne kadar Hıristiyanların bu coğrafya'da tutnabilmesini Avrupa'nın korkusuna bağlar. Abdülhamid'in ardılı olan Jön Türkler; yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere bu düşüncelerini gizleme gereği bile duymazlar.

Osmanlı Meclis Başkanı, Dışişleri Bakanı ve Kemalist dönemde ölene kadar Parlamentoya tayin edilen Halil Menteşe, anılarında çok net ifadelerle etnik temizlikten soykırıma uzanan süreci özetler: "Talat Bey, hıyanetleri görülen unsurlardan memleketi temizlemeyi ön safa almıştı.."

Değerli Araştırmacı-Yazar Sait Çetinoğlu "Pontos Soykırımının Bir Başka Yüzü" başlıklı makalesinde yukarıdaki bilgileri aktarırken "soykırım gerçeği"nin bir başka veçhesine de dikkati çeker:

Savaş Koşullarının Yarattığı "Fırsat"la Soykırıma Yönelme, Soykırımda Gaspettiği Zenginliklerle Savaşı Finanse Etme

"Soykırımı kolaylaştıran etmenlerin başında savaş koşulları gelir. Osmanlı, savaşa dahil olarak hem kaybettiği topraklara yeniden kavuşmak... azınlık toplumlarının birikimine el koyarak iç talana yönelir. Osmanlının artık dış talan olanağı tükenmiştir. Bu yolla savaşın finansmanını da düşman belledi̇ği Hıristiyan burjuvazi ve onların mensup olduğu halklara yükleyecektir. (Sait Çetinoğlu- aynı yerde)

Alman Emperyalizmi "pazar" kavgası verirken Osmanlının hayalinde de kaybettiği toprakları geri almak vardır.

"Alman İmparatorluğu'nun savaşta Osmanlı'ya sağladığı maddi koşullar dört yıllık savaşın sürdürülmesinde yeterli değildir. Almanların yardımı ve savaş öncesinde 1913-14 yıllarında Ege, Marmara ve Trakya Rumlarından gaspettikleriyle savaşın 1915 yılının harcamalarını karşılamış, 1915 soykırımıyla Ermenilerden ve ölüm yürüyüşüne çıkarılan Ege ve Marmara Rumlarından gaspettikleriyle de 1916 yılını finanse etmiştir. Pontos'tan 1916 yılında gaspettikleriyle de 1917 yılını karşılamış. 1918 yılı savaşını karşılamak için gaspedecek bir kaynak kalmayınca , 1918 yılı geri çekilmeler ve mağlubiyetler ... sonucunda kayıtsız şartsız teslim... Dikkat edeceğimiz bir başka nokta da;.. savaşın kaybedilmesi olasılığıdır. Bu bakımdan donlarına kadar soyularak "tehcir" adı altında ölüm yolculuğuna çıkarılan halkların, savaş kaybedilirse geri dönüp gaspedilen haklarını istemelerinin önüne geçilmesidir. Geriye hak sahibi bırakmamak amaçlanmıştır. (Sait Çetinoğlu-aynı yerde)

Taner Akçam da T.C.'nin bütün bir Cumhuriyet dönemi boyunca Ermenilerin geri dönmesinin önüne geçecek "tedbir"ler geliştirdiğini yazar.

Sait Çetinoğlu, makalesinde; Alman kaynaklarında Osmanlı devletine yaptığı nakit ve askeri yardımların miktarı olarak; "Türkiyenin istediği Alman kredisi yaklaşık olarak 5 milyar Markı buluyordu; bunun yuvarlak hesap dört milyarı verilmiştir. Bu dört milyarın hemen hemen bir milyarı altın, gümüş, Türk Lirası ve Mark olarak, geri kalan üç milyarı hazine bonolarının emanete alınması sonucu ödenmiştir" denilmektedir.

1. Dünya Savaşında... İngiltere, müttefiklerine verdiği avanslar dışında, savaş için 35.300 milyon İngiliz Lirası harcamıştı. Fransa'nın savaş gideri 24.300 milyon İngiliz Lirasını

buluyordu. Almanya'nınki ise 37.770 milyon İngiliz Lirasına ulaşır. Bu bütçelere baktığımızda Osmanlının cılız bütçesiyle dört yıl savaşması imkânsızdır. Savaş yıllarında neredeyse bütçesi kadar açık vermektedir. Savaş yıllarında Alman Hükümeti Osmanlı'ya 235.056.344 Osmanlı Lirası tutarında "borç" vermişti. Bu miktarın 148.581.400 lirası hazine bonosu, geri kalanı, 86.474.944 Osmanlı Lirası tutarında altın, gümüş, Alman Markı ya da Osmanlı Lirası olarak ödenmiştir.

Osmanlı Bankası'nın tarihini yazan tarihçi Autheman, Eylül 1915'e kadar savaşı ağırlıklı olarak Almanya'dan borç alarak finanse eden Osmanlı Devleti'nin bu tarihten itibaren artık Osmanlı Bankası'ndan borç almaya gerek duymadığını ve hatta boçlarını ödeyebildiğini belirtir. (Andre Autheman, La Banque İmperiale Ottomane, s. 242. Paris 1996. Kaynak: Raymond Kevorkian, *Ermeni Soykırımı*, çev. A.T. Ekmekçi, İletişim 2015, s. 300)

Bu iktisat tarihçisinin savaşın geri kalanının finansmanına da yardımcı olan soykırımdan elde edilen kaynaklardan habersiz olduğu anlaşılıyor.

Buradan, Osmanlı İmparatorluğu ya da imparatorluğun yöneticilerinin, savaşı içerideki vatandaşlarına uyguladığı soykırım ile finanse ettiğini çıkarıyoruz. Sadece 1913-14 yıllarında Ege ve Trakya'daki Rumların Türklerce el konulan emlakın değeri 5 milyar Fransız Frankının üzerindedir. Burada el koyduklarıyla Balkan Savaşı'nın yaralarını sarmıştır. Ermeni Soykırımı'nda el koyduğu 19 milyarın üstündeki gaspettikleriyle 1915-16 yıllarındaki savaşı, Pontos'ta gaspettikleriyle 1916 ve 17 yıllarında savaşı finanse etmiştir. İçeride talan edecek bir topluluk kalmayınca Mondros'ta kayıtsız-şartsız teslim olunduğunu görüyoruz. Pontos İmparatorluğun en gelişmiş bölgelerinden biridir ve Hıristiyanların ekonomi

de büyük üstünlüğü vardır. ... Pontos Soykırımı Pontos'un zenginliği ile bağlantılıdır..." ... diye yazar.

(Ermeni Soykırımı'nın kanlı cellatlarından Diyarbakır Valisi Dr. Reşit'in katlettiği ya da katlettirdiği Ermenilerden dolayı değil, onlardan gaspettiklerinin tamamını hazineye devretmeyip bir kısmını zimmetine geçirmekten yargılandığını burada hatırlatalım-M.Konuk)

Mondros, "Merkez Ordusu", Sakallı Nurettin ve Pontos Soykırımı

30 Ekim 1918'de "Mondros Ateşkes Antlaşması" imzalanmış, Osmanlı, koşulsuz teslim olmuştur. Halk savaştan bezgin, yorgun, bitkindir. Gerek Mondros Aeşkes Antlaşması gereği yapılan terhislerle, gerekse firar eden asker kaçaklarıyla ordu birlikleri; "birer iskelet kadro haline gelmişti. Karargahı Sivas'ta bulunan 3. Kolordu ve bağlı birliklerinden 15. Fırka Samsun'da, 5. Kafkas Fırkası Amasya'da konuşlandırılmıştı.... 3. Kolordu'nun personel mevcudu 1919'da 4398 idi. Bu mevcudun bir kısmı da muharip olmayan personelden oluşuyordu..." (Mustafa Balcıoğlu -1 Paşa 2 İsyan- s. 7)

Yine bu sırada Yozgat, Çorum, Tokat, Amasya, Kırşehir sancaklarında Çapanoğlu ve Aynacıoğlu İsyanlarının artıkları ve ... çok sayıda çete faaliyette bulunuyordu.

Osmanlı İmparatorluğunu 1. Dünya Savaşına sokan İttihat ve Terakki'nin A takımı (Enver, Talat vd.) kenara çekilmiş, B Takımı İmparatorluğun kalan son topraklarını elde tutmaya devam etme çabasına girişmiştir.

Kürtlere karşı bir yandan; "1915 soykırımından kurtulan Ermenilerin geri dönüp mal-mülk ve arazilerini geri isteyeceği..." korkusu işlenerek, bir yandan da; "biz Kürtlere özerk-

lik vermek zorundayız..." vaatleri (Misak-ı Milli'nin kabul edildiği son Osmanlı Meclis-i Mebusan kararı ve Amasya Protokolü) ile Kürtler "evin içinde" tutulmaya çalışılmakta, Koçgiri'de olduğu gibi "self-determinasyon hakkı"nı kullanmakta ısrar edenler ise tepelenmeye çalışılmaktadır.

Bir yandan da 1917 Ekiminde çarlığı devirerek Rusya'da Devrim yapan, ama içeride Kolçak ve Denikin'in Beyaz Rus ordularıyla, dışarıda da İngiliz ve Fransız emperyalistleriyle boğuşan genç Sovyet Cumhuriyetinin "güvenlik" ihtiyacını kullanarak "emperyalizme karşı mücadele..." adı altında destek bulmaya çalışmaktadırlar (ve bulurlar da). (Bu konuda yazının ilerleyen bölümlerinde bir parantez açılacaktır.)

İşte bu sırada "ihtiyaç duyulan" bir komutan adayı ortaya çıkmıştır: "Birinci Dünya Harbinde Irak ve Havalisi Komutanlığında bulunan... Irak'ta Selman-ı Pak bölgesinde İngiliz Kuvvetlerinin mağlup ve esir edilmesinde önemli rol oynayan.. Mondros Mütarekesinin imzalanmasından önce Aydın Bölgesi'ndeki 17. Kolordu komutanlığına tayin edilen; aynı zamanda Aydın Vali Vekilliği yapan; bölgenin ileri gelenleriyle birlikte, 'Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti'ni kuran; Müşir İbrahim Paşa'nm oğlu..." ("sakallı") Nurettin Paşa!.. Mustafa Kemal öncülüğündeki "kurucu kadro" ile belli konularda (Hilafet, Saltanat, Bolşeviklerle ilişkiler vb.) görüş ayrılıkları olsa da "esas"ta anlaşılır ve birkaç görüşme ve mektuplaşmadan sonra; TBMM Hükümeti'nin 9 Aralık 1920 tarih ve 407 sayılı Kararnamesiyle 3. Kolordu lağvedilip yerine "Merkez Ordusu" adı altında bir ordu kurulur. Başına da "Seferde Ordu Komutanı" yetkisiyle "Sakallı" Nurettin Paşa getirilir.

Merkez Ordusu kurulurken Karargâh olarak Sivas düşünülmektedir.

Nurettin Paşa Sivas yerine Amasya'yı tercih ettiğini bildirir ve Amasya seçilir.

Amasya'nın seçilmesi stratejik nedenlere dayalıdır. Birinci tehlike "Rum İsyanı"dır. Karargâh 3. Kolordu'nun bulunduğu yer, yani Sivas'ta olsaydı Rum (Pontos)ların kontrolü çok güç olurdu. Merkez Ordusu'nun Karargâhı Ordu'nun lağvına kadar Amasya'da kalmıştır. Yalnız Koçgiri olayı sırasında Nurettin Paşa komutayı Ümraniye'den yürütmüştür.

Birinci Dünya Savaşında seferberlik emrine uymayan, yahut sonradan birliklerinden kaçan Rum (Pontos) erleri, dağlarda buluşup silahlı birlikler kurmuşlardı. Böylece Pontos Rumlarının silahlı hareketi seferberlik emri ile başlamış oluyordu.

Pontos Rum Halkı'nın silahlı örgütleri yoğun biçimde Pontos Rum Halkı'nın bulunduğu Nebiyan Dağı'nda kümelenmişti. Nebiyan Dağı'mn Kavak, Havza, Bafra ile irtibatı vardı. Bulundukları bölgelerden biri de Çarşamba idi.

Bunlara karşılık 15. Fırka Komutanı Hüseyin Avni Bey komutasında Samsun, Bafra, Kavak ve Çarşamba mıntıkalarında "çete" örgütlenmesine gidilmişti. "Çete" sözü itici olduğu için "Oymak" adını kullanıyorlardı.

"Oymak" Kır Ağaları başkanlığında doğrudan doğruya mıntıka komutanlığının emri altında idi. (Son 30 yıllık "kirli savaş"ta kullanılan yöntemlerle benzerlik dikkat çekicidir.)

Merkez Ordusu'nun kurulmasından önce kurulan "Oymak" teşkilatı bundan böyle bu orduya bağlı çalışacaktı. 24 Haziran 1921'de bölgede Emniyet Teşkilatı kurulunca Oymak teşkilatı Merkez Ordusunca lağvedildi.

İstihbarat Faaliyeti

Merkez Ordusu'nun sorumluluk alanında yürütülen çalışmalardan biri de "İSTİHBARAT"tır.

Karadeniz bölgesinde Pontos, Sivas yöresinde Kürtlük, diğer yerlerde "Çerkezlik" ve Doğu'da, Karadeniz'de "bolşeviklik" faaliyeti; "milli mücadeleye tehdit" olarak sürekli takibata konu olmuştur.

Merkez Ordusu'na bağlı olarak oluşturulan Askeri Polis Teşkilatı'nın yaptığı işlerden biri de İstanbul'dan Anadolu'ya geçenlerin bir tür "güvenlik soruşturması"nı yapmaktır. "Uygun olmayan"lar geri gönderilmekte ya da tutuklanmaktadır.

Bakanlar Kurulu (Heyeti Vekile) tarafından 28 Ekim 1920'de çıkarılan 292 sayılı kararnameyle "Sansür Talimatnamesi" çıkarılmış ve bununla içerilerden kıyılara, kıyılardan da içerilere gidecek mektuplara sansür uygulanması esası getirilir.

Oluşturulan sansür merkezinde mektuplar, görevli subay ve polislerce incelenmeden gönderilmiyor, bu nedenle birikmeler oluyordu.

25 Nisan 1921'de Merkez Ordusu'na yazılan yazıya verdiği cevapta Sakallı Nurettin Paşa; 700 taahhütlü, 5000 adi mektubun biriktiğini, 1-2 gün içinde bunların sansürleneceğini, bunun için Sivas Mevki Komutanlığından subayların da görevlendirileceğini bildirir.

Ülkenin her beldesinde sansür uygulanmıyordu. İçişleri Bakanlığı (Dahiliye Vekâleti) Amasya, Tokat, Çorum, Yozgat, Kırşehir'de sansüre gerek olup olmadığını sorar. Bunun üzerine Merkez ordusu, "Cemiyeti Fesadiye"nin bu şehirlerde propaganda yaptığını bildirerek söz konusu beldelerde sansürün uygulanmasını ister.

Sansürsüz mektup kaçıranlara hapis ve para cezası vardır.

İstiklâl Mahkemesi, Hükümet emirlerine aykırı olarak sansürsüz mektup kaçıran bir kişinin (Kayseri'li Ali Oğlu İbrahim'in) 1 ay müddetle tutuklanmasına ve 100 lira para cezasına çarptırılmasına karar verdi.

Sakarya savaşının ardından Ordu'nun bir taarruza hazırlanması aşamasında; Anadolu'nun içerisinde ve kıyı bölgelerinde sansür merkezleri yeniden tespit edilmekte, en önemlisi İstanbul ile her türlü haberleşme yasaklanmaktadır. (Mustafa Balcıoğlu- a.g.e.)

Sürgün ve Çete Saldırıları

Osmanlı Devleti savaş esnasında bölgeye Arnavut Muhacirleri getirmişti. Bunların iki Rum köyüne yerleştirilmesi üzerine Rumlar (Pontoslar) isyan etmişti. İsyanı bastırmak üzere Canik Mutasarrıfı'nın emrindeki kuvvetlerle saldırısında ölen bir Rum'un cenazesine 30.000 kişi katılır.

Pontos Halkı'nın bu kitlesel direnişine karşı Türklerin bulduğu iki yötem vardır:

Çeteler Oluşturmak ve Sürgün.

İtihat ve Terakki Partisi tarafından örgütlenen Türk Çetelerinin en ünlüsü Topal Osman'ınkidir. Bölgede bulunan çok sayıdaki Türk asker kaçağı da kendilerini kabul ettirmek, meşru göstermek amacıyla Pontos-Rum Halkı'na karşı oluşturulan çetelere katılırlar.

Sürgün ise resmi yetkililerce kararlaştırılmış ve uygulanmıştır. İlki, halka 9 kasım 1916'da duyurulan ve 16 Kasımdan itibaren uygulamaya konulan Tirebolu Rumları'nın sürgün

edilmesidir. Bunlar Şark-i Karahisar ile Suşehri arasındaki Ermeniler'den boşalmış Birk Köyü'ne yerleştirilmişlerdir. 1917 yılında Samsun'dan 4000 kişi, Çoruma ve Giresun Rumları da değişik yerlere nakledilmişlerdir. Ardından Bafra, Çarşamba ve Ünye'de yaşayan 30.000 kadar Rum da Ankara'ya doğru yola çıkarılmıştır. Yine Ordu ve Sinop'ta yaşayan bir kısım Rum da nakledildiler. (a.g.e. s. 74-75)

Sait Çetinoğlu'nun (sözkonusu makalesinde) aktardığına göre ise; "Dahiliye Nezareti Emniyet Umum müdürlüğünün 20 Haziran 1916 günlü yazısında;" Trabzon Vilayetine bağlı Görele ve Vakfikebir kazalarıyla Şarlı nahiyesi Rumlarından bazılarının casusluğa aktisarları tahakkuk ettiğinden zükür (Erkek) ve inas (Kadın) üç-dört bin raddesinde olan bu Rumların Giresun ve Samsun tarikleriyle (yoluyla) Sivas Vilayetine sevkleri cihet-i askeriyece lüzum gösterilmiş olduğu, bunların bervech-i i'şar (yukarıda gösterildiği gibi) Sivas Vilayetine sevk ve iskânları muvafik görülerek Trabzon ve Sivas Vilayetlerine tebligat icra kılınmış olmakla...' sözleriyle Pontoslular tehcire, daha doğrusu ölüm yolculuğuna çıkarılırlar. Ölüm yolculuğuna çıkarılanların bir daha geri dönmeyeceği hesaplanmıştır. Geride bıraktırılan mallar yağmaya açıktır. Resmi yazışmalarda bunlara dair birçok örnek bulunmaktadır. İskân ve Aşair Umum Müdürlüğünün Dahiliye Nezaretine gönderilen 12 Mayıs 1916 sayılı yazısında Kala-yı Sultaniyede (Çanakkale) Harb-i Umumiden (savaştan) önce tehcir edilen Rum ahalinin emval-i menkule ve metrukelerinin (geride bıraktırıldıkları taşınır ve taşınmaz mallarının) füruhatında sirkat (çalınma) ve su-i istimalat (yolsuzluk vukua geldiği...) yazılmaktadır..." der.

Yine Sait Çetinoğlu'na göre; "Osmanlı Devleti düzgün bir nüfus sayımı yapamadığından, Pontos'un tam olarak nüfusunu bilmek zordur. Devletle patrikhanenin sayımları yak-

laşık bir sayıyı içermekte, siyasi nedenlerden birbirinden farklılıklar içermektedir. Ayrıca Pontos'ta gizli din taşıyanlar kategorisinde düşüneceğimiz Stavriotlar, Kromniler... gibi Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasında geçişken bir nüfus olduğu kadar, azımsanmayacak bir Müslüman Pontoslu nüfus da barınmaktadır. Günümüzde de anadili Romeika olan yoğun bir nüfusun Pontos'ta bulunması bu olguyu doğrulamaktadır. Osmanlı İmparatorluğunun 1906-1907 sayımında nüfus 499.243, 1914 sayımında 416.243, Georges Sclallieris 605.042, Maccas 1918 sonrası Pontos nüfusunu 464.530 olarak verir. Aradaki fark 1914-1918 yılları arasında savaş koşullarından faydalanılarak Teşkilatı Mahsusa çetelerince katledilen Pontoslunun sayısını vermektedir.

Vlasis Ağcidis, nüfusu soykırım öncesi 700.000 dolayında verir. Odisseas Lampsidis 700.000 sayısını vererek ayrıca bölgede Potoslulara ait 10 lise, 1.000'den fazla okul ve yaklaşık 1300 kadar öğretmenin de var olduğu bilgisini ekliyor. D. Ekonomidis de 700.000 olarak hesaplıyor. Panaretos Topalidis ve D. Apostolidis'in verileri 697.000 kişiden ibaret iken Konstantinos Fotiadisi'in verileri 696.495'dir. G. Skalieris'in rakamı 719.552 kişidir.... G. Valavanis, Pontosluların sayısının 650.000 kadar olduğunu düşünerek bu rakamın 1912'de Kâmil Paşa tarafından da kabul edildiği ve buna göre her 100.000 kişiye bir milletvekili hesabıyla 7 milletvekili koltuğu ayrıldığı bilgisini verir.

Hırisantos, Paris Barış Konferansı'na nüfusu 850.000 olarak verir.

Pontos nüfusuna dair yukarıda verilen sayıların dışında, Valavanis'e göre 250.000 civarında Müslüman Rum yaşamaktadır. Fotiadis ise bu sayıyı 190.000 olarak verir.

Şimdi bir an için Patrikhane kayıtları ve yaşayanların

tanıklıklarına göre Karadeniz'de 1914 ile 1923 yılları arasında soykırıma uğratılan Pontoslu sayısı olarak çıkarılan 353.238 rakamını bir yana bırakalım ve Osmanlı'nın nüfus kayıtlarını doğru olarak kabul edelim. 1906-1907 sayımına göre 499.243 olan nüfustan 182.169 çıkardığımızda geri kalan 317.074 Pontosluya ne olmuştur? Ya da 1914 sayımına göre 416.813 Rum nüfustan 182.169 sayısını çıkardığımızda geri kalan 234.644 Pontosluya ne olmuştur?"... diye sorar ve ekler:

"1927 nüfus istatistiklerinde, Trabzon'da ana dilinin Rumca olduğunu ifade eden 30 Erkek ve 34 Kadın (3 kişi Sürmene'de), Ordu'da 1 Erkek ve 1 Kadın, Samsun'da 19 Erkek ve 8 Kadın, Rize'de 1 Erkek, Gümüşhane'de 3 Erkek, Amasya'da 2 Kadın, Tokat'ta 8 Erkek 11 Kadın, Sinop'ta 2 Erkek, Sivas'ta 18 Erkek ve 393 Kadın bulunmaktadır. Giresun'da ise hiçbir kimse anadilinin Rumca olduğunu söylememiştir. Buradan Topal Osman'ın bir tane dahi Pontoslu bırakmadığını söylemek mümkündür.

Bu dönemdeki en önemli olaylardan biri olarak Topal Osman'ın batı cephesine giderken 23 ila 31 Temmuz tarihleri arasında Merzifon'u yağmalaması ve şehrin Rum ve Ermeni nüfusunun önemli bir kısmını katlettiğini bildirir.

Bunun yanında Ankara Hükümeti Amasya İstiklâl Mahkemesi eliyle korkunç bir tedhiş süreci yürütmektedir. 20 Eylül 1920 ile Şubat 1921 tarihleri arasında açılan davalarda 12 kişiye idam cezası verilmiştir. Ağustos 1921'de ikinci kez kurulan İstiklâl Mahkemesi 21 Eylül'de Amasya'da 174 Pontosluyu idam etmiştir; bunlardan 74'ü Samsun, 5'i Trabzon, 5'i de Giresun şehirlerinin Rum eşrafındandır.

Genel Kurmay yayınında Merkez Ordusu'nun 10.886 çeteciyi zararsız hale getirdiği, çarpışmalar esnasında 11.188 asi Rum'u da öldürdüğünü bildirerek; bu Rum çetelerinden

başka, memleket içinde oturmak zorunda bırakılan erkeklerle, kıyı şehir ve kasabalarında bulunan Rum kadın ve çocukları da 1923 yılı başlarında vapurlara bindirilerek Yunanistan'a sürgün edildiğini yazar. Buradan Pontos'ta hiç erkek bırakılmadığını anlamak mümkün.

Pontos'a "altın vuruş" Lozan'da kararlaştırılan halkların mübadele antlaşması ile olur. Bu antlaşma ile Pontoslular tarihsel topraklarından uzaklaştırılırlar." (S. Çetinoğlu)

Resmi Tarih, Yalanlar ve Gerçekler

"Pontos Rumları Marsilya'da oturan ve Trabzon'la ticari ilişkileri olan Konstantin Konstantinidis adlı iş adamının önderliğinde 4 Şubat 1918'de Marsilya'da bir kongre topladılar. Kongre tarafından Troçki'ye çekilen telgrafta, Rus sınırından Sinop'a kadar bir cumhuriyet kurmak istediklerini belirttiler. Bu kongreden önce Atina'da, Karadeniz kıyısında yaşayan bütün Rumları bağımsız bir devlet içinde birleştirme amacı güden bir başka konferans toplanmıştı. Bağımsız bir devlet kurma fikri ilk kez bu konferansta ortaya atılmıştır.

Rumlar Marsiya'da 2 Kasım 1918'de bir kongre daha topladılar. Ayrıca Ermenilerle ve İranlılarla da ilişkiye geçerek Pontos Devleti kurulması için hazırlıklara giriştiler. Ekim 1918'de Pontos Merkez Birliği Krasnador'da kuruldu. Bundan başka Paris'te, İstanbul'da ve Marsilya'da şubeler açılır.

Mondros ateşkes antlaşması ve Osmanlı'nın yenilgisiyle Pontosluların faaliyetlerini arttırdığı..." (Mustafa Balcıoğlu - a.g.e. s. 81)

...şeklindeki anlatılarıyla resmi tarih yazıcıları hep; "zayıf anımızda içimizdeki hainler, 'yerli-yabancılar' bizi arkadan vurdular.." MİT'ini oluşturmaya, yaptıkları soykırımı da

bununla "gerekçe"lendirmeye çalıştılar. "Ermeni'ler, İranlı'lar, Komünistler, Amerika, İngiltere, Fransa... yedi düvel... Türklere karşı birleşti..." demeye getirirler.

Bu arada birkaç mektuba yer verip o dönemdeki tarihsel sürece "ayna tutmak", o dönemdeki "ittifak" tartışmalarına farklı bir boyut katmak, tarihe bir başka gözle bakmak gerektiğine inanıyoruz.

No: 87
Kızılordu

Anadolu Kıyıları Giresun Şehri Komünist Parti Temsilcisine

Partide denildiği gibi Merhaba sevgili yoldaş,

Sizi komünistçe selamlıyor ve bidiriyorum. Gönderdiğiniz Proletarya çocukları için sizlere minnettarız. Silahlar hakkındaki ricamız yerine getirilecek, çoğu zaten gönderiliyor ve sizin emrinizde olacak. Hüseyin Efendiyev ve Hüseyin Kalafaciyeva'nın selamları var. Onlar 25 Ağustos tarihinde silahları almak için Yekaterinodar'a geliyorlar. Ele geçirilen gemi malzemelerinin gönderilmesini bekliyorum. Türklerin durumu hakkında bilgi edinebilmemiz için benimle devamlı temas kurmanızı rica ediyorum. Sovyet Rusya hakkında bilgi verme sırası benimdir. Kırım gazeteniz varsa acilen bana gönderiniz.

Adresim: Kafkas Cephesi, 6 numaralı Kayıt Noktası Tuapse Şefi

Plehanov Zinin

1. Değerli Osman Ağa sizden grup kartlarınızı çıkarmanızı ve birkaç tane göndermenizi rica ediyorum.

2. Askeri kıyafetlerinizin temini için bize bi kaç

silahlandırılmış kişi gönderiniz. /Lazisk/ Ve bu vesileyle sizden birkaç takım göndermenizi rica ediyorum. Hazır sivil elbise malzemeleri, çoraplar v.s.

3. Gömlek ve elbiseleri yıkamaya malzeme, kolonya, sigara ve daha fazlası...

4. En önemlisi 100 şişe konyak göndermeyi unutmayınız. Siz genel olarak daha zenginsiniz, ama size ihtiyaç olandan (sf.345) fazlasını gönderme sırası bizdedir. İhtiyacınız olanlar size Yoldaş Hüseyin Efendiyev tarafından gönderilecektir.

5. Biz onunla dostça yaşıyoruz ve hatta ben kendimi ona bıraktım. Birlikte faydalandığımız konuk odası için teşekkür ederim. Size komünist selamıyla görüşünceye kadar hoşça kalın diyorum.

Yoldaş Plehanov Zinin

Meğer öldürdükleri Ermenilerin, Rumların mallarını-mülklerini dağıtma vaadiyle etrafına topladığı idamlık katilleri, asker kaçaklarıyla 2500 yıldır bu topraklarda yaşayan kadim halkları acımasızca katleden, yakıp yıkan Topal Osman Ağa'nın Sovyet Rusya'dan "komünist selamıyla" selamlaştığı "yoldaş"ları varmış. Onlar buna askeri kıyafet, silah vb. bu da onlara; "gömlek, elbise, çorap, kolonya, sigara, konyak ve daha fazlası"nı... gönderiyormuş.

O dönemdeki ilişki ve çelişkilere "toptancı" değerlendirmelere girmekten kaçınarak ama tarihsel perspektifle yaklaşarak bakmak, objektif değerlendirmeler yapmak gerektiğine inanıyorum.

Enver Paşa'nın Bakü'deki "Doğu Halkları Kurultayı"na göndermiş olduğu mektup:

"Yoldaşlar!

Cihangirler ve sermayeperestlerle mübarezeye giren biz-

lerin Bakü'de böyle büyük ve tantanalı bir meclis halinde toplaşmamıza imkân hazırladığından dolayı, Üçüncü Beynelmilel'e (Enternasyonal) ve onun reisine teşekkür ediyorum ..." diye başlar,

"...Yoldaşlar! Bu imanın harekete geçirdiği eller birbirine uzanıyor. Bu muharebenin sonuna kadar birlikte çalışanların ellerini sıkıyorum. Bu muharebe uzun sürecektir, lakin bizim galebemizle bitecektir. Muvaffakiyetler diliyorum.

Mağdur ve mazlumların ittifakı yaşasın! bu ittifakın karşısında titreyen gaddarlar ve zalimler kahrolsun!"... diye biter. Bunları söyleyen kişi 1.5 milyon Ermeninin katledilmesiyle sonuçlanan "soykırım"ın mimarlarından, "Turan" için 90 bin askerle Allahu Ekber Dağları üzerinden Kafkas seferine çıkan "ENVER"dir. (Murat Bardakçı - *Enver.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları - s. 526-528)

Mustafa Kemal'in Mektubu daha da cerbezelidir:

"Güneşin doğuşunu nasıl görüyorsam doğu halklarının uyanışını da öyle görüyor... ve selamlıyorum..."

Bakü Doğu Halkları Kurultayı'nda görev alan Mustafa Suphi; Türk Burjuva temsilcilerinden aldığı bu olumlu havayla bir an önce Anadolu'ya geçmek ve "Kurtuluş Savaşı"na katılmak ister. Ankara Hükümeti ve Mustafa Kemal'den de bu konuda davetkâr mektuplar alır.

TKP Merkez Komitesi Üyesi Süleyman Nuri, Şerif Manatof'un raporuna da dayanarak gönderdiği mektupta Mustafa Kemal ve arkadaşlarının ikiyüzlü politikalarını deşifre edip içeride hazırlanmakta olan oyuna dikkat çekerek Mustafa Suphi ve Yoldaşlarının gelmelerine karşı çıksa da buna muvaffak olamaz. Kars'a gelip "Şark Cephesi Kumandanı" Kâzım Karabekir tarafından sıcak karşılanan Mustafa Suphi Anadolu'ya geçmek için sabırsızlanmakta, ancak oyalanmaktadır. Çünkü Kâzım Karabekir'in Ankara'ya gönderdiği telgrafın yanıtı olumsuzdur. Tam da bu sırada Antant ülkeleriyle

Londra'da bir konferans başlamışken Mustafa Suphi ve yoldaşlarının Anadolu'ya geçmeleri vaziyeti karıştıracaktır. Tam da bu sırada İngiliz ve Fransızlara; "Bolşevizmle bir alakaları olmadığını, kendilerinin milliyetçi olduklarını..." anlatmaya çalışmaktadırlar.

Bolşevik İhtilali, Bakü Doğu Halkları Kongresinin 1920 Türkiyesindeki etkileri Ankara Hükümetini korkutmuş ve "önlem" almaya itmiştir. Ankara'da gizli "Halk İştirakiyyun Fırkası" faaliyettedir. Eşkişehir'deki Komünist grup o yıllarda "Seyyare Yeni Dünya" isimli ve "İslam Bolşevik Gazetesi" alt başlığını taşıyan bir gazete çıkarmakta ve günde 3 bin tane basılmaktadır. Şerif Manatov, Ethem güçlerinin karagâhı konumundaki Eskişehir'de komünizmi anlatan konferanslar vermiştir. Kuva-yı Seyyare'nin saflarında 700 kişilik bir "Bolşevik" taburu oluşturulmuştur. Eskişehir sokaklarında Kuva-yı Seyyare elemanlarının, subaylık mesleği ve zorunlu askerliğe karşı propaganda yaptıkları görülmüştür. Bütün bu faaliyetler, savaş sanayiinin merkezi konumundaki, hatırı sayılı işçi potansiyeline sahip Eskişehir'de yapılmıştır. Eskişehir, gizli (Komünist) Parti'nin bir nevi "kurtarılmış alanı"dır... (Emrah Cilasun- *Mustafa Suphi ve Yoldaşlarını Kim Öldürdü?*- Agora kitaplığı s. 74-75)

Tarihi Doğru Okumak Üzerine Birkaç Söz

Pontos Soykırımının 100. yılı dolayısıyla düzenlediğimiz bu konferansın kendisi tarihsel bir olaydır. 100 yıl sonra ilk kez bu konu burada tartışılıyor. Bir "TABU" daha yıkılıyor.

Bu konu sadece Türkiye Cumhuriyetinin, resmi ideolojinin "tabu"su değil, aynı zamanda Türkiye Sosyalistlerinin de "tabu"sudur. Pontos soykırımının "tabu" olarak kalması kanımca Türkiye sosyalist hareketinin "resmi tarih"le, "resmi

ideoloji"yle "kopuş" yaşamamasıyla ilişkilidir. Kendi egemen burjuvazisinin resmi ideolojisi, resmi tarihiyle hesaplaşmayan bir sosyalist hareketin ne tarihi doğru okuması, ne de geleceği doğru kurması olanaklı değildir.

Türkiye (ve Kürdistan) solu büyük ölçüde -istisnalar kaideyi doğrular- Pontos (Ermeni, Süryani, Keldani, Nasturi, Êzidi) soykırım gerçeği karşısında ya suskun kalır ya da; "ama onlar da emperyalistlerle işbirliği yaptı"!.. gibi resmi ideolojinin, egemen sınıfların argümanlarıyla yaklaştı. Bir çoğu da, "etnik meseleleri kurcalamanın bir yararı yoktur. Onlar artık tarihte kalmıştır. Bizim mücadelemiz sınıf mücadelesidir"(!) diyor.

Ermeni soykırımı bağlamında son yıllarda yoğunlaşan entelektüel tartışmalarda bazı sol hareketler, bu topraklarda sosyalizm mücadelesi tarihini Ermeniler, Rumlar, Bulgarlar, Sefarat Yahudileri ve diğer halklardan sosyalistlerle ilişkilendirirken bile neredeyse tamamı hâlâ Türkiye'de Komünist Hareketi 1920'de Mustafa Suphi ve Yoldaşlarının kurduğu Türkiye Komünist Partisi ile başlatır.

Oysa bu coğrafyada yaşanmış soykırımların hiçbiri olmuş-bitmiş, "artık tarihe mal olmuş" olgular değildir. Halen yaşayan, yaşamaya devam eden olgulardır. Sözgelimi Ermeni soykırımı halen devam ediyor. 100 yıl önce tarihsel topraklarından sökülüp atılan Ermenilerin, dünyanın dört bir yanına dağılmış torunları, ata topraklarına geri dönmek istiyor, atalarının el konulmuş mal ve mülklerinin iade ya da "tazmin" edilmesini istiyor. Yetmedi; Ermenistan Diaspora Bakam'mn açıklamasına göre; "Türkiye'de Müslümanlaştırılmış (Türkleştirilmiş, Kürtleştirilmiş, Alevileştirilmiş) Ermeni sayısı 3 milyon civarında..." dır. (Kayıtlar "gizli" tutulduğu için net bir rakam verebilmemiz olası değildir ama gerçek rakamın bu sayının 2 katı ya da biraz daha fazlası olma olasılığı yüksektir.

Bunlar hâlâ asimilasyonun yoğun etkisi altında kimliksizleştirilmeye devam ederken bir yandan da; "etnik kod"la devletin takibine alınmakta, bir tür "2. sınıf vatandaş" hatta; "yerli yabancı" veya düpedüz "iç düşman" kategorisinde tutulmakta, toplumsal yaşamın her alanında, özellikle Kamu'da "ayrımcılığa" uğramaktadırlar. Milyonlarca insan da, onların komşuları da, devlet de herkes kimin ne olduğunu biliyor. "Dönme, Ermeni dölü, Rum Piçi, Mısılmênî" vb. nitelemelerle kimliğini gizlemek zorunda kalan "şizofrenik" bir toplum oluşuyor. Bir yandan da Atalarının bütün birikimlerinin gaspedilmiş olmasının getirdiği bir "sıfırlanmış hayat" yaşamakta, hâlâ etnik kimlikleri bir "küfür" ve aşağılama sıfatı olarak kullanılmaktadır. Buna karşılık Türkiye (ve Kürdistan'ın) belli başlı semaye grupları ile Ağa, Şeyh, mütegallibe takımının mal varlığının asıl kaynağı da Ermeni, Süryani, Pontos, Keldani, Nasturi vd. halkların gaspedilmiş emekleri, birikimleridir. Türkiyedeki sınıfsal farklılaşmanın temelinde bile bu soykırımların doğrudan etkisi vardır. Bu ülkede soykırım-soykırımlar gerçeği ile yüz-leşmeden doğru dürüst bir sınıf mücadelesi de verilemez.

"Emperyalizmle işbirliği" meselesine gelince; incelediğimiz örneklerde nerdeyse herkesin herkesle; "ilişki"leri var. Pontoslular, ulusal kurtuluş talepleri için "Troçki"den destek talep etmekte, buna karşılık soykırımcı, çeteci Topal Osman'la Plehanov arasındaki paslaşma ve "Komünist selamlaşma" dikkat çekmektedir. Alman Emperyalizmiyle birlikte 1. paylaşım savaşına giren Osmanlı Paşaları (Enver, Mustafa Kemal) bir yandan Bakü Doğu Halkları Kurultayı'na parlak nutuklarla dolu mektuplar gönderir, bir yandan kendi Paşalarına "sahte" Komünist Partileri kurdurur, bir yandan içerde yoğun komünist tevkifatına girişir, bir yandan davet et-

tikleri komünist önderleri Karadeniz'de boğdurur, bir yandan Antant ülkeleriyle Londra konferansında emperyalist devletlerle antlaşmalar yaparlar. Ermeni soykırımı bu ülkenin "Komünist" partisinin gündemine girmemekte, hatta Der Zor'da 200 bin Ermeninin katledilmesinden sorumlu bir eski "mutasarrıf" sorun yaşamadan Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Üyesi olabilmektedir.

Osmanlı'da ve ardılı olan Türkiye Cumhuriyetinde 150 yıllık "demokratikleşme" (ya da aslında "demokratikleşememe") serüveni de; bu toprakların üretken, kadim yerleşik halklarının yasalar karşısında ve askerlik, vergi verme vb. ekonomik-sosyal alanlarda müslümanlarla eşit yaşama talepleri ile; "fetih hakkı"na dayanarak bu toprakları elinde tutmak isteyen, bunun için gözünü kırpmadan üzerinde yaşayan insanları toptan yok edebilen bir emperyalist imparatorluk kalıntısı arasındaki mücadele ekseninde nerede durduğumuzla ilişkili olarak şekilleniyor.

Yağma ve talan üzerine kurulan Osmanlı İmparatorluğunun bu özellikten başka kendine ait bir ekonomik sistemi yoktu. "Tımar" sistemi olduğu gibi Bizans'tan alınmıştı. Ancak "Müslüman" halk "ondalık" ("aşar") vergisiyle vergilendirilirken Müslüman olmayan halkların vergi yükü çok daha ağırdı. "Aşar"ın yanında kelle vergisi cizye, haraç vb. birçok vergi daha ödemekle yükümlüydüler. Ayrıca her Hıristiyan aile Yeniçeri Ocağı'na (devşirmek üzere) 7 yaşından küçük iki erkek çocuk vermek zorundaydı. Bu yüzden Hıristiyanlar erkek çocuklarını resmi nüfus kütüğüne kaydetmiyor, hatta resmi "Kilise Kayıtları"nda da yer almıyor, "Vaftiz Kayıtları" diye kilisede ayrı kayıtlar tutuluyordu. Yani "Osmanlı Tebaası" halk arasında dini inanç ve etnik temelde mutlak bir "eşitsizlik" vardı. Osmanlı'daki ilk demokratik ta-

leplerin "eşitlik" üzerine olması rastlantı değildir. Gülhane Fermanı ve Islahat Fermanı Osmanlı tebaası arasında "eşitlik" öngörüyordu. 1. ve 2. Meşrutiyet'in ana temaları "eşitlik ve hürriyet"ti. Osmanlı'daki bu demokratik adımların hepsinden kısa süre sonra bir "cezalandırma" ve tırpanlama hareketi gelişmiştir.

Abdülhamit 1. Meşrutiyet'in üzerinden bir yıl geçmeden Osmanlı-Rus Savaşını (93 Harbini) bahane ederek meşrutiyeti ve anayasayı askıya almış, 33 yıl sürecek bir "istibdat" dönemi başlatmıştı. 1894'te Sasun'da 10 bin, 1895-96'da "Vilayat-ı Sitte"de 300 bin Ermeni erkeği katledilir, kadın ve çocuklar zorla müslümanlaştırılır, katledilen Ermenilerin malları ve arazilerine "ganimet" olarak el konularak katliamda kullanılan "Hamidiye Alaları"na dağıtılır. Yapılan katliam ve haksızlıklara karşı Bab-ı Ali'ye yürüyen Ermenilerin üzerine ellerine demir çubuklar verilen Kürt hamallar sürülür, 10 bin Ermeni erkeği kafaları demir çubuklarla parçalanarak katledilir, sünni müslüman Kürt hamallara İstanbul'un "hamallık işi" bırakılır.

Bütün bu kirli katliam süreçlerinden sonra sünni Kürtler arasında Abdülhamid için "Bavê Kûrda" (Kürtlerin Babası) denmeye başlanır. 1908 seçimleri ve 2. Meşrutiyetten kısa bir süre sonra Abdülhamid'i tekrar tahta çıkarmak için ayaklanan gericiler; "kahrolsun hürriyet, padişahım çok yaşa"... diye bağırmaktadır. 31 Mart (13 Nisan) 1909'daki bu gerici ayaklanmanın başladığı yer; bugün R.Tayyip Erdoğan'ın sık sık; "ne olursa olsun yeniden inşa edeceğiz..." dediği "Topçu Kışlası"dır. Trakya'dan gelen "Hareket Ordusu" Topçu Kışlasını yerle bir eder, İttihat ve Terakki ile birlikte Ermeni Partilerinin de geniş desteği ile bu gerici ayaklanmanın bastırılmasından bir gün sonra, bu kez "Kilikya"daki Erme-

nilerin hedef alındığı Adana olaylarında Ermeni Mahallerine saldıran güruhun dilinde yine aynı sloganlar yer alır; "Kahrolsun hürriyet, padişahım çok yaşa..."!

Sakallı Nurettin komutasındaki nizami-gayri nizami kuvvetlerin içinde İzmir'e ilk girenler arasında "Kürt süvariler..." de var ve bir Kürt Entelektüeli Mir Celadet Ali Bedirxan bunu "olumlu" olarak refere ediyor.

100 yıl sonra bugün; "bin yıllık İslâm Bayrağı altında Kürt - Türk kardeşiliği"ni olumlu olarak refere edenler de bu "işbirlikçi" çizgiyi devam ettiriyorlar. Bin yıllık İslâm Bayrağı altındaki Kürt-Türk birlikteliğinin bir tarafında Kürtlerin bölgenin egemen güçlerine karşı özgürlük ve kendi vatanlarına hakimiyet çabaları yer alırken, bir tarafında kendi aralarındaki çatışma ve birbirinin "talanını kaldırma", öbür tarafında da "çıkar birliği için" bölgenin egemen güçlerinin hizmetinde, onlarla birlikte bölgenin mazlum halkları; Ermenileri, Süryanileri, Keldanileri, Nasturileri, Êzidileri, hatta Kızılbaş Kürtleri-Türkmenleri katletmek, mal ve emeklerini gaspetmek var. Bu "bin yıllık tarih"i doğru okumadan ne Kürtlerin, ne de birlikte yaşadıkları, aynı coğrafyayı paylaştıkları, kaderleri de ortak olan "mazlum halkların" eşit, özgür, kardeşçe yaşayacağı bir ülke, bölge, dünya yaratma olanağı yoktur.

700 yıl boyunca "yağma ve talan" üzerine kurulu olan Osmanlı İmparatorluğu, yeni yağma alanları bulamayınca 1. paylaşım savaşını kaybetmiş, o süreçte çevre ülkelerdeki halkların bağımsızlık mücadelesini engelleyememiş, ancak Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasında kalan halkları (İmparatorluk geleneğinin bütün emperyalist entrikalarını da kullanarak) tarihsel topraklarından kazıyarak, yok etmiştir. Yağma ve talan üstüne kurulu Osmanlı düzeninden "eşit ve

özgür" bir yaşam kurmak isteyen, bunun için demokratik mücadele veren bu toprakların hayatın her alanında üretken, ürettiğine de sahip çıkmak isteyen, çağdaş ekonomik ve toplumsal gelişmelere de ayak uydurmaya çalışan kadim yerleşik halkları mı, bu halkları "fetih hakkı"na dayanarak yağma ve talan düzeni içinde tutmaya çalışan, bunun için gözünü kırpmadan, kadın-çocuk demeden tarihsel topraklarından zorla kazıyıp koparan, soykırım uygulayanlar mı "emperyalist"? Kendi ürettiğine ve iç pazarına sahip çıkan yerli sanayi ve ticaret burjuvaları (ve onların sınıf sömürüsü de dahil her türlü sömürü ilişkisini, ezme-ezilme ilişkisini ortadan kaldırmayı hedefleyen enternasyonalist-komünist hareketleri)mi, dağılan Osmanlı topraklarını bir arada tutmak için büyük emperyalist devletlerle işbirliği yaparak kendi "yerli" burjuvalarının mal varlığını talan ederek tüketen-yok eden, böylece emperyalist kapitalizmin acentası konumundaki komprador burjuvazi dışında bir burjuva sınıfı ve kapitalist üretim bırakmayan, bu halkların yoksul, emekçi sınıf ve tabakalarını da imha eden soykırımcı askeri-bürokratik burjuvaları mı "emperyalist işbirlikçisi"?

Bu ülkede burjuva demokratik kurumların ve geleneklerin dahi gelişememesinin nedenleri çok açık değil mi?

Soykırım

Ankara'da kurulan Hükümetin emriyle Kasım 1920'de 72 Samsunlu Rum bir Avusturya gemisiyle sınır dışı edildi. Samsunlu Rumların Rumca gazete okumalarını engellemek için Mutasarrıf'a emir verildi. Yerli halktan (Müslümanlardan) teşkilat yapılarak başlarına güvendikleri adamlar getirdiler. Bir yandan da Rumların elindeki silahların toplanması, Hıris-

tiyanların askere alınması (amele taburlarında) gibi çalışmalar başlatıldı. Ve nihayet Pontos Sorununu "halletmek" için 9 Aralık 1920'de Merkez Ordusu kuruldu.

Kurulduğu sırada 15 bine yakın askeri bulunan Ordu'nun özellikle 15. ve 5. Fırkası, Pontosluları ortadan kaldırmakla görevlendirilmişti.

İlk "tedbir" olarak da Pontos Rumlarının ellerindeki silahların toplanmasına girişildi. Ellerindeki silahı devredecekler, böylece Pontos Davası sona erecekti. Ya da silah toplayan kuvvetlere karşı koyacaklar, böylece Türk kuvvetlerinin Rumlarla ilgili alacağı her tedbiri meşru göstermeye yarayacaktı. TBMM'den silah toplanması ile ilgili izin çıkmadan önce bir karar daha alındı. Buna göre Pontosçuluk davasına hizmet edebilecek Rumları etkisiz hale getirmek için Türkler gibi Gayrimüslimler de silah altına alınacaktı.

TBMM Hükümeti Pontosçularla ilgili yeni "tedbir"ler alırken Samsun Rumları; "Hayatlarının temini, suçlarının affı şartıyla silahlarını teslim edeceklerini" Mutasarrıflığa bildirdi. Ancak Hükümet; "böyle bir teklifin otoritesini yok saydıracağını.." ileri sürerek silah toplamaya devam edilmesini Merkez Ordusundan istedi. (yakın tarihteki uygulamalarla ne kadar benzer)

Orduya bağlı müfrezelerin silah toplamasına karşı birçok yerde direnişler olur ve yoğun biçimde Rum nüfusun yaşadığı Samsun ve Erbaa'da Rumlar; "silah toplama işine devam edildiği taktirde Bafra'da Rum örgütlü güçlerinin merkezi olan Nebiya Mıntıkasına çekileceklerini bildirdiler. Bu durumdan tedirginlik duyan Samsun Mutasarrıflığının Rumlarla daha iyi koşullarda anlaşılması tavsiyesi üzerine 12 Ocak 1921 tarihli emirle, silah toplanmasının "şimdilik" ertelenmesi emredildi.

Ancak baskılar başka biçimlerde devam etti. 15 Ocak 1921 tarihli tamimiyle Nurettin Paşa birliklere gönderdiği talimatla, "gayrimüslimlerin takip edilmesini, şüphelilerin de tutuklanmasını"... emretti.

Bir başka "tedbir" de bazı Türk köylerini silahlandırmak, "Oymak Teşkilatı" adı altında "Rumların saldırılarından korunma" adına "Türk çeteleri" oluşturmaktı. (Mustafa Balcıoğlu, a.g.e.)

Merkez Ordusu'nun Lağvedilmesi ve Sakallı Nurettin'in Hesap Vermesi

Sakallı Nurettin ve Merkez Ordusu işlevini görmüş, Pontos ve Koçgiri'yi dağıtmıştır. Artık o bölgelerdeki halkı yeniden Hükümete bağlama, tepkileri yumuşatma zamanı gelmiştir.

TBMM'de Karadeniz'li ve Doğulu milletvekilleri Sakallı Nurettin'in Pontos ve Koçgiride yaptıklarını gündeme getirmeye ve hesap sorulmasını istemeye başlarlar. Onlara göre "İsyanı bastırma" adı altında bu bölgelerde pek çok zulümler ve yolsuzluklar yapılmıştır. Meclisin gizli oturumunda söz alan milletvekillerince; "her huzusuzluğun kaynağı olarak Nurettin Paşa ve Merkez Ordusu gösterilir."

Mustafa Kemal ve Fevzi Çakmak, Nurettin Paşa'nın yargılanmasına ve hesap sorulmasına karşıdır. Fevzi Paşa'ya göre; "Samsun'da 56 kişiyi alıkoymanın dışında, Nurettin Paşa'nın yaptığı icraat, kanuna ve emirlere uygundur. Nurettin Paşa'nın Batı Cephesi'ndeki savaşlara büyük muaveneti olmuştur..."

Ancak tepkiler üzerine 3 ve 5 Ekim 1921 tarihlerinde yapılan gizli oturumlarda gerek Pontos, gerekse Koçgiri harekatları sırasında yaşananlar tartışılır ve Mustafa Kemal'in muhalefetine rağmen Nurettin Paşa'nın görevden alınmasına

ve yargılanmasına karar verilir. Ayrıca Koçgiri ve Pontos "isyan"larını yerinde incelemek üzere bir araştırma heyetinin kurulmasına karar verilir.

Sakallı Nurettin'in görevden alınması ve yargılanmasına neden olan suçlamalar şunlardı:

1. Koçgiri, Samsun ve sair yerlerde gayr-i mesul kuvvetler kullanmak,

2. Nurettin Paşa'nın bir Rum Pontosçudan 30 bin liralık rüşvet alması,

3. Rum sevki sırasında herkesin gözü önünde yağmacılığın yapılması,

4. Pontosçuların dağlara çıkmasına meydan vererek islamların zarara uğraması,

5. 56 kişiyi Samsun'da alıkoyması,

6. Meclis Başkanlığından tasdik edildi diye beyanname neşretmek,

7. Üstlerini ve astlarını dikkate almadan iş yapmak,

8. Kardeşini Tokat Mutasarrıfı, damadını Erkan-ı Harbi yaparak aile hükümeti kurmak,

9. Ümraniye isyanında halk dehalete hazır iken, Topal Osman'a milleti kırdırmak,

10. Ordu Mutasarrıfına yetkisi olmadığı halde emir vermesi.

Başkumandanlık ve dahiliye Vekâletinden gelen 3 Kasım 1921 tarihli yazısıyla, Nurettin Paşa'nın (Sakallı) görevinin bittiği ve muhakeme olunmasına karar verildiği bildiridi.

Kendisine yöneltilen suçlamalara karşı Sakallı Nurettin Paşa kendisini şöyle savunur:

"1. Ümraniye ve Koçgiri Hadiselerinde kullanılan Osman Ağa'yı, Ordu davet etmiş değildir. Şark Mıntıkası'na dahil Giresun'da, E.H.U. (Erkan-ı Harb-i Umumi) emrindeki Gire-

sun Alayı E.H.U.'ce verilen emirle isyana karşı getirildi. E.H.U. önce Giresun Alayı'nın büyük kısmını Kocaeli'ne gönderdi. Fakat 15. Fırka Garp Cephesi'ne gidince, Giresun Alayı burada kaldı. Bir taburla Osman Ağa kuvvetleri Ümraniye'ye gelmiştir. 4. Tabur'un Kumandanı olmakla beraber, Osman Ağa, Giresun Alayı'nın Fahri Kumandanıydı. Kendisine bu ünvanı, Merkez Ordusu dahil, E.H.U. ve Müdafaa-i Milliye Vekâleti vermiştir. Merkez Ordusu emrine ithal edilmiştir. Mevcudu dolgundur. Onu nizamiye kıtası haline sokmak için, Samsun'da Giresun Alayı'ndan, bir taburdan 3 taburlu bir alay teşkili ile, 47 numarasını verdik. Samsun'da iki taburlu Giresun Alayı da bir tabur ilavesiyle 42. Alay adını alarak Giresun Alayı namı kaldırılmış; iki alay yapılmıştır.

Ümraniye ve Pontos asilerinin tedibi Samsun Sahilleri'nin muhafazasında ve Garp Cephesi'nin ihtiyacı üzerine, Sakarya Muharebesi'nin kazanılmasında faydalı oldular. 42. Alay Kumandanı Hüseyin Avni Bey Sakarya'da şehadet, Osman Ağa da 47. Alay Kumandanı olarak Garp Cephesi emrinde ve cephededir.

Bu kuvvetleri Ordu'ya E.H.U. ve Müdafaa-i Milliye Vekaleti tahsis etti.

Osman Ağa'yı, evvela tanımazdım. Birliği Şark Cephesi'ndeydi. Koçgiri Hareketini bastırma sırasında Ordu'ya verildiğini öğrendim. Hüsnü idare ile kendisini istihdam ettim.... Osman Ağa çok hizmet etti.

Bölgedeki Türk Halk'a Emniyet Teşkilatları kurdurttum. Kavak'tan 600, Bafra'dan 1000 silahlı kanunlar dairesinde istihdam edilmiştir.

Mehmetçe Bey adlı biri, Rumlara karşı gizli bir teşkilat kurdu. Beni kurdurdu dediler. Halbuki bu bey ve arkadaşlarının elinde Dahiliye Vekaleti'nin izin belgesi vardı. Eskiden verilmişti.

2. İstiklal Mahkemesi'nde bir Rum muhakemesi varmış.

Adam rüşvet vermiş. Benimle ilgisi nedir?...

3. İcra Vekilleri Heyeti'nin 2 Temmuz 1921 tarihli nakil ile ilgili emri vardır.

Bütün Rumların nakli ve tedibi karanamede karagir oldu. Rum kadınları da buna dahildi. 12 Haziran 1921 tarihli Heyet-i Vekile Karanamesi'nde, Karadeniz Sahilleri'nin harp mıntıkası olduğu bildiriliyordu. Daha evvelki bir kararname ile 15-50 yaş arasındaki eli silah tutan Rumların sevki kararlaştırıldı.... Sahildeki Rumlar dahildeki Rum bölgelerine gönderilecekti. Oralardaki Rumlar da Pontosçuydu. Çorum, Yozgat, Akdağ Madeni, Amasya, Tokat kaza ve sancaklarındaki Pontosçular yakalandı ve tevkif edildi. Sahildeki ve dahildeki Rumlar birlik ve yeknesak bir teşkilattılar.

Rumların bir çoğu güneye gönderildi. Kadınlara gelince; Pontosçulukla meşbu erkeklerine fikren, bedenen, malen muavenet (yardım) ettikleri hakikattır. Yataklık, muhbirlik, cinayete teşvikkâr kadınlar da mahkemelere sevk edildiler. Fikrimizce, memleketimizdeki Rumlar bir yılandır. Bu yılanların zehirleri kadınlardır. Bu yüzden erkeklerle aynı şeyi yaptık. Çocuklarından da ayırmadık. İhtiyarlara gelince; Gümenez'de ihtiyardır diye sevk edilmeyen 65 yaşındaki bir Rum, Yunan torpidosuna bayrak sallamış, onlar da sandallarla sahile çıkmışlardır. Bafra'dan bir tabur ahali kuvvetleriyle yetişmişler. İhtiyar Kel Nikola astırılmış ve düşman donanması defedilmiştir.

Nakliyata 40-50 bin Rum uğramıştır....

5. Çıkarılan bir kararname ile, sahil Rumları dahile nakledildi. Sıra ticaretle meşgul olan Samsun Rumlarına gelince, kendileriyle ticari münasebetleri olan Samsun İslamlarından 56 kişiyle, başlarında Trabzon Mebusu Hafız Mehmet Efendi olduğu halde, T.B.M.M. Riyasetine, Dahiliye Vekaletine telgrafla sevkin tehirini istemişler. Samsun Belediye Dairesinde 17 Temmuz 1921 tarihinde içtima ettiler.

Cevap alamadılar. İkinci bir telgrafla T.B.M.M.'ne ve Dahiliye Vekâletine ahalinin helecanda olduğunu, Hıristiyanlarla birlikte muhaceret edecek olayların vaki olduğu, olacağı ve cevabı beklendiği yazılmıştır....

Bu işi yapanlar mütarekeden sonra Düvel-i İtilafiyeye, yerli Rumlara yaranmaya çalışan bazı yerli tüccaran ile iğvalarına kapılan mahdut insanlar olmuştur....

1330 (1912)'de Samsun'a Arnavut Muhacirler getirilmiştir. İki Rum köyüne yerleştirilince, Rumlar İsyana kalkışmış: silahlıca Samsun'a taarruz etmişlerdir. Bir Papaz idaresinde bir müfreze silahlı olarak şehre gelmiş. Mutasarrıf kuvvetlerle o mevkie gelir; kanun okumaya başlar. Papaz değnekle kitaba vurur. Çatışmada ihtiyar bir Rum yaralanır. Adam hastanede ölür. Rumlar 30.000 kişilik muntazam bir cenaze merasimi yaparlar. Ölüyü dolaştırırlar.

Ordu Rumlara karşı birşeyler yapmak mecburiyetindeydi. Ordu zaafını göstermemeliydi. Bir kumandana; "sen niçin vazifeni yaptın?" demek kadar akıla, mantığa ve havsalaya sığmaz bir muamele tasavvur edilemez."...

Görüldüğü gibi kadın ve çocuklardan yaşlılara, hatta Rum komşularının sürgüne (ölüme) gönderilmesine karşı çıkan Müslüman halka kadar herkese karşı uygulanan vahşetin, soykırımın "makul ve mantıki" bir izahı varmış. Ve; "bir kumandana sen niçin vazifeni yaptın? denemez..."miş...

Meclis'in 3 Kasım 1921 tarihli kararıyla Merkez ordusu Lağvedilmiş, Nurettin Paşa komutanlıktan azledilmiş, yargılanmasına karar verilmişti. Bu "izahname"den (savunmadan) sonra yargılanmaktan kurtulur. Ama Merkez Ordusu lağvedilir ve Sakallı Nurettin Paşa komutanlıktan azledilmiştir. (Mustafa Balcıoğlu- a.g.e. s. 272-288)

"Resmiyet"te durum öyledir. Ancak pratikte durum fark-

lıdır. Kemal o an için geri çekilmiştir. Eylül 1922'de İzmir'e giren nizami-gayri nizami birliklerin başında Sakallı Nurettin vardır. İkincisi Kemal'in karşı çıkmasına rağmen Bursa Halkı Sakallı Nurettin'i; bu caniyi iki kez mebus seçmiştir. Bursa Halkı'nın bu ısrarlı davranışını soykırımın oluşturduğu "ahlak"a bağlarsak yanlış olmaz ki; bu "ahlak" günümüze kadar uzanır.

EVLAD-I METRUKE: PONTOS'UN KAYIP OĞLU

Mert KAYA

Merhaba herkese,

Ben Mert KAYA. Hacettepe Üniversitesi Kültürel Çalışmalar bölümü master öğrencisiyim. "1919-1925 yılları arasında Anadolu Rumlarının Müslümanlaştırılması" başlıklı tez çalışmamı sürdürüyorum. Bugün burada tarihsel bir çerçeve çizmek yerine, olaya başka bir boyutta, başka bir pencereden bakmak istiyorum. Gizli kalmışlığı, saklanmanın meşru zemininin nasıl yaratıldığını, baskıyı ve aslında Topal Osmanların hala nasıl yaşadığını gözler önüne sermeye çalışacağım. Çünkü bazı şeyleri konuşabilmek için konuşmayı engelleyecek korkuların öncelikli olarak kalkması gerektiğine inanıyorum. Böylece doğru bir yüzleşme gerçekleştirebileceğimizi düşünüyorum.

ODTÜ'de sürdürdüğüm lisans hayatım boyunca Ermeniler özelinde azınlıklar ve azınlık haklarıyla ilgili çalışmalara katılmış, projelerde koordinatörlükler yapmıştım fakat Rumlar, haklarında yazılanların az olmasından olsa gerek hep gözümüzden kaçmıştı. 1922-1924 yılları arasındaki mübadelenin iki devlet anlaşması gereği gerçekleştirilmesi, Rumlar hakkında konuşulması gerekenleri gölgelemiş, sorunun

çözüldüğü izlenimi topluma yansıtılmıştı. Rum halkının mücadelesi, çok daha öncelere dayanan tartışmalar, çatışmalar, katliamlar "mübadele" başlığı altında konuşulmamış, iki devletin anlaşması gereği değişimin barış(!) içinde gerçekleştiği devlet diliyle halka anlatılmıştı.

Hrant Dink'in öldürülmesinden sonra Ermeniler üzerine yoğunlaşan bir Akademi mevcut. Bu durum Türkiye halkları açısından oldukça önemli bir gelişme elbette. Müslümanlaştırılmış Ermeniler ile ilgili yazılar da çıktı, konferanslar da düzenlendi. Ulus-devletleşme sürecinde Ermenilerin başına gelen Müslümanlaştırma, elbette Rumların ve diğer azınlık gruplarının başına da gelmiş olabilirdi, işte benim kendime sorduğum soru buydu fakat haklarında kaynak bulmak kolay değildi. Bu konuda birilerinin konuşması gerekiyordu, bu görevi üstlenenlerden biri oldum. Bugün burada akademik bir konuşma yapmak yerine, beni bu alanda çalışmaya iten aile hikâyemi paylaşıp, sizin gerçekliğinize de dokunmak istiyorum.

Ufak bir çocukken aile büyüklerimden birinin Yunanistan'a gitmesiyle başladı her şey diyebilirim. Döndüklerinde tüm çocukları odadan çıkartmış, videoya aldıkları yaşlı bir adamı izleyip ağlıyorlardı. Sorduğumda ise devletin attığı resmi tarih yalanlarına benzer yalanlar uydurmuşlardı. Aslında Müslüman-Türk olduğumuzu, savaş zamanı askerlerin büyük dedemizin kardeşini alıp Yunanistan'a kaçırdığını ve Hıristiyan-Yunan yaptığından bahsetmişlerdi. Ulus-devlet yalanlarına yeni yeni aklım eriyor, bu hikâyeyi kabullenemiyordum. Üniversite hayatım boyunca araştırıp bu konular üzerine düşündüm ve hikâyenin aslını bulmak için çaba gösterdim. Baskılarıma dayanamayıp iki kardeşin birbirine gönderdiği mektupları bana verdiler. Birlikte çekildikleri fotoğrafları da. Mektuplar hasretliklerden bahsediyordu. Mese-

leyi öğrenmenin yolu Yunanistan'a gitmekti. 2008 yılında yola çıktım fakat acemi ve plansızdım. Olumsuz sonuçlandı, akrabalarımızı bulamadım. Sonrasında Yunanca alfabeyi okumasını, kendimi basitçe ifade edecek kadar Yunanca konuşabilmeyi öğrendim, çokça tarih okuması yaptım ve 2013 yılında tekrar Yunanistan'a gittim. Sosyal medyanın yardımıyla da, sanki kendi evime geri dönüş yapıyormuşçasına 90 küsür yıl sonra akrabalarımızı buldum.

Peki Hikaye'nin Aslı Neydi?

1922 yılında, bugün Samsun'un Vezirköprü ilçesine bağlı Aydoğdu köyünde dünyaya gelen dedem İshak, kardeşleri Ioannis, Victoria ve annesi Anastas ile asker zoruyla mübadeleye katılırlar. Limanların yoğun olması sebebiyle bir müddet beklemeleri için doğu'ya sürgün edilirler. "Ermenilerin güzel şehri Bitlis" olarak hatıratında not ettiği Bitlis'te Ermenilerden boşaltılmış bir köye yerleştirilirler. O zaman 12 yaşında, evin büyük erkek çocuğu olan büyük dedem, bir Kürt ailenin yanında çoban olur. 6 ay kadar orada kalırlar. Daha sonra askerler gelir ve gideceklerini emreder fakat anne Anastas oğlunun bir evde çobanlık yaptığını söyleyince askerle beraber büyük dedemi almaya giderler. Dedem yakın zamanda yaşadığı şoklardan olsa gerek askerin sesini duyunca kaçar ve saklanır. Dedemi bulamayınca asker sinirlenir anne Anastas'ı darp edip Rum gruba geri gönderir. Böylece anne Anastas, çocukları Ioannis (10) ve Victoria (3) ile gruba katılıp, Mersin'e doğru hareket eder. Büyük dedem hava kararınca ailesinin konakladığı köye gidip kimseyi bulamayınca hayatını o Kürt ailenin yanında besleme olarak devam ettirir. 60'lı yıllarda mübadillerin memleketlerini görme yasağı kalkınca,

annesinin vasiyeti üzerine kardeş Ioannis Bitlis'e gelir. Kardeşi, büyük dedem İshak'ı bulur. İki kardeş 40 yıl sonra birbirlerini tekrar görürler. Bu konudan kimseye bahsetmeyeceklerine dair çocuklarından söz alır büyük dedem. 15 gün içinde sadece fotoğraf çektirmek için dışarı çıkarlar. İshak dedem insanların tepkisinden, aslını öğrendiklerinde verecekleri tepkiden korkar. Korktuğu başına gelir. Komşu kadının "kimsenin tanımadığı bir gâvur geldi" şikâyeti üzerine jandarmalar gelir ve kardeş Ioannis önce Diyarbakır'a, oradan İstanbul'a gönderilir. Büyük dedem İshak ve kardeşi arasında iletişim artık kurulmuştur, birbirlerine mektup yazarlar. İshak, kardeşine çekildikleri fotoğrafı gönderir.

Daha sonra büyük dedem İshak İzmir'e taşınmaya karar verir. Burada da gerçek hikâyeyi kimseye anlatmamalarına dair herkesi tembihler. Artık bambaşka bir çevreleri vardır fakat hikâyelerini yine de saklamak ister. Kendisi takkesi başında, iyi bir dindar olarak görülen İshak, 4 kızını da din konusunda serbest yetiştirir. Kendisi de vasiyetinde cenazesinin yakın arkadaşı tarafından yıkanmasını istediğini yazar çünkü sünnetsizdir. Kardeş Ioannis, abisini İzmir'de de ziyaret eder. İshak dedemin uyarılarına rağmen o zamanlar nişanlı olan büyük teyzemle gizli gizli kiliseye giderler ve büyük teyzem ile aralarında bir bağ oluşur. Teyzem ile amcası arasındaki bağ kuvvetli olduğundan, dedem İshak öldüğünde bağlar kopmaz aksine daha da kuvvetlenir, mektuplaşılır, telefonla görüşmeler yapılır ve hatta Yunanistan'a, benim ufakken dikkatimi çeken ziyaret de gerçekleşir. Yunanistan'da akrabamız olduğu bilinir fakat hikâye devletin diline göre değiştirilir. Benimle birlikte iki koca aile 4. kez, bir daha ayrılmamak üzere ve artık gerçeklerle de yüzleşerek bir araya gelebilmiştir.

Devlet'in anlattığı hikâyeyle büyüyen gençler için bu gerçeği kabullenmenin zor olacağını biliyordum fakat sosyoloji geçmişimin yardımıyla kabullendirmeyi başardım. Bu gerçekliği ortaya çıkardığımda Almanya'daydım. Aile hikâyemizi bir sayfalık bir yazıya döküp aile bireylerine gönderdim. Yüzleşmelerini sağladım. Her sene, İzmir'den Yunanlıları denize döktüğünü boğazı yırtılana kadar bağıran gençler azalmaya başladı akrabalarım arasında. Ulus-devlet sürecinde yaratılan masalları ciddiye almamaya, yeniden gerçeği dinleme isteğine kavuştular. Ben birçok kez Yunanistan'a gittim, onlar da Türkiye'ye geldiler, dedemizin asıl köyü, Aydoğdu'ya gittik. Şimdi her hafta görüşüyor, hasret gideriyoruz. Gençler telefonlarla hep iletişim halinde. Bir daha asla kesilemeyecek bir bağla birbirimize bağlandık.

Sonuç Niyetine

Birilerinin kalanlarla ilgili konuşması gerekiyordu. Evet, gönderilmek istendiler, istemeyenleri öldürdüler, fakat az bile olsa kalanlar oldu. Ermeniler gibi. Başta bebek/çocuk olmak üzere kalanlar oldu. Peki onlara ne oldu? Asimile olmaları kaçınılmazdı. Asimilasyon, etnik temizlik veya soykırım, sosyal bilimlerde oldukça yer eden tartışmalar. Anadolu coğrafyası maalesef bu konularda oldukça zengin. Koskoca bir halkın zaman içinde eriyip gitmesi, bunun devlet eliyle gerçekleştirilmesi gözden kaçacak kadar önemsiz değildir. Zaman acıları gidermiyor. Bu zamana kadar "kalanlar"dan bahsedilmemişti. Birilerinin derinlerden gelen bu çığlığa kulak vermesi gerekiyordu. Kalan, acılarını gömmeye çalışan çocuklar, gençler vardı. O acılarla, hasretliklerle göçüp gittiler. Elbette bu durumdan haberi olanlar vardı, sustular, susturul-

dular. Konuşulmaması gerekiyordu. Başlarına gelecek tehlikelerden susarak kurtulmaya çalışıyorlardı. Susmak için meşru zeminleri hazırdı çünkü tarih "öteki"ni sevmeyenlerin "ötekiler" üzerinde yaptığı katliamlarla doluydu. "Öteki" olmak istemediler, çoğunluğa katılmak, kendilerince "kurtuluş" demekti. Acılarını, iç yangınlarını susturdular. Fethiye Çetin'in, Ayşegül Altınay'ın çalışmalarındaki örnekler gibi benim hikâyemde de gerçek, bir kadının anlatılarıyla başladı. Kadın'ın anlatamadığı yerde torun olarak ben girdim devreye, ben konuştum. Birlikte yüzleştik, birlikte özgürleştik.

Bu konuda çalışmalara başladığımdan beri güzel bir iletişim ağım oldu. Birçok yerden insan ulaştı bana. Kimi aile gerçeğini öğrenmiş, daha detaylı öğrenmek isteyen, kimi detayları öğrenmiş ve öz kimliğine geçiş yapan. Ankara dâhil çeşitli illerde var bu insanlar. Din haneleri Müslüman ve Türkçe isimlerle dolaşıyorlar fakat içlerinde bambaşka bir ateş yanıyor. Sadece susuyorlar. Birilerinin cesaret edip haklarında konuşması gerekiyordu burada, ben üstlenenlerden biri oldum. Elimden gelen ise akademik olarak konuyu ele alıp, akademinin imkânlarıyla insanları gerçekle yüzleştirebilmek. Akademik anlamda, günümüz siyaseti içerisinde oldukça zor olduğunu bildiğim bir konu bu elbette. Anlatılmamış, anlatılması istenmemiş, unutturulmaya çalışılmış, toplumsal baskıya maruz kalmış bir konuyu sosyal bilimci olarak konuşmak, yaşananları hatırlatmak elbette benim görevim. Anlamak hatırlamaktan çok daha önemli elbette, fakat anlamak için önce hatırlamak gerekiyor. Amacım hem kendi ailemi, hem başka aileleri rahatlatmak belki de. Çünkü devlet yok dese bile, gizlenseler bile, gizlenmeleri istense bile Rumlar hâlâ buradadır!

Dinlediğiniz için teşekkürler.

HAFIZA ve ERK

Stergios Theodoridis

Küçükken, 60'larm sonlarında, dedem Andonis'ten ilk defa "Vatana dönmek üzere" deyimini duydum, komşusu Haritos'la rakı içerken; neyi ima ettiklerini tam olarak anlayamıyordum. Kaldı ki rakı içilirken söylenen alışılagelmiş bir dilek değildi. "Vatan"dan kastın... üzerine bastıkları toprak değil de, başka bir şey... uzakta... sadece kendilerinin vatanı olmayan, içinde başka insanların da yaşadığı ortak vatan olduğunu anlamam zaman aldı.

Bugün burada, Ankara'da, o vatan hakkında konuşuyoruz ve kendimi son derece mutlu hissediyorum.

Arkadaşlar, sevgili komşular, sevgili yoldaşlar, hepinize merhaba.

Müsaadenizle davetini hiç düşünmeden kabul ettiğim bu etkinliğin düzenleyicilerine ve özellikle de değerli dostum Sait Çetinoğlu'na teşekkür etmek istiyorum.

Yine aynı şekilde "*Solun Yolu*" (Dromos tis Aristeras) gazetesi adına, 2011 yılında yaptığımız "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türk ulus-devletine geçiş süreci" başlıklı özel dosyada metinlerinden faydalandığımız dostlara da teşekkür etmek isterim.

Bu metinler, içlerinden birçoğu bugün aramızda bulunan, ilerici Türk tarihçilerin metinleriydi; Fikret Başkaya, İsmail Beşikçi, Atilla Tuygan, Sait Çetinoğlu... unuttuklarım varsa özür dilerim...

Bugünkü etkinlik mükemmel bir etkinlik, çünkü o dönemde tam olarak ne olduğunu ve Anadolu'nun Hıristiyan halklarına, dolayısıyla Pontoslu Rumlara da bunun getirdiği kaderin araştırılmasına ve anlaşılmasına katkı sağlıyor.

Dilerim ki bu yaz Yunanistan'da da, her yaz Atina'da gerçekleşen en önemli uluslararası aktivistler buluşmalarından biri olan Resistance Festival kapsamında da bu etkinliği gerçekleştirmeyi başarırız.

Benim sunumum sorunun 6 hattına odaklanacak.

1. Hafıza ve Erk

"Bilim adamları, atomlardan oluştuğumuzu söylüyorlar, ancak bir kuş bana tarihlerden oluştuğumuzu söyledi." Eduardo Galeano

Erk/Otorite, çok iyi biliyor ki devletin en kritik unsurlarından biri fikirler, semboller, hafıza/anılar. Devletin bir bölümü, devletin egemenliği bölümü, ki devletin ideolojik mekanizmalarınca Tarih'i öğrendiğimiz şekil. Geçmişin anlatımı, bu anlatımın nasıl hazırlandığı, her devlet erkinin ayrılmaz bir parçasını oluşturuyor. Eğitim sistemi, okullarda öğretilen fikirler, nasıl öğretilecekleri ve neyin öğretilmemesi gerektiğiyle, erkin bir parçası.

Devlet, eğitim ve öğretim şekli aracılığıyla, geçmişle ilgili fikirlerini insanların akıllarına yerleştiriyor ve onlarda inançlar ve değerler oluşturuyor. Ahlaki yaşam modelleri belirliyor, ahlaki toplum modelleri belirliyor ve özellikle gelecek olması

gereken insanların ahlaki şekillerini belirliyor. Yani Tarih'in öğretim şekli aracılığıyla ve ve Hafıza'yı yöneterek, geleceği kontrol etmek istiyor...

Hafıza'nın devlet tarafından yönetimi, devlet dayatmasına kıyasla, biraz daha içiçe ve o kadar da gözle görülmeyen bir işlem; ancak bu erkin korunması söz konusu olunca devletin kurumsal boyuntunca aynı, hatta daha kararlı bir işlem.

Bu noktada Walter Benjamin'in bir sözünü hatırlayalım: "Bizim yapmamız gereken, devletin oluşturmaya çalıştığı her inancı ve tarih anlatımını sürekli olarak reddetmeliyiz".

Yani kalikslerini suni ışıklara değil, güneşe döndüren çiçekler gibi; yani mistik doğanın güneşi aşkına, yaşanmışların –Hafıza'ların– Tarih'in gökyüzünde yükselen o güneşe dönmeleri için çabalamak.

Ve eğer geçmişi, gözlerimizi geleceğe dikmiş şekilde konuşuyorsak; yani sorunumuz geleceğe nasıl ilerleyeceğimizse ve bu gelecek, şu anı reddeden, daha birleşik ve zengin toplumsal ilişkilerden söz eden, başka bir toplum modeli, halklar arasında başka bir ilişki olacak olan bir gelecekse erk'in/otoritenin mekanizmaları, aydınları aracılığıyla anlattığı-kurduğu geçmişi özellikle reddetmeliyiz. Bu aracı onların elinden almalıyız.

Halkların Tarih'ini ön plana çıkarmalı, erk'in Tarih'ine dinamit koymalıyız.

Geçmişimizin anlatımı, düzenlenmiş olduğu şekliyle geçmişimizin anlatımı bugün de halkın moralini iyileştirip toparlamak, halklar aleyhine aşağılama ve istismarın dışında başka bir yolun da mümkün olduğunu ülkeler ve halklar için daha kaliteli bir yol olan özgür halklar, özgür ülkeler yolunun mümkün olduğunu göstermek için gerekli bir parça.

2. Hafıza ve Hafızanın Yeniden Üretilmesi

Bugün Anadolu'nun bir tarihi dönemini, 1908'de daha iyi bir şey için başlamış olan ve 1922'de İzmir limanında hepimizin bildiği şekliyle bitmiş olan tarihini inceliyoruz.

Tarih kazananlarca yazılır ve yenilmişlerin tarihi genellikle yıkılmış evlerin, okulların, kiliselerin vs. altında kalmıştır, derler. Öyle.

Ancak bazı durumlarda Tarih egemenlere cömert davranmıyor. Bazı durumlarda egemenler, çok uzun sürecek bir anlatımla hegemonyalarını Tarih'e kuramıyorlar.

Bu şu sebepten oluyor, birincisi: Talanın altında kalmış olanların hafızası, doğal, yaşantısal şekliyle ortaya çıkıyor ve yeniden üretiliyor; suni, otoriter şekilde değil.

İkincisi: Kurbanlar, istismarcı-egemenlere karşı her daim bir etik üstünlük sahibidirler ve onu illegalleştirebilirler. Üçüncüsü: Çünkü Tarih'in konusu halkların kendisidir, ki onların tanınma ve özgürlük mücadeleleri insanlığın kurtuluşu için tek ümidi oluşturmaktadır.

Böylece bizi asıl düşündüren, neden bu topraklardaki nüfüsun 1/3'ü kazındı; neden bu topraklarda yoğrulmuş olan, dün değil, önceki gün değil, her zaman bu topraklarda var olan eski insanlar bugün yok?

Erk köşeye sıkışmış şekilde, anlamsızca iki söz söylemeye çalışıyor. İki yalan.

Elbette ki bu nüfusun yok olması kendiliğinden olmadı. "Doğal bir felaket" değildi. Bu boyutta bir Büyük Felaket, bunu düşünmüş, tasarlamış ve uygulamış olan kişiler gerektiriyor. Ve bugünkü konferans, buna somut bir cevap veriyor.

3. Hafıza- Milliyetçilik- Revizyon

Ege'nin her iki tarafında da milliyetçiler açısından bakıldığında, üzerinde durduğumuz tarihi dönem, hafızanın ve tarihi olayların darmadağın edilişidir. Bir ağaç veya bir çam görmek işlerine geliyor, ancak tüm ormanı görmek işlerine gelmiyor. Böylece bir yanda katleden kötü ve barbar Türklerden söz ediliyor, diğer yandan ise senelerce kanımızı emen gâvur Yunanlılardan ve onların da katlettiklerinden. Milliyetçiler genel olarak tarihi olayların üzerinde duruyorlar ama onların asıl nedenlerini, yani ekonomik, politik, jeopolitik boyutunu gizleyerek. Aksine gerçeği ve asıl gerçekliği karartan şövenist, ırkçı basit genellemeler üzerinde duruyorlar.

Yunanistan'da, özellikle aydınlardan oluşan bir grup var ki, ülkenin tüm politik sahnesini ve maalesef solu da, yatay olarak analiz ediyor, ki bunlar tarihsel olayları bölümsel olarak inceleyip, tarihi hafızaya aldırmıyorlar; ve bunların, halk bilincinin bugünü reddedip daha iyi bir yarın istemesiyle ilgili ne varsa, ona alerjileri var. Sebebi değil, sadece sonucu görüyorlar ve onu da her zaman değil. Örneğin, Suriyeli mültecilerin tıbbi ihtiyaçları için birkaç Euro vererek yetiniyorlar ve böylece kof insancıllıklarını gösteriyorlar; ancak bu insanların niçin yolda olduğu ve bunun sebebinin ne olduğunu görmek istemiyorlar, bu sebeple mücadele etmek istemiyorlar. Sistem ideolojisinden etkilenmiş olarak, enternasyonalizm ve kendi milliyetçiliğine karşı çıkmak adına komşu ülke milliyetçiliğinin hatta uluslararası emperyalizmin fikirlerini benimsiyorlar. Onları daha çok ilgilendiren, halkların vicdanlarını tarihi gerçeğe dayanarak özgürleştirmek yerine, halkların tarihinde inşa edilmiş ve direnişle kazanılmış olanları yıkmak. Böylece, Paris ve Brüksel için haklı olarak gözyaşı dökecekler, ancak yazın Suruç, son-

baharda ise Ankara onlar için çok uzaktı. Cizre ise daha da uzak. Batı'nın ahlaki ve kültürel olarak çökmüş, küreselleşmiş postmodern âşıkları.

Tüm bunların sonucu olarak ortaya çıkan, en iyi durumda, tarihi olayların ideolojik ve dogmatik şartlarla değerlendirilip yorumlanması; üzerinde durduğumuz konu hakkında genel tabloyu ve gerçeğin gün yüzüne çıkmasını da engelleyerek "kan bilançosu"na varıyorlar ve Küçük Asya'daki Yunan ordusunun çekilirken yaptığı katliamları 1911'den beri kararlı bir şekilde Anadolu'daki tüm Hıristiyan nüfusu yok etme gişimleri karşısında geri çekilmesiyle bağdaştırıyorlar. Birbiriyle tamamen alakasız işi olay. Tıpkı bugün İsrail devletinin Filistin halkına uygulandığı iğrenç tavrı Yahudi Holokaustu'nu haklı çıkarmak için kırmak gibi.

Böylece tarihi revizyonculuk milliyetçilike birlikte, Hafıza'nın yönetimi ve Tarih sorunu üzerinde burjuva ideolojisinin destekçisi olan iki kutbu oluşturuyorlar.

(Bu noktada özellikle şunun üzerinde durmak istiyorum:

Halklarımız arasında herhangi bir dostluk, kardeşlik ve birikte yaşama, sadece tarihi gerçeği araştırıp kabul etme üzerine kurulabilir.

Dolayısıyla egemenliğini sürdürebilmek için tarihi gerçeği altüst eden erk ideolojisiyle açıkça çatışarak. Bu da tarihi revizyonculuk ve milliyetçilikle, nerede bulunursalar, örgütlü mücadele ederek olacak. Tarihi gerçeğin araştırılması ve geleceğin kurulması için, erk bazında müttefiklerimiz olamaz.)

4. Yunanistan'da Mültecilere ve Onların Tarihlerine Karşı Tutum

Erk, tarihi gerçeği altüst ediyor/yıkıyor ve "yeni bir gele-

cek" inşa ediyor ki şu anı engellesin ve geleceği kontrol etsin. Bu, Türkiye ve Yunanistan'da da bugün üzerinde durduğumuz tarihî yer ve zaman için de, farklılıklarla birlikte, geçerli. Yunanistan'dan bazı örnekler vereceğim. Yunanistan'da erk'in Anadolu mültecilerine nasıl davrandığıyla ilgili.

Yunan devleti, aslında, Anadolu Rumlarını, nerede yaşadıklarını, nasıl yaşadıklarını bilmiyor; İzmir ve İstanbul'dakileri saymazsak... ve bunlara ilgisi 20. yy'ın başlarında başlıyor. Ancak dönemin Yunanlı elitlerinin Küçük Asya ve Anadolu Rumlarıyla ilgilenmeye başlaması, sadece ve sadece iktidarda kalabilmeleri ve dönemin emperyalistleriyle ilişkilerini korumaktan başka amaç taşımıyor.

İlginç gelebilir ama gerçek bu:

- 1921'de cephedeki bir komutan, Küçük Asya'yı Yunanistan için bir kangren olarak adlandırıyor ve kesilmesini öneriyor;

- İzmir'deki Büyük Yangın'dan birkaç hafta önce, Kral 2. Konstandin, onaylanmış pasaportu olmayanların Yunanistan'a girmesini yasaklayan bir kararname yayınlıyor (ki kimsede yoktu, çünkü Felaket'ten kurtulmak için kaçıyorlardı!!!)

- İzmir bozgunundan birkaç saat önce, İzmir'deki Yunanlı yetkili Aristidis Stergiadis, kendisine Yunanlı nufüsa kaçması için bilgi vermesini söyleyen Sakız Adası (Hios) Komutanı Yorgo Papandreu'ya, "İyisi mi burada kalsınlar ve Kemal onları kessin; çünkü Atina'ya giderlerse herşeyi altüst edecekler" diyor.

Daha sonraları, mülteci Anadolu Rumlarının bu tarihî tecrübesi ve özellikle de o dönemdeki olayların siyasi yorumu tüm siyasi erklerin siyasi tercihleriyle ters düşecektir.

İlk başta Venizelos-Atatürk anlaşması, daha sonra 1936-40 cuntasının lideri İoannis Metaksas'ın Kemalizm hayranlığı

ve en nihayetinde NATO denen emperyalist yapılanma içerisindeki sözümona Türkiye-Yunanistan "işbirliği".

- 1930'daki Venizelos-Kemal anlaşmasıyla Pontos ve genel olarak Küçük Asya Rumlarının travmatik tecrübesi üzerindeki "belirsizlikler" kesin olarak son buluyor ve geriye dönme yolları kesin biçimde kapanıyor. O âna kadar döneceklerine inanıyorlardı. Bazıları hâlâ evlerinden anahtarları saklıyorlardı. [Bu dönem, mültecilerin toplu halde sola yöneldiği dönem... Makedonya eyaletinde (Kilkis, Kavala) ilk komünist belediye başkanları seçilir ve bunlar Pontoslu'dur.]

- 1938'de Metaksas, bir mülteci şehri olan Selanik'teki Apostolos Pavlos Sokağı'nın adını Kemal Atatürk Sokağı olarak değiştirecek ve bu 1955 pogromuna kadar öyle kalacaktır. Ve aynı Metaksas, Mustafa Kemal'in ölümünden sonra Türkiye Başbakanı Celâl Bayar'a yazdığı taziye mesajında şöyle diyecektir: "Yunanistan, Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün Türk-Yunan dostluğunun temelini atan kişi ve bu bozulamaz dostluğun öncüsü olduğunu asla unutmayacaktır". [İoannis Metaksas, Yunanistan'da, bugünün Nazi çetesi "Altın Şafak" ve tüm diğer milliyetçilerin ideolojik atasıdır.]

- Daha sonraları, 1959'da, sağcı politikacı Evaggelos Averof, Dışişleri Bakanı olarak, Avusturya bakanlığına müdahale edecek ve Viyana Üniversitesi profesörlerinden Polihronis Enepekidis'in, 1915-1918 yılları arasındaki Pontos kovmalarını da barındıran, 1908-1918 yılları arasındaki yayınlanmamış diplomatik arşivini araştırmasını engelleyecektir.

- 1978'de Nikos Kunduras, Ayvalıklı yazar İlias Venezis'in "No 31.328" başlıklı kitabına ve şahsi tanıklıklara dayanan "1922" başlıklı bir film çevirecektir. Türk Dışişleri'nin müdahalesi sonrasında Kostandinos Karamanlis hükümeti bu filme yayın izni vermeyecektir; filmi fonlayan Yunan Sinema

Merkezi ise, ona el koyacaktır. [1982'de filmin çalınmış bir kopyası Uluslararası Budapeşte Film Festivali'ne gönderildi, fakat, Yunan Dışişleri'nin müdahalesi sonrasında Macar hükümeti, gösteriminden yarım saat önce, gösterimi engelledi.]

5. Hafıza ve Kabul

İşbu noktada, gecikmeli olarak da olsa, düzensiz olarak da olsa, kurbanların hafızalarına gerçekte "yenilmiş" de olsalar, sembolik açıdan garip bir şekilde gerçeğin günyüzüne çıkması geliyor.

Onların gerçekleri, yavaş-yavaş lanetli suskunluk sisini dağıtmaya geliyor.

Pontos ve genel olarak Anadolu Rumlarının tecrübesinin Yunanlıların tarih anlatımına dahil edilmesi talebi, ikinci ve üçüncü mülteci kuşaklarıyla boy gösterecek.

Bu talebin şiddeti ve hiç tanımadıkları, yollarında hiç yürümedikleri bir bölgeye olan bu nostalji kayda değer.

Çünkü o vatanın müzikleriyle, kokularıyla büyümüşler, ninelerinin "Ah yavrum"larıyla yaşamışlardır.

Bu, daha 80'lerin ortasında, talebin günyüzüne çıkmasına ve Yunan devletinin başta Pontos Rumları olmak üzere tüm Anadolu Rumlarının maruz kaldığı Soykırım'ı tanımasına sebep olacaktır.

6. Bugünün Yunanistanı'nda Hafıza

Anadolu Rumları'nın hafızası, bugün, birçok kez semboller, kültür ve hafızayı ticaret ürünü yapmaktan çekinmeyen bir milliyetçilikle... reformist, sözümona bir antimilliyetçilik arasına sıkışmış durumda.

Her ikisi de bugün Yunanistan'daki politik sistemin temel direklerini oluşturuyor.

Bunların Yunanistan'da son yılların önemli politik olaylarında, kıriz ve sefalet konularında olduğu gibi, aynı safa düşmeleri ilginçtir.

Bu vesileyle, sizlerin, o yılların siyasi analizine katkınız son derece önemlidir. Çünkü sadece Pontos Rumlarının değil, acılı coğrafyanın tüm evlatlarının tarihi gerçeğini özgürleştirmekte ve hafızanın bahsettiğim iki ucun arasından sıyrılıp bu çocuklara daha iyi bir gelecek kazandırma yönünde katkı sağlıyor.

Bundan birkaç gün önce, bir gazeteci, Yunanistan-Fyrom sınırına yakın bir yerde, evinde 14 Suriyeli mülteciyi misafir eden yaşlı bir adama soruyordu:

"Nasıl oluyor da evinizde 14 kişiyi misafir edebiliyorsunuz?"

Yaşlı adam, soruya şaşkınlık içerisinde cevap veriyordu:

"Nasıl yapamam ki! Ben de mülteciyim. Ninem İzmir'dendi... Dört çocuğu vardı... Üçü yolda hayatlarını yitirdiler..."

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

353 BİN RAKAM DEĞİL İNSAN

Tamer Çilingir

Gönül isterdi ki fiziksel olarak da orada olabilseydim. Pontos'un son sürgünü olarak bu paneli organize edenlere, emeği geçenlere, orada izleyici olarak bulunanlara ve daha sonra izleyecek olanlara saygı ve selamlarımı iletiyorum. Hoşgeldiniz!..

Konuşmama başlamadan önce, 1914-1923 yıları arasında önce ittihatçılar ardından cumhuriyetin kurucuları tarafından katledilen 353 bin Pontoslu Rumu ve 1923'de mübadele anlaşması adı altında 182.169'u Pontos'tan olmak üzere sürgün edilen 1 milyon 250 bin Pontos ve Küçük Asya Rumlarını saygıyla anıyorum...

Pontosun kaptanlar kaptanı Anton Paşa ve son Pontos partizanı Eleni çavuş şu an aramızda bizi izliyorlar, biliyorum... 100 yıl sonra da olsa artık gerçekler açığa çıkıyor...

353.000

"*Resmi Belgelerle Avrupa Savaşından Önce Türkiyeli Rumlar Üzerindeki Zulüm-Pontos Trajedisi 1914-1922 Kara Kitap*" başlıklı ve Alexander Papadopoulus'un imzasını

taşıyan kitapta 1914-1921 yılı Ekim ayma kadar Patrikhane'nin kendisine bağlı metropolitlikler aracılığıyla hazırladığı raporlara göre 303.238 kişinin hayatını kaybettiği belirtilir.

Ayrıca 1914 ve 1916 Osmanlı nüfus sayımı dökümanları, yine yerli yabancı kimi tarih araştırmacılarının o günlerdeki Pontoslu Rumların sayısına ilişkin verdiği bilgiler incelendiğinde hemen hemen bu sayının iki katı kadar Pontoslu Rum'un 'kayıp' olduğunu görüyoruz.

1921 Ekim'ine kadar kıyıma uğrayan Pontos Rumlarına ilişkin bilgiler şöyledir:

134.078 Amasya, Samsun, Giresun
27.216 Niksar
38.434 Trabzon
64.582 Tokat
17.479 Maçka
21.448 Şebinkarahisar

1921 Ekiminden 1923 yılına kadar ki süreçte katledilenlere ilişkin resmi bir belge yok. Yine tanıklıklar, özellikle TBMM Gizli Celse Tutanakları'nda geçen kimi operasyonlara ilişkin bilgiler değerlendirildiğinde, mübadele sürecinde hayatını kaybedenler beraber sayının aşağı yukarı 50 bin civarında olduğunu anlıyoruz.

Böylelikle toplamda 353 bin Pontoslu Rum 1914-1923 yılları arasında hayatını kaybetmiş.

20.Yüzyılın Başında Karadeniz'de Rum Nüfus

Bu konuya dair yapılan araştırmalar göstermektedir ki, siyasi olarak karşı taraflarda yeralanların kendi siyasi düşüncelerini pekiştirmek amacıyla ortaya koydukları rakam-

ların abartılı olduğudur. Bilimsel bir sonuca ulaşabilmek için nüfus sayımlarına, nüfus kayıtlarına ihtiyaç vardır. Ancak eldeki belgelerin de güvenirliği konusunda ne yazık ki emin olunamamaktadır.

Bu konuda resmi tarihçi tezleri savunan Prof. Dr. Kemal H. Karpat'ın nüfus sayımlarına ilişkin değerlendirmeleri de Osmanlı sayımlarının güvenirliliği konusundaki kuşkuları pekiştirmektedir. Karpat'a göre "Osmanlı sayımlarındaki ortak kusur, genelde nüfusun, özellikle de kadınların her zaman noksan sayılmış olmasıdır." Yine Karpat'a göre Osmanlı sayımlarında nüfusları verilen bölgelerin tam sınırlarına ilişkin sağlıklı bilgiler yoktur. Nüfus listeleri 1870 yılından sonraki idari bölünmelere uymakla birlikte söz konusu dönemde idari bölge sınırları sık sık değişiyordu. Bu nedenle bir nüfus listesinde bulunan bir bölgenin, sonraki listede adı değişmese bile aynı yere karşılık gelip gelmediğinden emin olunamıyor.

Vital Cuinet:

Anadolu'daki Müslüman ve Hıristiyan nüfusa dair, Osmanlı nüfus sayımı belgeleri dışında en önemli kaynaklardan birisi de Vital Cuinet'nin verdiği nüfus sayılarıdır.

Vital Cuinet bir Fransızdır. 19. yüzyıl başlarında Düyun-u Umumiye (Şimdiki zamanın IMF'si diyebiliriz) adına, Osmanlı şehirlerinin ekonomik sosyal ve kültürel envanter çalışmalarını yapmakla görevlendirilmiştir. Yani Düyun-u Umumiye, Osmanlı'ya borç vermeden önce Osmanlı'nın nesi var, nesi yok diye bir araştırma yaptırmıştır. Vital Cuinet'nin yaptığı bu çalışmalar daha sonra 1892'de Paris'te *La Turquie d'Asie Géographie Administrative [Asyanın Türkiye'si - İdari Coğrafiya(sı)]* ismi altında kitap olarak yayınlanmıştır. Bu kitapta sancakların ve sancaklara bağlı kazaların, coğrafi, idari,

nüfus, etnik ve dinsel durumunu anlatan geniş bir istatistik yer almaktadır.

Osmanlı'nın son dönemleri üzerine araştırmalar yapan Batılı yazarların birçoğu kaynak olarak Vital Cuinet'den yararlanmıştır.

Vital Cuinet ile Osmanlı nüfus sayımları arasındaki rakamlara baktığımızda Müslüman olmayan nüfus rakamları aşağı yukarı, her iki tarafta da aynıdır. Fark Müslüman nüfusun sayısından kaynaklanmaktadır. (Yine resmi Türk tarihi ve Yunan tarihi kaynaklarındaki bilgiler de rakamlar arasında farklılıklar olsa bile yüzde olarak Karadeniz'de yaşayan nüfusun yüzde 25'ini Ortodoks Hıristiyanların –Rumların- oluşturduğunu yazmaktadırlar.)

Resmi tarihçiler, Vital Cuinet'nin rakamlarını abartılı bulduklarını, bu rakamlara hangi yoldan ulaştığının belirsiz olduğunu söylese de Vital Cuinet üzerinden yürütmeye çalıştıkları bu tartışma gereksizdir. En azından Pontos Rum Soykırımı açısından bakıldığında bu tartışmanın bir anlamı yoktur. Çünkü bu çalışma 1892 tarihinde yayınlanmış bir çalışmadır ve Osmanlı belgeleriyle kıyaslandığında sayısal farklara rağmen oranlarda değişiklik yoktur. Cuinet'nin verdiği rakamlara göre toplam nüfusun yaklaşık beşte birini (800 bin Müslüman ve 50 bin Ermeni'ye karşılık 200 bin Rum) oluşturmaktadır. Bizi ilgilendiren ise 1900'lü yıllardan itibaren Karadeniz'de Pontos bölgesinde yaşayan nüfustur.

Vilayet Salnameleri

Vilayet Salnameleri Osmanlı İmparatorluğu Valiliklerinin yayımladıkları resmi il yıllıklarıdır. Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Rize ve Artvin illerini kapsayan Trab-

zon Vilayet Salnameleri 1869-1904 yılları arasında 22 kez yayınlanmıştır. Coğrafi, toplumsal, ekonomik ve kültürel bilgilerin yanısıra nüfusa dair resmi sayılar da içermektedirler

Trabzon Vilayeti 1904 Salnamesine göre nüfus:

Trabzon Vilayeti 1904 Salnamesine göre Trabzon Vilayeti, 4 sancaktan oluşmaktadır; Trabzon, Canik, Gümüşhane ve Lazistan. Pontos'a dâhil olan Rumların yoğun olarak yaşadığı diğer yerler; Amasya, Karahisar Şarki, Tokat, Sinop, Kastamonu'nun ve Sivas'ın bazı kazaları bu tabloda yer almamaktadır.

Sancak	Müslüman	Ortodoks Rum	Ermeni	Toplam Nüfus
TRABZON	517.706	85.394	29.316	634.473
CANİK	231.687	75.161	20.485	328.082
GÜMÜŞHANE	90.480	32.590	1.818	124.888
LAZİSTAN	9.750	1.024	20	10.794
TOPLAM	849.623	194.169	51.639	1.095.431

Tabloda Trabzon Sancağı'ndaki 614 Protestan ve 1.443 Katolik ile Canik Sancağı'ndaki 676 Protestan ve 73 Katolik gösterilmemiş ama toplam nüfusa dâhil edilmiştir.

1904 Trabzon Vilayeti Salnamesine göre dört sancaktaki Rumların oranı yüzde 20 civarındadır. Ki diğer Pontos vilayetleri bu sayılara dâhil edildiğinde oran yüzde 25 civarında olacaktır.

Osmanlı Devleti 1906-1907 Pontos Nüfus Sayımı

Vilayet	Müslüman	Ortodoks Rum	Ermeni	Toplam Nüfus
TRABZON	1.071.988	215.474	53.455	1.340.947
CANİK	252.957	91.218	22.344	366.519
AMASYA	207.336	23.633	24.351	255.320
KARAHİSAR ŞARKİ	128.437	20.367	20.419	169.223

TOKAT	238.148	17.622	21.161	276.931
GÜMÜŞHANE	106.083	40.494	2.527	149.104
SİVAS	972.792	67.374	144.0561.	184.222
KASTAMONU/SİNOP	645.678	23.061	9.819	678.558
TOPLAM	3.623.419	499.243	298.112 4.	420.794

Bu tablo hazırlanırken, Osmanlı'nın 1906/1907 Nüfus Sayımı istatistikleri kullanılmıştır. Ve tabi o günkü idari bi-rimler göz önüne alındığında Sivas'a dâhil bazı yerleşim bi-rimleri ve Kastamonu'ya ait bazı yerleşim birimlerindeki Rum sayısını da yekûne eklemek için, Müslüman nüfusun oranını çok arttırmasına rağmen Kastamonu ve Sivas da bu tabloya dâhil edilmiştir. Tablo buna göre değerlendirilmelidir. Tabloda göze ilk çarpan, daha önceki Osmanlı ve Yunan ya da Avrupalı araştırmacıların ortak olduğu nüfusun yüzde 25 Rumlardan oluştuğu verisinin bu istatistiklere uymadığıdır. Bu da toplam nüfusa bakılıp değerlendirildiğinde Rum nüfusun en az 500 bin kişi daha az olduğudur. Ermeni nüfusun oranını iki kat arttıran da Sivas'ın tabloya dâhil edilmiş olmasıdır.

Osmanlı Devleti 1914 Pontos Nüfus Sayımı

Vilayet	Müslüman	Ortodoks Rum	Ermeni	Toplam Nüfus
TRABZON	575.633	116.357	34.799	726.789
CANİK	265.950	98.739	27.058	391.747
AMASYA	178.639	24.956	22.997	226.592
KARAHİSAR ŞARKİ	106.497	24.379	20.411	151.287
TOKAT	163.863	16.734	18.503	199.100
GÜMÜŞHANE	47.325	39.726	1.841	88.892
SİVAS	939.735	75.324	143.406	1.158.465
KASTAMONU/SİNOP	737.302	20.958	8.959	767.219
TOPLAM	3.014.944	416.813	277.974	3.709.731

Bu tablo da hazırlanırken, Osmanlı'nın 1906/1907 Nüfus

Sayımı istatistikleri kullanılmıştır. Ve tabii o günkü idari birimler göz önüne alındığında Sivas'a dâhil bazı yerleşim birimleri ve Kastamonu'ya ait bazı yerleşim birimlerindeki Rum sayısını da yekûne eklemek için, Müslüman nüfusun oranını çok arttırmasına rağmen Kastamonu ve Sivas da bu tabloya dâhil edilmiştir. Bu tablo da buna göre değerlendirilmelidir. Tıpkı 1906/1907 Nüfus sayımı tablosunda olduğu gibi bu tabloda da Ermeni nüfusun oranını iki kat arttıran Sivas'ın dâhil edilmiş olmasıdır.

Görüleceği üzere 1906/1907 sayımları ile 1914 sayımları arasındaki fark, Pontos'da nüfusun azaldığıdır. Ama azalmanın nerede olduğuna tablolara bakarak dikkat edersek, Trabzon ve Gümüşhane verilerinin hemen hemen yarı yarıya, Tokat, Canik ve Amasya'da ise nispeten daha küçük bir azalma göreceğiz. Gümüşhane'de Müslüman nüfus yarı yarıya azalmışken, Trabzon'da hem Müslüman hem Rum, hem de Ermeni nüfus yüzde 50 oranında azalmış görünmektedir. Oysa çeşitli resmi tarih kaynaklarında Trabzon'un nüfusuna dair yine aynı yıllar için verilen rakamlar hemen hemen iki katıdır. Kadmların sayılmamasından kaynaklı mıdır bu durum? Sayım yapılmayan yerler mi vardır? Vilayetleri kapsayan kimi sancaklar ya da ilçeler unutulmuş mudur? Sayımlara katılmayanlar mı vardır? Bu soruların yanıtını vermek mümkün görünmüyor.

Hemen belirtmeliyim ki her iki döneme ait Lazistan sancağı rakamlarını bu tablolara ben dâhil etmedim. Aynı zamanda Kastamonu/Sinop Vilayeti olarak belirtilen bölgenin çok küçük bir kısmı ile Sivas'ın bazı kazaları Pontos olarak kabul edilmesine rağmen, her iki döneme ait bu rakamları – Müslüman nüfusun oranını çok fazla arttırmasına rağmen- tablolara dâhil ettim. Dolayısıyla da sorun, Lazistan Sancağını ya da Kastamonu/Sinop Vilayetlerini Sivas Vilayetlerini Pon-

tos'a dâhil edip etmemekte de değildir. Çünkü her iki döneme ait verileri iki tabloda da kullandım. Ama Kemal H. Karpat'ın kendisinin de belirttiği üzere, Osmanlı arşivleri güvenirlilik konusunda emin olunamayacak durumdadır.

Özellikle Osmanlı'nın son dönemine dair, 1914 yılında yapılmış olan nüfus sayımına dair kuşkularımızı derinleştirecek bir diğer nokta ise, iktidardaki İttihat ve Terakki kadrolarının, Anadolu'yu Müslüman olmayanlardan temizleme operasyonudur. Siyasi iktidarı elinde bulunduran bu kadroların, kısa bir süre sonra girişecekleri soykırımlar sürecine, bu sayımlarla birlikte başlamış olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Georges Sclallieris'e göre Pontos'ta Nüfus

Ecclesiastical Province	Number of Greeks
Amaseia	238,206
Trapezus	86,671
Chaldia	103,525
Koloneia and Nikopolis	37,585
Rodopolis	36,492

Metropolis	Number of Greeks
Amaseia	102,563
Toplam	605,042

George Scallieris'in *"Küçük Asya'nın Halkları" ("The People and Races of Asia Minor")* adlı kitabında Pontoslu Rumların sayısını 605.402 olarak veriyor. Scalliers'e göre Amasya'da 238.206, Trabzon'da 86.671, Gümüşhane'de 103.525, Niksar ve Şebinkarahisar'da 37.585 ayrıca Amasya Metropolitliğine bağlı 102.563 kişi de tabloya eklenerek

605.402 sayısına ulaşılmıştır. Anlaşıldığı üzere Amasya birincisinde vilayet kilise, ikincisinde Metropolit rakamları diye yayımlanmıştır. Bu açıkça çelişkili bir durumdur, zira diğer vilayetlere dair böyle bir ekleme yapılmamıştır.

Scallieris bu çalışmasında ayrıca Osmanlı'nın 1914 nüfus sayılarından da sözederek, Osmanlı'nın resmi kayıtlarında Pontoslu Rumlara ait sayının kendi iddia ettiğinin de üstünde olduğunu söylemiştir. Oysa Osmanlı'nın 1914 nüfus sayıları Scallieris'in iddia ettiğinin çok altındadır.

Scallieris'e göre 1914 Osmanlı nüfus sayılarında, Sinop'ta 37.986, Trabzon'da 164.774, Canik'te 150.087, Lazistan'da 15.024, Gümüşhane'de 74.748, Sivas'ta 39.933, Tokat'ta 39.761, Amasya'da 48.739, Şebinkarahisar'da 51.567 olmak üzere toplam 622.619 Rum yaşamaktadır. Oysa Osmanlı 1914 nüfus sayılarında Rumlar, Sivas ve Lazistan dışında 341.489'dur. Scallieris'in Lazistan ve Sivas rakamlarını bu sayıya eklesek dahi (15.024 + 39.933) ulaşacağımız sayı 396.446 olacaktır ki, arada 200 binin üzerinde bir fark vardır. Scallieris'i yanılgıya düşüren vilayet, sancak ve kaza olarak değişik idari birimlerin Osmanlı'da zaman zaman farklılık göstermesi olabilir. Örneğin 1914 nufüs tablosunda bugünkü Amasya ve Tokat'ın ilçeleri, İdari bölge olarak Sivas başlığının altındadır, Bartın ise Bolu başlığı altındadır. Sinop nüfusu Kastamonu başlığı altındayken, Giresun ve bazı ilçeleri Trabzon başlığında yer almakta ama Alucra ve Şebinkarahisar ise Sivas başlığı altındadır.

İller, bölgeler ve sayılar arasındaki farklılıkların sebebi:

Sayılardaki bu karışıklığın sebeplerinden biri de, batılı tarihçilerin Rum Patrikhanesi verilerini ölçü olarak almalarıdır. Patrikhane'ye bağlı metropolit örgütlenme, Osmanlı'nın idari örgütlülüğünden çok farklıdır. Kürdistan'daki Rumlar An-

takya Patrikhanesine güneydekiler de Kudüs Patrikhane'sine bağlıdır. Pontos ve Küçük Asya'da ise İstanbul Patrikhanesine bağlı 81 metropolit bulunmaktadır. Pontos için bu idari birimler 23 tanedir ve yerleri şöyledir:

Argyroupolis (Gümüşhane)
Rodopolis (Maçka)
Trebizond (Trabzon)
Kerasountos (Giresun)
Tripolis (Tirebolu)
Ordou (Ordu)
Kolonia (Şebinkarahisar)
Gialila Giouzou (Yaylayüzü)
Melanthos (Mesudiye)
Ressatige (Reşadiye)
Amaseia (Amasya)
Sevasteia (Sivas)
Sousechn (Suşehri)
Koilassai (Koyulhisar)
Evdokia (Tokat)
Erpaa (Erbaa)
Nixar (Niksar)
Fatsa (Fatsa)
Inoi (Ünye)
Amisos (Samsun)
Sinopi (Sinop)
İnepolis (İnebolu)
Parthenion (Bartın)

Görüleceği üzere Patrikhanenin ve Osmanlı'nın İdari birimleri farklıdır. Osmanlı'da bu idari birimler yıllar aralığında da sık sık değişiklik göstermektedir.

Konstantinos Fotiadis'e göre Pontos'ta Nüfus:

Konstantinos Fotiadis, Pontos sürgünü olan bir ailenin çocuğu olarak Yunanistan'da doğmuştur ve Selanik'teki Batı Makedonya Üniversitesi'nde Tarih Profesörü olarak çalışmalar yürütmektedir. Karadeniz/Pontos'a dair, Pontos Rum Soykırımı, İslamizasyon, Gizli Hıristiyanlık başlıklı çalışmaları vardır.

1911 PONTOS RUMLARI İSTATİSTİĞİ (Konstantinos Fotiadis)

Vilayet	Ortodoks Rum
TRABZON	211.680
CANİK	186.000
SİVAS	26.400
KARAHİSAR ŞARKİ	31.200
TOKAT	75.700
GÜMÜŞHANE	74.460
KASTAMONU/SİNOP	14.700
TOPLAM	620.140

Konstantinos Fotiadis'in *"Pontos, Justice and Honor to Memory"* adlı çalışmasında bu istatistikler; Argyroupolis (Gümüşhane), Rodopolis (Maçka), Trebizond (Trabzon), Kerasountos (Giresun), Tripolis (Tirebolu), Ordou (Ordu), Kolonia (Şebinkarahisar), Gialila Giouzou (Yaylayüzü), Melanthos (Mesudiye), Ressatige (Reşadiye), Amaseia (Amasya), Sevasteia (Sivas), Sousechn (Suşehri), Koilassai (Koyulhisar), Evdokia (Tokat), Erpaa (Erbaa), Nixar (Niksar), Fatsa (Fatsa), Inoi (Ünye), Amisos (Samsun), Sinopi (Sinop), İnepolis (İnebolu), Parthenion (Bartın) olarak tek tek sıralandırılmıştır. Anlaşılması açısından yukardaki tabloyu, bahsi geçen vilayetlere dahil ederek ben hazırladım.

Fotiadis'e göre 1911 yılında Pontos'ta bulunan Rum nüfus 620.140'dır ama kırk yıllık süre içince Rusya'ya göçen 416.190 kişi ile birlikte bu rakam 1.036.330'dur.

Leon Maccas'a göre Pontos'ta Nüfus:

Leon Maccas, Yunan diplomat ve Les Etudes Franco-Grecques müdürü Leon Maccas *''Hellenisme de l'Asie Minuere, Paris 1919"* adlı eserinde, Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı (1918) sonrasında Pontos bölgesindeki Rum nüfus için 464.530 rakamını veriyor. Zira 1914-1918 arası Teşkilatı Mahsusa çetelerince 150 bin Pontoslu Rum katledilmiştir. Buna göre Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı öncesi Rum nüfus 614 bin civarındadır ve bu sayı Fotiadis ile Scallieris'in sayıları ile hemen hemen aynıdır.

Leon Maccas'a göre 1918 sonrası Pontos'ta Rumlar:

VİLAYET #	Greeks
Kastamonu (Inepolis, Sinope, Baiombat, Aiantzik)	11,621
Trapezunta (Trapezunta, Sourmena, Platana, Kerasunta, Korala, Tripoli, Ordu, Matsuka, Amisos, Fatsa, Oinoi, Tsarsamba, Pafra, Rizaion, Hopa, Ofis, Gumushane, Ardassa, Cheriana)	353,533
Sevasteia (Sevasteia, Amaseia, Metzit, Ouzou, Merzifon, Lantik, Kavza, Bezirkioporou Karahisar, Sarki, Koilahisar, Resudiye, Tokat, Neocaesarea, Erpaa)	99,376
TOPLAM	464,530

Ayrıca aşağıdaki tabloda daha detaylı sayılar vermektedir.

Sanjak Trapezunta	154,774
Sanjak Tsanik	136.087
Sanjak Lazistan	2,924
Sanjak Gumushane	59,748.
Sanjak Sevasteia	7,702
Sanjak Amaseia	36,739
Sanjak Karahisar Sarki (Nikopolis)	22,761
Sanjak Tokat	15,058
Inepolis	3,635
Vilayet Sinope	5,689
Bayombat	986
Ayiantzik	1,311
Total :	464,530

Aynı çalışmada, Leon Maccas Osmanlının toplam 10.685.574 olan nüfusunun 7.256.147'sini Müslüman, 2.452.151'sini Rum 649.540'ını Ermeni, 6381 Bulgar, vs. olarak belirtmektedir.

Tüm bu belgeleri bir yana bırakıp sadece Osmanlı belgeleri doğru kabul edilse dahi ortaya çıkan gerçek 250 bin Pontoslu Rum'un yok olduğudur. 1. Dünya Savaşı sonucu Rusya'dan Pontos'a geri dönen 250 bin Rum da eklendiğinde bu rakam 500 bini bulmaktadır.

Soykırım

Meclis gizli oturumunda Fevzi Çakmak'ın sözleri:

1913-1915 arasında canlarını kurtarmak için pek çok Ermeni'nin, Rum'un ihtida ettiğini (Müslümanlığa geçtiğini ya da geçmiş göründüğünü) ve bunların devletin gizli kayıtlarında olduğunu Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi (Çakmak)

Paşa'nın ağzından öğreniyoruz. Paşa, Meclis'in 22 Ocak 1921 tarihli gizli oturumundaki konuşmasında 300-400 bini Karadeniz sahillerindeki vilayetlerde, 100-150 bini Niğde, Kayseri, Akdağmadeni gibi Orta Anadolu vilayetlerinde olmak üzere tüm ülkede toplam 800 bin Hıristiyan bulunduğunu, bunların ekonomik hayattaki yerlerini korumasından duyduğu rahatsızlığı ifade ediyor. Fevzi Çakmak'a göre ya bunların imalathanelerde, nafıa işlerinde yani yol, köprü, tünel gibi bayındırlık işlerinde çalıştırılması ya da orta hallilerinden senelik 500, zenginlerinden 1000 lira 'askerlik bedeli' alınması gerekmekteydi. Bu tedbirler (!) o yıl alınmadı ama ileriki yıllarda sık sık gündeme geldi.

Geride kalan Rumların, Mustafa Kemal'in emriyle Karadeniz'de soykırımına uğratıldığını, 1918 yılına kadar katledilen 150 bin Rum'un ardından 1919'dan 1923'e kadar 200 bin Rum'un da katledilerek, toplam 353 bin Pontoslu Rum'un soykırımına uğradığını Patrikhaneye bağlı metropolitliklerin raporlarına dayanan araştırmacılardan biliyoruz. Mübadele ile Karadeniz'den sürgün edilenlerin sayısının 190 bin civarında olduğu gerçeğinden hareketle, Fevzi Çakmak'ın söyledikleri, rakamlar konusunda Patrikhane bilgilerinin tescili anlamına geliyor.

Milli Eğitim Bakanı'nın Soykırımı İtirafı:

Türkiye'nin eski Millî Eğitim Bakanlarından Yusuf Hikmet Bayur, 1928'de Yarbay Nihat tarafından Türkçeye çevirilip Genelkurmay Yayınlarınca yayımlanan *La guerre Turque dans la guerre mondiale (Dünya Savaşı İçinde Türkiye Savaşı)* adlı eserindeki "Savaşla İlgili Osmanlı Kayıplar" tablosu ve "Anadolu, bundan maada, Vilâyat-ı Şarkıye Müslümanlarından

savaş işlemleri yüzünden veya mülteci olarak 500.000'ini kaybetmiştir. 800.000 Ermeni ve 200.000 Rum da katl ve tehcir yüzünden veya amele taburlarında ölmüştür..." kaydını ve Yarbay Nihat'ın "Bizim [Türkiye'nin] resmi kaynaklara göre de doğru saymak gerekir." tespitini aktarır.

Osmanlı belgeleri doğru kabul edilse dahi ortaya çıkan gerçek 250 bin Pontoslu Rum'un yok olduğudur. 1. Dünya Savaşı sonucu Rusya'dan Pontos'a geri dönen 250 bin Rum da eklendiğinde bu rakam 500 bini bulmaktadır.

19 Mayıs 1919:

19 Mayıs 1919 Karadeniz'deki Rumlarının soykırıma uğratılmasının en önemli adımıdır. Pontos Rum Soykırımı 1894'te II. Abdulhamid ile başlayan ve İttihat ve Terakki ile devam ettirilip Mustafa Kemal tarafından tamamlanan Müslüman olmayanların imhası projesinin en önemli ayaklarından biridir. 19 Mayıs 1919 ilk olarak Ermeni, Süryani ve Rumları kapsayan Hıristiyanlara yönelik planın, üçüncü etabının başladığı tarihtir.

Ancak unutulmaması gereken önemli bir konu daha, soykırımın sadece Pontoslu Rumlarla sınırlı kalmadığı, Küçük Asya Rumlarına yönelik olarak da devam ettiğidir.

Nitekim 1923 yılına kadar Küçük Asya'da yaşayan 800 bin Rum'un da akibeti bilinmiyor.

9 Aralık 1920'de, 407 sayılı kararname ile, 3.Kolordu lağvedilip Merkez Ordusu kurulur. 8 Şubat 1922'de ise lağvedilir. Merkez ordusunun kuruluş amacı Pontoslu Rumları, o zamana kadar çeteler aracılığıyla imha planının düzenli ordu aracılığıyla devam ettirilmesidir. Tabii bu arada çeteler de bu düzenli ordunun bölükleri hatta taburları haline gele-

cektir. Merkez Ordusu döneminde TBMM belgelerine göre "etkisiz hale getirilen" Pontoslu partizanların sayısı 40 binin üzerindedir.

8 Şubat 1922'de Merkez Ordusu lağvedildikten sonra Pontos Harekâtı'nı yürütme görevi Cemil Cahit Bey'in komutanlığındaki 10. Fırka'ya verilir. Asker ve teçhizat bakımından güçlendirilen fırka, Harput ve Malatya bölgesindeki dağlara sığınan son partizanları da katlederek, 1923'ün şubat ayında "Pontos Meselesi"ni askeri alanda sonlandırmış olur.

Şimdi sıra geride kalan Ortodoks Rumların mübadele adı altında sürgün edilmesine gelir.

Bu noktada Yunanistan devleti ile altına imza atılan mübadele anlaşması ile 190 bini Pontos'tan olmak üzere 1 milyon 250 bin Rum Yunanistan'a sürgün edilir.

Pontos (Karadeniz), Yunanistan'ın Adası Değildir:

Pontos / Pontos meselesine resmi tarihin bakış açısı inkara dayanır. Bu inkar yer yer Karadeniz'de Rumların hiç yaşamadığı biçiminde, yer yer de 'yaşadılar ama azdılar', 'onlar da zaten işbirlikçi' idiler biçimindedir.

Soykırımı ise ağızlara bile alınmaz, alınmak istenmez...

Pontos ya da Pontos sözcüğünün kendisinden bile ürkerler.

Resmi tarihe göre Pontos / Pontos sorunu, başta Yunanistan olmak üzere dış güçlerin ortaya attığı suni bir sorundur.

Yunanistan'ın Megalo İdea doğrultusunda Pontos'da ve tüm Anadolu'da emelleri olduğu iddiasıyla, aslında Pontos diye bir sorunun olmadığını, dahası Pontos'ta Rum kalmadığını anlatmaya çalışırlar.

Yunan ordularının İzmir'e çıktığı 1919 yılından sonra

Venizelos'un Karadeniz'deki Pontos Rumlarını kışkırttığını iddia eder; Amasya ve Trabzon metropolitlerinin Venizelos'a yazdığı telgraf, mektup vs. den bol bol alıntı yapıp, makalelerine, kitaplarına koyarlar ama Venizelos'un hiçbir şekilde Pontoslu Rumlara destek olmadığını yazmazlar.

Resmi tarihçilerin iddialarının aksine Pontos davası hiçbir zaman Yunanistan'ın davası olmamıştır. Kimi Pontoslu liderler Yunanistan'a bel bağlayarak 1916-1922 yılları arasında sorunu çözmek istemiş olsa da, Yunanistan emperyalist efendilerinin çıkarı gereği hiçbir zaman bu davaya sahip çıkmamıştır. Yunanistan yer yer Pontos'u iç ve dış politikada malzeme olarak kullanmak için birtakım şeyler söylemişse de, asla samimi olmamıştır. Örneğin 1923 sonrası oraya sürgün gönderilenlerin birçoğu hâlâ kendilerini Yunanistanlı olarak görmemektedir. Pontos Soykırımı'nın ancak 75 yıl sonra, 1994 yılında Yunanistan Parlamentosu tarafından tanınması da bu samimiyetsizliği ortaya sermektedir.

PONTOS RUM SOYKIRIMI

1. JÖNTÜRK DÖNEMİ (İttihatçılar)

İttihat ve Terakki'nin "Anadolu'yu Müslüman Olmayanlardan Temizleme Operasyonu" 1915 yılında Ermeni Tehciri ve Soykırımı ile 1,5 milyon Ermeni'nin, 250 bin Asuri /Süryani'nin katledilmesiyle başlamış oldu. 1916 yılından itibaren ise iki yıl sürecek "Rumların Techiri" ile bu süreç devam etti. Ancak asıl soykırımı uygulamaları 1919 yılından sonra gündeme geldi.

2. JÖNTÜRK DÖNEMİ (Kemalistler)

Mustafa Kemal'in İstanbul Hükümeti ve İngilizlerin onayı ile 19 Mayıs 1919'da Samsun'a müfettiş olarak atanmasının

ardından, orada yaptığı ilk iş, yerel çetelerle irtibata geçip, Pontos Rumlarını toptan imha girişimine başlamak olmuştur.

Kolej öğrencileri, tiyatrocular, edebiyatçılar futbol takımı oyuncuları darağacında idam edilir.

Dağlara çıkan partizanların geride bıraktıkları köylerinde tek bir canlı bırakılmaz...

Direnişçiler, mağaralarda, kiliselerde, gemilerin kazanlarında diri diri yakılırlar...

Öğretmenler, gazeteciler, esnaflar İstiklal Mahkemelerinin kararlarıyla asılırlar...

Tek bir köy kalmaz Pontoslu Rumların kanlarıyla sulanmadığı, Karadeniz'in bütün dereleri kırmızı akar yıllarca...

HER DÖNEMİN ADAMI KATİL TOPAL OSMAN

Topal Osman bu iki dönemin de baş aktörlerindendir. Birinci Jöntürk döneminde 17 Ermeni'yi boğarak öldürmekten hakkında dava açılıp suçlu bulunmuşsa da, Kemalistler onu ikinci Jöntürk döneminde de baştacı yapmış, cezasını affetmiş ve Pontos Rumlarına yönelik katliamlarda kullanmıştır. Özellikle savunmasız köylülere karşı giriştiği vahşice katliamlarla nam salan Topal Osman, Kürtlerin vahşice öldürüldüğü Koçgiri katliamında da kendisine bağlı gönüllü alayı ile yer almış ve cinayetlerini burda da sürdürmüştür.

Mustafa Kemal'in birçok kirli işinde kullandığı Topal Osman yine Mustafa Kemal'in emriyle daha sonra infaz edilmiştir.

1923 LOZAN MÜBADELE ANLAŞMASI

Bu antlaşma sonrasında Rum göçmenler, 1928 Yunanistan nüfus sayımına göre hesaplandı. Bu sayımda Yunanistan'da

doğmamış, yaşları 7'nin üzerinde 1.224.849 kişi olduğu tespit edildi. Bunların 1.104.216'sı Türkiye'den gelmişti:

Anadolu'dan 624.954

Doğu Trakya'dan 256.635

Pontos'dan (Karadeniz'den) 182.169

İstanbul'dan 38.458...

Ancak, Türkiye'den kaçanların bir bölümünün öldüğü, bir bölümünün ABD, Batı Avrupa ülkeleri, Avustralya gibi üçüncü ülkelere göç ettiği gözönüne alındığında, toplam sayının en az 1.250.000 olduğu anlaşılıyor.

Türkiye tarafında ise rakamlar çelişkili. Bir rakama göre, toplam mübadil sayısı 456.720 (7) *İskan Tarihçe*'sine (1932, İstanbul, Hamid Matbaası) göre 499.239'u buluyor. Mübadele İmar ve İskan Vekaleti'nin 1924 yılı bütçesinde ise Ağustos ayında 458.000 mübadile iaşe verildiği belirtiliyor.

Mübadele, Soykırımın Örtbas Edilmesi Antlaşmasıdır:

Mübadele, Kemalistler tarafından Lozan'da önerilmiş ve Yunan tarafının kabulüyle de, İttihatçıların başlatmış olduğu "Anadolu'yu Müslüman Olmayanlardan Temizleme Operasyonu" tamamlanmıştır. Bu antlaşma ile insanlar sadece yerlerinden, yurtlarından, köklerinden koparılmamış, aynı zamanda tüm mal varlıklarına el konulmuştur. Bu antlaşma gerekçe gösterilerek, tarihi mal varlıklarına dair itilaflı durumlara ilişkin, Türkiye'de çıkarılan yasalarda Rumlar hep hariç tutulmuştur.

Ama daha vahim olanı ise, Pontos Rum Soykırımı örtbas edilmiş ve Yunanistan da buna destek vermiştir. Ortodoks Rumların hamiliği sıfatıyla bu antlaşmaya imza atmakla Yunanistan, 1923'den önce yaşananların hesabının sorulmasını

resmi olarak engellemiş ve yaşanan soykırımına ilişkin tek kelime dahi etmemiştir.

Yunanistan'ın Pontos davasının ne kadar arkasında olduğunu ortaya seren bu gerçekler ışığında hâlâ Pontos davasının arkasında Yunanistan'ın olduğunu iddia etmek büyük bir yalandır.

Yunanistan, Türkiye devleti ile birlikte Mübadele antlaşması ile sürgünlerin ve onların yaşadığı acıların sorumluluğuna ortak iken, aynı zamanda soykırımının örtbas edilmesini sağlayarak suç ortaklığı yapmıştır.

YUNANİSTAN'DA YAŞAYAN PONTOSLULARIN DURUMU

Aradan geçen 90 yıla rağmen, nerdeyse beş, altı kuşak geçmesine rağmen, Yunanistan'da yaşayan gencinden yaşlısına Pontoslulara "Nerelisiniz?" diye sorduğunuzda, alacağınız yanıt "Pontoslu'yum", "Giresunlu'yum", "Samsunlu'yum", "Trabzonlu'yum" vb. dir.

Ve yine Osmanlı'nın "Ya dininizi, ya dilinizi değiştireceksiniz" baskısına dillerini değiştirerek, Türkçe konuşmayı ve Ortodoks olarak yaşamayı seçen şu anda Yunanistan'da yaşayan Batı Pontosluların birçoğu evlerinde hâlâ Türkçe konuşmaktadırlar.

MÜBADELE SONRASI YAŞANANLAR

Yunanistan'da Müslümanların bıraktıkları emlakın gelen Rumlara yetmeyeceği çok açıktı. Hükümet, bu emlakı kendisi değerlendirerek göçmenlere yeni evler yapmaya başladı. Bu iskan programı, 1940'da hâlâ tamamlanamamıştı. Bu tarihte

2. Dünya (Paylaşım) Savaşı'nın kapıyı çaldığı, Almanların Yunanistan'ı işgal ettiği, büyük açlıkların yaşandığı, ardından içsavaşın geldiği hatırlanırsa 1950'lerde Pontoslu Rumlar hâlâ perişandılar. 1956'da toplanan 7. Mülteciler Kongresi'nde, Pontoslu Rumlar şikayetlerini dile getirdiler. Yunan hükümetinin 1930'da tasfiye yetkisi aldığı Müslüman malvarlığını kötüye kullandığı iddialarında bulundular.

Bir Pontoslu aileden gelen Yunanistan'da milletvekilliği de yapmış Mihalis Haralambidis bu durumu, "Mübadele sonrasında Yunanistan'a sürgün edilen Pontoslular ucuz iş gücü olarak kullanılmış, onların etnik kimlikleri, yaşam durumları vb. görmezlikten gelinerek, onların sözcülüğüne soyunulmuştur, Yunan egemen sınıflarınca, tarihlerini, geleneklerini, dillerini yeni nesillere aktarmada uygun bir ortam sağlanmamıştır. Sürgün edilenlerin anıları, tarihi olgular, örf ve adetler yeni nesillere sağlıklı aktarılamamıştır. Anılar karışmış, unutulmuş ve giderek yok olma tehlikesiyle karşılaşmıştır" sözleriyle anlatıyor.

PONTOS RUMLARI HALA SÜRGÜNDE

Haralambidis'in söylediklerine bakılırsa, Pontoslu Rumlar yüz yıla yakın bir süre geçmesine rağmen, yaşadıkları onca acıya, geçen bunca zamana rağmen hâlâ sürgündeler.

Anadolu'ya gelen mübadil ailelerin çocukları, torunları ise asimilasyona çabuk uyum sağlamış, göçmenlik psikolojisinden kurtulmuşlardır. Çok azı dışındaki çoğunluk ise yoksul olarak yaşamlarını sürdürmekteler...

PONTOS DAVASI BİZİM DAVAMIZDIR

Sürgün edilen Pontoslu Rumlar kadar, geride kalanların yaşadıkları da önemlidir. Birçoğu "yaşamak" için, geçmişini unutmaya çalışmış, çocuklarına, torunlarına yalan hikayeler anlatarak, unutmayı yeğlemiştir. Egemenlere kendilerinin en

iyi Müslüman, en iyi Türk olduğunu ispat etmekle ömür tüketmişlerdir.

Her şeyden önce bu topraklarda 3 bin yıl yaşayan insanlar, bu topraklarda soykırıma uğratılmıştır. Öncelikle bunun hesabı sorulmalıdır. Her Karadenizli, ister Türk, ister Laz, ister Gürcü, ister Ermeni, ister Rum olsun bu zalimliğin hesabını sormakla yükümlüdür. Pontos Soykırımı, Karadeniz'in namus davasıdır. Sadece Karadenizlilerin değil, tüm insanlığın davasıdır.

Bugüne kadar resmi tarihin anlattığı yalanlara karşı, gerçeklerin açığa çıkartılması için seferber olunmalıdır.

Soykırım suçluları deşifre edilmeli, soykırımın sorumlusu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucuları yargılanmalıdır, mahkum edilmelidir.

Geçmişine dair kuşkular taşıyan on binlerce Karadenizlinin geçmişlerini öğrenmelerinin yolu açılmalı, düzmece sahte belgeler yerine Osmanlı'nın gerçek tapu ve nüfus kayıtları ortaya çıkarılmalıdır.

Bu konularda yapılacak her türlü çalışma için arşivler açılmalı, bölgede yapılacak çalışmalara, bilim insanlarına ve araştırmacılara izin verilmelidir.

Bu dava Yunanistan'ın ya da diğer herhangi bir devletin davası değildir; bunun böyle olmadığını tarih bize göstermiştir. Bu dava öncelikle Karadeniz'de ve Yunanistan'da yaşayan Pontosluların ve Karadeniz'de yaşayan her etnik kimlikten insanların, İNSANLIĞIN davasıdır.

SOYKIRIM: İNSANLIĞA KARŞI İŞLENEN SUÇ

Theofanis Malkidis

Rum Soykırımı Osmanlı topraklarında yaşayan Rum halkının önemli bir kısmı katledilmiş olmasına rağmen, bugüne değin cezalandırmadan kalan, insanlığa karşı işlenmiş en büyük suçlardan biridir.

Rum Soykırımının ilk aşaması 1908'de sahneye konmuş ve Doğu sorununun, Jön Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'nda iktidara gelmelerinin Balkan savaşlarının ve Almanya'nın Osmanlı devletinin stratejik müttefiki olarak desteğinin Rum sürgünlerinin başlatılması için uygun şartların oluştuğu I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar sürmüştür. Bu süreçte Jön Türklerin herkesin eşit ve adil muamele göreceğine ilişkin beyanları kesilmiş tersine Rumların imha edilecekleri söylentileri yayılmaya başlamıştır.

Bu imha faaliyetinin başlıca unsuru, Rum ve Ermenileri hedefe koyan para-militer yapı Teşkilat-ı Mahsusa idi. İkinci aşama, ihtilafların, I. Dünya Savaşı sırasında soykırım politikalarına dönüştüğü 1914'de başladı. Jön-Türk hükümeti Ermeni Soykırımıyla birlikte Rumların da imhasını sürdürmek için birtakım önlemler alınmasını emretti. "1916Aralık'ında İttihatçı liderler Enver, Talat ve Cemal 16-60 yaş aralığındaki Rum erkekleri acilen yok etmeyi ve Anadolu'nun içlerindeki

köylerden tüm erkek kadın ve çocukların sürülmesini amaçlayan bir imha projesini hayata soktular." O dönemde 1.500.000 Ermeni'nin kurban edildiği bir başka soykırım yaşanıyordu. Osmanlı devleti İtilaf devletleriyle savaştaydı; bu da planlanan soykırım planının gerçekleştirilmesini kolaylaştırıyordu; imha planı hem askeri hem de para-militer güçlerin katılımıyla yürütülüyor ve toplama kamplarında toplanan erkeklerin katlini veya tehcirini; kadın, çocuk ve yaşlıların da toptan göçürülmelerini amaçlıyordu. 1919 ve 1923 arası dönem, Anadolu'nun içlerinde Sovyetler Birliği'nin kuruluşuyla birlikte Mustafa Kemal'in milliyetçi hareketine yardımların yoğunlaştığı ve büyük devletlerin dış politikalarında değişikliklerin yaşandığı döneme denk gelen Mustafa Kemal hükümetinin oluşmasının sonucu olarak yaşanan soykırımın üçüncü, sonuncu ve en yoğun dönemiydi. Osmanlı otoriteleri soykırımı önceden planlamış ve gerçekleştirmişlerdir.

Rum nüfusların Kürdistan Suriye ve başka yerlere tehcir edilmelerine ilişkin olarak ya hükümet kararnamesi olarak ya da Millet Meclisi'nin 12 Haziran 1921 gün ve 1041 sayılı ve 16 Haziran 1921 gün ve 941 sayılı kararları biçiminde çıkartılan emirler hem Jön Türkler hem de bizzat Mustafa Kemal tarafından imzalanmıştı. Sonuç olarak 1923 yılına kadar Trakyalı Rumlara karşı sürgün, tecavüz, kıyım, tehcir ve idam cezası gibi acımasız önlemlere başvuran Jön Türkler ve Kemalistler yüz binlerce Rum'u imha ettiler. Soykırım kurbanları arasında çok sayıda kadın ve çocuk da vardı. Bu durum yabancı büyükelçilerin, konsolosların, elçiliklerin ve kıyımlara bizzat tanık olmuş kişilerin rapor ve belgeleriyle teyit edilebilir.

Hayatta kalmak için, binlercesinin İslam'ı kabul etmek zorunda kaldığı Rumlar insanlıkdışı şartlarda sürüldüler ve

tüm dünyaya mülteci olarak dağıldılar. Çoğu, eski Sovyetler Birliği'ne, Yunanistan'a, daha sonra Almanya'ya, ABD ve Kanada'ya sığındı. İyileşmeleri için çok uzun yılların geçmesi gerekti. Rum halkının kitlesel imhası, belli bir sessizlik dönemi geçtikten sonra tüm dünya tarafından öğrenilen inkâr edilemez bir suçtur. 1914 ve 1923 yılları arasında Türkiye, Jön Türkler ve Mustafa Kemal'in destekçileri, yerli Rum halklarının soykırımını organize etmiş ve gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak, 1.000.000'dan fazla Rum katledilmiştir.

Ancak, Türk devleti bu halklara yönelik soykırımları inkâr etmekte ve sorumluluklarını reddetmeye çalışırken gerçeği de çarpıtmaktadır. Türkiye'nin yerli nüfuslara yönelik soykırım konusundaki politikası hep aynı bahaneyi esas almaktadır: Osmanlı İmparatorluğu'na Jön Türklerin devletine ve Mustafa Kemal'in müesses nizamına yönelik Ermeni ve Rum tehdidi. Sonuçta, 1908 ve 1924 arasında Rumlar Ermeniler Asuriler/Süryaniler bu yüzden imha ve mezalime tabi tutulmuşlardır. Bu şekilde kadim halklar kendi anavatanlarından kopartılmıştır. Bu, Rum sorunu açısından da fiilen 'nihai çözüm' olmuştur. Bu, aynı zamanda 20. yüzyılın ilk soykırımlarından biridir ve cezasız kaldığı için de ardından Holokost yaşanmıştır. '22 ağustos 1939'da, Hitler, kendi 'nihai çözüm'ünü planlarken, 'Bugün Ermenilerin imhasını kim hatırlıyor ki?' demişti. Yaklaşık bir yüzyıl sonra Türkiye'de giderek daha fazla insan tarihsel gerçeği vurgulamaya çalışsa da Türk siyasetçilerinin ve hükümetleri açısından soykırım politikası hiç değişmemiştir. Bu durum farklı düşüncelerin açıkça duyulmasının engellenmesine ya da bu düşünce sahiplerinin, 2007'de Ermeni gazeteci Hrant Dink'in katledilmesi gibi her türlü yolla susturulmalarına yol açıyor.

Osmanlı'da ve Kemalist rejimde Rumların mevcudiyeti,

onların çeşitli kültürel başarıları ve başarılara katkıları tehdit unsuru olarak görülüyordu. Otoriter sistem ve hükümet, Rumlara yönelik ayrımcılıklar, malî ve siyasî yaşam şartları Rumların bölgedeki varlıklarını tehdit ediyordu. Jön Türklerin ortaya çıkışıyla birlikte milliyetçi bir ideoloji sürece damgasını vurmuş ve 1908'de iktidarı ele geçirmeleriyle birlikte de, gayrimüslimlerin tamamen ortadan kaldırılmaları biçimindeki rüya gerçeğe dönüştürülmeye çalışılmış ve I. Dünya Savaşı boyunca Rumlar hedefe oturtulmuşlardır. Ermenilere yönelik soykırım sonuna yaklaşırken bu kez Rumlar katliam, mezalim, kitlesel şiddet, kadın ve çocukların tutuklanmaları, din değiştirmeye zorlamalar, ölüm yürüyüşleri gibi yöntemlerle yok edilmeye başlanmıştı. Bu gerçekler yabancı tanıkların yanı sıra, çoğu, soykırımdan kurtulduktan sonra Rusya'ya sığınmış bulunan insanlarca teyit edilmektedir. Rum soykırımı I. Dünya Savaşı sonrasında bile devam etmiş ve Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919'dan sonra da sistematik hal almıştır. O tarihten sonra köyler ve kentler yakılmış, kitlesel suikastlar, tehcirler, sürgünler, kültürel ve dinsel mekânların tahribi giderek artmıştır. Hiç kimse bu suçları açıklayamamakta ve bu gerçek, Türkler, yabancı diplomatlar ve Mustafa Kemal'in müttefiklerince bile teyit edilmektedir. 1916 ila 1923 arasında, (1914 sayımına göre) yaklaşık 2.570.000 olan Rum nüfusunun 1.000.000'dan fazlası katliamlar, tehcirler ve ölüm yürüyüşleri nedeniyle yitip gitmiştir.

Rumların %50'sinin bu şekilde tasarlanarak imha edilmesi, B.M.'in kriterine göre soykırım demektir (Sözleşmenin 2. maddesinin a, b, c, d ve e fıkraları).

Rum Soykırımı politik bir konudur ve uluslararası düzlemdeki yeri uluslararası toplumun tüm kurumlarının, devlet-

lerin ve uluslararası örgütlerin Rumların hedefte oldukları soykırım suçunu tanıma ve böylece, katlandıkları dev ahlakî zararı bir miktar telafi etme kararlılıklarıyla bağlantılıdır. Yeni bir Avrupa ve yeni barışçıl ve daha demokratik ve daha hakiki bir gezegen inşa etme perspektifi, bugün, daha özgür, daha adil, daha eşit ve daha uyumlu bir dünya yaratılmasına bağlıdır. Bizim inşasını umduğumuz Avrupa ve bir bütün olarak gezegen kendisi ve tarihle barışık olacaktır.

Uluslararası soykırım suçu sorumlulukları sadece onu gerçekleştiren devlete yüklemez; tüm uluslararası topluma: a) küresel suçun yarattığı bir durumu yasal saymama; b) uluslararası bir suçun yasadışı durumun sürmesine mahal vermesine yardımcı olmama; c) diğer ülkeleri yukarıdaki yükümlülükleri uygulamasına yardımcı olma sorumluluğu da yükler. Yani uluslararası toplum yasadışı bir durumu soykırımın bir sonucu olarak tanımama yükümlülüğü vardır. Suçların tekrarlanmaması için sorumlular ve nedenler ifşa edilmelidir. Gerçekler araştırılmalı ve hüküm vermesi gereken uluslararası kamuoyuna sunulmalıdır. Başka ulusların ırkçı devletlerin soykırımlarına maruz kaldıkları bugünlerde Rum soykırımının tanınması atılacak ilk adımdır. Öte yandan günümüz Türk devletinden Rum soykırımının hesabı sorulmalıdır. Mustafa Kemal'in kurduğu bu devlet ve Jön Türkler soykırım suçundan suçludur. Her ulus işlenen suçların hesabını talep etme hakkına sahiptir. Gerçekler ne kadar gizlenirse zarar o kadar büyür; bu yüzden ikrar için talep yükseltilmelidir. Soykırıma karşı mücadelenin en temel yolu soykırımın uluslararası hukuk ve tarihsel gerçekler uyarınca tanınmasıdır.

SAMSUN'DAN SRERBRENİÇA'YA: HALKLARIN TARİHİNİ ARAŞTIRIRKEN

Vlasis Ağcidis

Bertolt Brecht en ünlü şiirlerinden birinde yenik düşenin kaderini şöyle anlatır:

"Ve her zaman zaferi kazanan
yenik düşenin hikâyesini yazar.
Onu vuran
Vurulanın yüzünü değiştirir.
güçsüz kalan bu dünyadan göçer
Gerideyse yalan kalır "

Katıldığımız bu tarih konferansında bizler Brecht'in şiirinde anlattığı Anadolu tarihinde izini bırakmış bu tarihi gerçeği değiştirmekle sorumluyuz.

Anadolu halklarının tarihi bugüne kadar muhtelif milliyetçilik ve rekabetler bazında yazılıdır. Bölgelerimizde yönetici elitlerin homojen milli ve dini ortamlarda yerleşiklik kazanabilmesi için koca halkların ortalıktan silinmesi gerekmekteydi. İşte bu doğrultuda bir taraftan Anadolu'nun tüm Hıristiyan ahalisinin yok edilmesi, öte taraftan da Balkanlar'ın tüm Müslüman ahalisinin kovulması söz konusuydu.

Anadolu Rumları büyük, ekonomik ve kültürel açıdan oldukça gelişkin bir nüfustu. Ama bir taraftan Jöntürkler'in ve Kemalistler'in katı milliyetçiliğinin öte taraftansa bu milliyetçiliğe muhalif Yunanistan'daki egemen çevrelerin mengenesinde tıkılı kalmış bulundular. Osmanlı iktidarını askeri darbeyle ele geçiren Jöntürkler bugünkü deyişle 'aşırı sağcı' ve 'ırkçı' olarak tanımlanabilecek bir zihniyete sahip olup daha baştan beri çokuluslu Osmanlı nüfusunu tek uluslu bir devlet yapısına çevirmeye kararlıydılar. İnsanlık tarihinin iktidar çevrelerinin düşünsel yapısında yeni bir metot olarak belirmiş soykırımı uygulamasına başvurmaları da bu nedendendir. Soykırım tarih sahnesinde ilk kez Jöntürkler tarafından uygulanmış, ancak sonradan, İkinci Dünya Savaşı sırasında Naziler'in girişimleriyle bir şekilde 'sanayileştirilmiş' ve bir gerçekleştirilme tüzüğüne sahip olmuştur. Hedef alınmış nüfus kitlesini fişlemek, hedef göstermek, henüz barış süresiyken bu hedeflemeyi örgütlemek ve yok edilmesi amaçlanan kesime karşı olumsuz söylemler üretmek gibi çabalar bu pratiğin yapı taşlarını oluşturur.

Söz konusu pratik tarih içerisinde görülmüş azınlıklara baskı metodları konusunda bir ilktir. Anadolu'da tehcir veya doğrudan kırım yoluyla yok edilemeyen Rumlar neticede göçmen olarak Yunanistan'a geçecektir. Orada karşılacakları durum da epey olumsuz bir durumdur. Tarihçi Alkis Rigos şöyle yazar: "Gelmiş olanlarla yerli olanlar arasındaki zıtlık tüm Yunan coğrafyasına yayılmış durumdaydı. Göçmen topluluklar 'Türk tohumu' yakıştırmasına maruz bırakılmışlardı. 'Göçmen' tanımlamasıysa Yunan toplumunda ağır aşağılayıcı bir nitelik taşımaktaydı. Bu ırkçı tavırdan yararlanmayı hedef alan tüm faşist yönelimli kesimlerse yerlilerin kendilerinden uzak durmaları için göçmenlere sarı renkte kol işaretleri takılmasını is-

temekteydi'. Bu tutum o zamanların Yunan toplumunun günlük hayatının her düzeyinde hakim bir tutum olmuştu".

Yunan devletinin tarih yazımı bile olanları Türkiye'deki Kemalist söylemin bir varyasyonuymuş gibi değerlendirmiştir. Söz konusu tarih yazımında olaylar eski Osmanlı devletiyle Türkiye Cumhuriyeti arasında hiçbir zıtlık ya da çatışma yokmuş gibi algılanmıştır. Anadolu Hıristiyanlarına karşı girişilmiş soykırımın Jöntürkler'in devlet türü tasarımı ile olan ilgisi es geçilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ertesinde Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüyle meydana gelmiş imparatorluk içi millet sorunları görmezlikten gelinmiştir. Bu yazımın bıraktığı intiba âdeta Osmanlı'da yaşayan Hıristiyanlar'ın nüfusen toplu sosyal haklar talep edebilecekleri bir kimliklerinin mevcut olmadığıdır. Böylece Yunanistan'da tarih yazımının araştırma alanı devasa bir daralmaya uğramıştır. Tarihin nice sayfaları algısında bomboş kalmış, hiç yokmuş gibi karşılanmıştır. Bunun öyle olmasının başlıca nedeni de her iki tarafın (Yunan ve Türk tarafı) tarih yazımının çok dar ulus-devlet anlayışının dayattığı menfi yaklaşımlar filtresine tabii tutulmuş olmasında yatar.

Bu çok olumsuz durum ancak 90lı yıllarda değişmeye başlayacak, Yunanistan'daki göçmen derneklerinin çabalarıyla belirmiş bir tarihyazımı ortamının gelişmesi karşı taraftaki ilerici Türk tarihiyazımıyla bir buluşmaya yol açacaktır. Devlet iktidarlarının menfi yaklaşımları ve resmi tarihyazımına dayalı tezlerin ötesinde bir buluşma olacaktır bu. Ve o andan sonra her iki tarafın bilimsel tarih araştırıcı çevrelerince sadece gerçeği tespit etmeye yönelik bir yoldaşlık ve işbirliği başlayacaktır.

Şimdi, halklarımız arasında birliktelik sağlayan şeylere gelelim...

İnsan neslinin tarihinde aralarında bakımdan bu kadar birbirine benzeyen ama ideolojik bakımdan bu kadar çok farklı olan, Türk ve Yunan halkları gibi iki halka çok ender rastlanır. Bunun sebebi iki halkın ayrı görüşleri sebebinden olmayıp, milliyetçiliğin gerçeği deforme etmesi ve onu efsane ve ideolojilerle değiştirmesidir. Buna paralel olarak, iki halk arasında irtibat köprüleri gelişmemesi sebebiyle aralarında geçen ve onları ayıran şiddetli dinsel çatışmalar, milli kapsam ile bürünmüş savaşlar, soykırımlar, işgaller, mübadeleler gibi olaylara sakin bir yaklaşım yapılamamıştır.

Türk-Yunan tarihi, özellikle çok uluslu premodern İslami Osmanlı İmparatorluğundan çağdaş etnik devletlere geçiş çok az derecede araştırılmıştır. İki tarafın, hakim milliyetçi ideolojik doğmaları, tarihsel araştırmaları kararartarak önyargısız tarihçiler arasında irtibatı engelleyip onların tarihte vuku bulan olayları anlaşılmasını ve bu trajik geçişimde uygulanan yöntemlerinin incelenip ortaya konulmasından alıkoymuştur.

Bu makalenin yazılmasın sebebi geçenlerde Serbenitza'de katledilen 7.000 sivil Boşnak'ın anısına yapılan anma töreni ve kimlikleri tespit olunan naaşların defnedilmesidir. Mağdurların bu anma töreninde, kalabalık katılımcılar arasında Avrupa Birliği başkanı ve Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da bulunuyordu. Erdoğan, Sırplar tarafından bu katliamın tanınması için arabuluculuk yapmıştı. Buna ek olarak Erdoğan Hükümeti Balkan Müslümanlarına verdiği "koruma" ve "Osmanlı mirası" politikaları kapsamında, Bosna-Hersek de yatırımları yürüterek ekonomik destek vermekte ve Sırp, Boşnak ve Hırvatlar arasında görüşmelerin ilerlemesine arabuluculuk yapmaktadır.

Halbuki iki yıl evvel, Samsun'da eski bir Rum köyü olan Yazılar'da bir toplu mezar bulunduğu zaman bütün Rum

muhacir cemiyetlerinin çağrılarına rağmen, resmi Türkiye sağır kalmıştı. Batı Karadeniz'de 1914-1922 yıllarına ait toplu mezar konusu varolan, ama pek konuşulmayan bir konudur.

Hoşgörü ve Çeşitlilikten, Tek Kültür ve Dışlamaya

O devirde olanların sebebi, Selanik'te 1911 yılında İttihat ve Terakki Cemiyetinin Selanik kongresinde Anadolu'nun homojelendirilemesi için tasarlanan, İmparatorluğun Hıristiyan halklarının fiziksel varlıklarının yok edilmesi veya asimile edilmesi programı idi[i]. O zamana kadar Anadolulu Rumlar Osmanlı reformlarını desteklemiş ve İmparatorluğun bütün halklarının ortak Osmanlı düşüne destek vermişlerdi. Demokratik olan bu düş, yurttaşların insan haklarını merkezine alarak, halklara karşı olan dinsel ve etnik ayrım baskılarına son veriyordu. Fakat Tanzimat ile başlayan bu düş, bir Osmanlı perestroykası olarak, milliyetçilik tarafından dışlanarak çok kültürlü ve etnik yapılı Osmanlı toplumunun mahvı kararlaştırıldığı zaman söndü. Celal Bayar'ın yazdığı *"Ben de Yazdım. Milli Mücadeleye Giriş»* adlı kitabında söylediği gibi Jön Türkler Osmanlı İmparatorluğu Rumlarını Eşref Kuşçubaşı'nın atıfı 'vücuttaki tümörler' veya 'dahili tümörler'olarak görüyorladı.

Bu yeni milliyetçi politikası Diyarbakır doğumlu Ziya Gökalp tarafından tasarlanarak "Müslüman ve Hıristiyanların eşitlik yanılgısının" son bulmasını istiyordu. Ziya Gökalp'ın hayali yeni bir tarih geliştirerek Anadolu Müslümanlarını doğrudan 11. ve 12. asırlarda Orta Asya'dan göç etmiş Türkmen ve Oğuzlarla dönüştürmeyi amaçlıyordu. Gökalp'ın amacı Anadolu'da yaşayan halkların pekişmiş tek bir Türk halkına dönüşmesi idi (compact body). Gökalp 1911 yıllında

"*Yeni Hayat*" dergisinde şunları yazıyordu: Bu oluşturmak istediği yeni insanlar Alman Filizofu Nitze'nin umduğu "... üstün insanlar olup... Türklükten yeni bir hayat doğacaktı".

Birinci Dünya Savaşı'nın 1914 de başlaması ile sivil halka baskılarla, Celal Bayar'ın dediği gibi "Stratejık alanlarda kümeleşmiş Türk olmayan halkların tasfiyesi" ile başladı (Celal Bayar, "*Bende Yazdım*"). Bu proje Jön Türklerin yakın müttefiki Almanların desteğini alıp birçok düzlemde beraber uygulandı.

Batı Karadeniz bölgesinde 1916'da sistematik olarak sahillerden Anadolu'nun iç bölglelerine trajik şartlar altında sürgünler başladı. Berlin'e gönderilmek üzere hazırlanmış bir metinde Avusturya Dışişleri Bakanlığı Sürgünlere ilişkin şunları ifade etmektedir: Türklerin politikası devlete karşı tehlike olarak gördükleri Rumları genelleşmiş bir kovulma hareketi ile bütünüyle ortadan kaldırmak ki daha önce Ermenilere karşı da aynı politikayı uygulamıştı. Türkler nüfusun hiçbir ayırıma bakmaksızın ve hayatta kalmalarına hiçbir olanak vermeksizin başka alanlara göçertme taktiği altında, yani sahillerden iç alanlara doğru, onları insanlık dışı ve sefil koşullar altında açlığa terk ederek ölüme terk ediyorlar. Boşaltılan evler ise çeteciler tarafından el geçirildikten sonra yağmalanıp yakılıp yıkılıyor. Ermenilerin kovulmaları sırasında alınan bütün tedbirler Pontos Rumlarına karşı da aynen uygulanmaktadır[ii].

Bu dönemden sonra milliyetçiler tarafından önceden tasarlanmış olan Hıristiyan toplumların fiziki imha planı yürülüğe konuldu. Rum çetelerinin etkinleri bir vesile kullanılarak silahsız sivil halkın toptan sürgüne gönderilmesi uygulandı. Olayların şiddeti ve yaygınlığı o derecedeydi ki Jön Türklerin müttefikleri bile itirazlarını açıkça yazdılar. Markiz Pallavicini Ocak 1918 şunları yazıyordu: "Açıkça belidir ki Rum tehcir-

leri askeri nedenler ile hiçbir ilişkisi yoktur ve bunların amacı kotü anlamda politik sebeplerdir". Hemen aynı zamanda Samsun'da Avusturya Konsolosu Kwiatkowski resmi yazışmasında Rum halkının tehciri ile Jön Türk programının Karadeniz sahilini Hıristiyan unsurundan arındırılma planının çerçevesinde yapıldığını ifade ediyordu.

Yazılar Mezarlığı

Samsun yakınlarında Karadenizli Rumlara ait olan toplu mezarlığının bulunması ile az hatırlanan bölgedeki sivil Rum halkının milliyetçiler tarafından 1916'dan sonra yapılan katliamını yüzeye çıkardı.[iii] Mezarlık Yazılar köyünde bir okulun inşası sırasında bulunduğu ve bulunan kemiklerin işçiler tarafından orada bir dereye atıldığı Türk Haber Ajansı tarafından bildirildi. Mezarlığın bulunduğu köyün sakinleri yörede dört Rum kilisenin kalıntılarının varlığını söylemişlerdi. Bu kiliselerden birinin inşa edilen okulun yanında olduğu bildirilmişti.

Samsun yakınlarında bulunan bu toplu mezarlık anlaşıldığı kadar Topal Osman tarafından yapılan marifetlerin listesine aittir. Giresun'lu Topal Osman kana susamış bir çete reisi olup sonunda 1 Nisan Ankara hükümetinin silahlı kuvvetleri tarafından öldürüldü. Bu toplu mezarlık için Batı Karadeniz tarih araştırmacısı Yiorgos Antoniadis şunları yazmaktadır: "Yazılar mahallesi, Dereköy köyüne ait olup sahil yolunun üstünde bulunmaktadır. Haziran 1921 ayında, Dereköylü çocuk ve kadınları toplanıp iplerle boğulup bir çukura atılıp toprakla örtülmüştür ..."

Konu bir kere daha aşağılanarak, mesul Yunan makamları tarafından alışa gelen travmatik Anadolulu Rumlara karşı olan

önyargılar ve Türk Yunan ilişkilerin etkilenmemesi yüzünden, temel uygar, insani prensiplerin uygulanmaması (ölülerin anısına ve onurlarına saygı) ile, yakın zamanda unutulmaya bırakılmıştır.

Şimdiye kadar birçok toplu mezarlıklar bulunmuş ve kayıtlara geçmiştir. Bu konu iki tarafın, Türkiye ve konuya gözünü kapayarak eski muhacir Anadolu Rumlarını aşağılayıcı politikası devam eden Yunan hükümetleri tarafından sakinlikle ele alınmalıdır. Amaç bütün kemiklerin, Yazılar köyünde bulunanlarla başlayıp, bir ortak mezarlığa toplanmasıdır.

Sonuç

Muhtemelen, iki tarafın sıradan insanları, düşünürler, sanatçılar ve etnografları bütün bu ortak kültür zenginlikleri paylaşan insanlar ve milliyetçiliğe kapılmamış tarihçilerle beraber ortak bir çabaya girerek halklar arasında gerçek dostluk, dayanışma ve işbirliği köprülerini inşa etmelidir. Ege ve Karadeniz sahillerinde yaşayan ve yaşayacak nesillere örnek olunmasının zamanı gelmiştir. Karşı "tarafın", "ötekinin" ve "başkasının" nasıl düşündüğünü anlayarak ortak nesnelerinin bulunarak geçmişte yaşanan o karanlık anları –ne kadar da acılarla dolu olsa bile– konuşsunlar. Bu karanlık anlar Steiner'in söylediği gibi insanların canavarlaşarak "şiddete susayarak" kutsal mabetlerini, kiliselerini ve camilerini bile mezarlara çevirmişlerdi.

Bütün bu irtibat çabası bir kurtuluş anlamı taşıyarak çok yüksek bir öneme sahiptir. Bu tarihsel araştırma ile milliyetçiliğin ve devletlerin suçluluğu ortaya çıkıp, halkların bu cani iktidarlarla eşitlenmenin ağırlığından kurtulup aralarında güdümsüz irtibat kodlarını geliştirebilirler..

Kaynaklar

[i] Londra Times gazetesinin 3 Kasım 1911 nüshasında "Jön Türkler ve Programları" başlığı altında bu Kongresinin yer aldığı bildirilmekte ve bütün halkların Osmanlılaştırılması (ottomanization) zorla da olsa kesin olarak kararlaştırıldığı bildirilmektedir. Bunun gerçekleşmesi Müslümanların silahlanması ile olacaktı. Gazetenin yayınında Kongrede söylenenler arasında şunlar belirtilmektedir: "...Türkiye ilk evvela bir Müslüman ülkesidir... Hıristiyanlara güven olmadığından, herhangi başka bir dinsel propaganda bastırılmalıdır... Bunlar her zaman yeni [jön-Türk] rejimin çökmesi için çabalamışlardır... azınlıkların teşkilatlanması, otonom olmaları ve polise katılmaları mümkün değildir ve bunlar dinlerini muhafaza edebilir ancak dillerini değiştirmelidirler. Türk dilinin hakimiyet kazanması Müslüman hakimiyetinin temel öğelerindendir...".

Selanik'te Rumca yayınlanan "Nea Alitheia" gazetesinin 10 Temmuz 1910 nüshasında şunlar yazılmaktadır: "Bizim Rumlar için ne diyelim. Bu kadar şiddet dolu her günkü baskıları anlatmak için kelimelerin manası kalmamıştır. Bizi yok ediyorsunuz. Son iki yılda başımıza gelen felaketleri anlatacak sözler bulamıyoruz. Hangi sebeple bütün bu baskılara uğruyoruz. Bize hiç kimsenin haksızlığa maruz kalmayacağı sözü verilmişti. Buna rağmen kiliselerimizi, okullarımızı ve mezarlıklarımızı kapatan kanunlar oylandı. Bize ait olanları alıp başkalarına veriyorsunuz. Papazlarımızı ve öğretmenlerimizi hapislere tıkıyorsunuz. Yurttaşları dövüyorsunuz ve her yerden feryatlar ve ağıtlar işitiliyor.."

[ii] Avusturya Konsolosluğunun 13 Ocak 1917 "Rumların Toplu Tevkif Edilmesi" başlığı altında kaleme aldığı yazıda şunları okuyoruz: "Yerli Rumlara karşı uzun zamandan beri hazırlanan darbe bu ayın 9'nda gerçekleşti [İsa Peygamberin

doğum yortusu günü].... aynı gün Samsun'a yakın Aylazköy ve Kadıköy askeri işgal altına alındı. Üç veya dört bin kadar olan yerli halkı Mutasarrıf size konuşacak diye gece toplayarak şiddet kullanarak herhangi bir giyecek veya yiyecek almalarına müsade etmeyerek iç bölgelere sürdüler. Çok yoğun süren kış şartları altında, barınacak yerler olmadığından ve gıda eksikliğinden bu talihsizleri ölüm beklemektedir.

Samsun Avusturya Konsolosu Kwatofski 1918 yılında bir yazısında şunları söylemektedir: "Geçmişte bir çok kere söylediğim gibi. Karadeniz sahilindeki Rumların tehciri Jön Türklerin Hıristiyan unsurlarının arındırılması programı planı altında yapılmaktadır ve bu müthiş bir yok etme eylemi olup Avrupa'da Ermenilere karşı yapılan zulümlerden daha fazla tepki yaratacaktır".

Bunun gibi Avusturya arşivlerinden çıkan evraklar çok yüksek sayıda olup bunları ilk kere Viyana Üniversitesi Profesörü (bugün Emertıus) Polihronis Enepekidis 1962 yılında Argonotlar-Kominos'lar Cemiyetinin dergisinde yayınlamıştır. – P. Enepekidis, "Yayınlanmamış Avusturya-Macaristan Arşivlerine dayanarak Pontos Rumlarına karşı yapılan Züllümler (1908-1918)", Atina, Argonot-Kominoı, 1962 ve P. Enepekidis, «Pontosta Jenosid. Viyana Diplomatik Evrakları (1909-1918)>>, Selanik, Efksinos Leshi,1995.

[iii] Yorgo Antoniadis'in Araştırmaları: Toplu mezarlar hakkında verilen bilgiler öğretmen Yorgo Antoniadis'in henüz yayınlanmamış araştırmasından. Bu araştırma hayatta olan tanıklardan ve yerel incelemelere dayanmaktadır. Kendisi Samsun'un Karapınar kasabasında doğmuştur. Kendi kasabasının Rum nüfusun macerasını şöyle anlatmaktadır: «Karapınar kasabası (18-6-1921): Topal Osman'ın çeteleri kasabanın iki mahallesini çember altına alarak önlerinde bul-

dukları herkesi öldürmeye başladılar. Yakaladıkları sakinleri Ayios Haralambos kilisenin önünde topladılar. Orada 70-80 kadar genç kızı ayırıp tecavüz etikten sonra yarı ölü kilisenin içine sokarak öbür sakinlerle beraber yaktılar. Daha sonra kiliseyi yıkarak kalıntıları toprakla örtüp cinayeti gizlemeye çalıştılar. Genç kızların arasında kız kardeşim vardı. Karapınar'da bu toptan mezarlığı bir çok kere ziyaret etim..

PONTOS'DAN KARADENİZ'E YOKLUK, KARADENİZ'DEN PONTOS'A VARLIK MÜCADELEM

Yannis Vasilis YAYLALI

Sevgili dostlar öncelikle hepinizi en içten dileklerimle selamlıyorum. Gerçekleştirdiğimiz Pontos konulu konferans Türkiye'nin özellikle de Kürt halkının yoğunluklu yaşadığı yerlerde devlet tarafından gerçekleştirilen yoğun bir saldırının tam orta yerinde gerçekleşiyor. Tüm bu yoğun saldırıların orta yerinde her şeyi ile var olma mücadelesi veren Kürt halkını ve bu saldırılara karşı Kürt halkını yalnız bırakmayan dostlarına bin selam olsun diyorum.

Buradan geleceğe dair çok güzel şeyler ifade etmek isterdim, fakat hepimiz görüyoruz ki nerede ise varlığı beyaz ve fiziki soykırımlar ile yok edilen gayri Müslüm olan Rumlar, Ermeniler, Süryaniler, Asuriler benzeri ismini sayamadığım halk ve inançların ardından, binyıllık kardeşlik kisvesi adı altında her türlü yalan ve dalavere eşliğinde Müslüman olan Kürt halkına karşı soykırım denemesi gerçekleşmektedir.

Geçmişte yok edilen diğer halklar da olduğu gibi halkların birbiri ile dayanışmaması için de bin bir tezgâh düzenlenmektedir. Geçmişin özeleştirisi elbette çok önemlidir, çünkü aynı

hataları gerçekleştirmemizi bekleyen inkârcı ve katliamcı bir devlet geleneğine sahibiz. Bu tanımı daha yumuşak yapacak maalesef söz bulamıyorum. Geçmiş yüzyıl ya da daha da ötesine gidecek olan hakların bir arada yaşama serüvenine kısaca bir bakacak olursak, aslında halkların bir arada yaşamak için yapması gereken fedakârlıkları yapmadığını anlatan hikâyeler ile doludur yaşamımız, sonrasında ise önce Ermeni'mizi katlettirmeyecektik hayıflanması içerisinde birbirimize dram yüklü geç kalmış özlü fıkra ve hikâyeler anlatıp duracağız.

Bugün gelecekte bu tür hikâyeleri anlatıp anlatmayacağımızı karar vereceğimiz test gibi bir sürecin içerisinde yer alıyoruz. Bazı halklara ne yaparsanız yapın yenilmiyorlar, hükümetler bizim de içerisinde yer aldığımız gayri Müslüman halkları çok çeşitli yol ve yöntemler ile bitirme noktasına getirdi. Fakat nerde ise yüzyıla yakın zamandır yine çeşitli yol ve yöntemler ile Kürt halkını yok etmek için çabalıyor. Kürt halkı Bizim Pontos'dan olduğu gibi bu saldırılara karşı direniş ile karşılık verdi. Belki tüm direnişimize rağmen inkâr ve katliam sistemine karşı hakların vermiş olduğu direniş mevzilerinden biri olan Pontos Rumlarının direniş mevzisi şimdilik düşmüş olabilir, Kürt halkı hâlâ inkâr ve katliam sistemine karşı halkların ortak mevziisi haline gelen direniş mevzisinin düşmemesi için var gücü ile mücadele yürütüyor. Kürt halkının tüm çabasına rağmen, biz yeterince destek verdiğimizi söyleyemeyiz. Daha önce birçok yerde söylediğimi bir kere daha burada söylemek istiyorum. Kürt halkı yenilirse hepimiz yenileceğiz bunu unutmayın. Kürt halkı bu süreci kazanımlar ile perçinlerse o zaman diğer tüm halklar öyle yapmış olur, çünkü Osmanlı'nın son süreçlerinden günümüze tüm yönetimlerin önüne koyduğu hedef tekçi, inkârcı soykırımcı bir yapıdır. Bunu asla unutmadan hareket etmek gerekmektedir, halkların ve farklı inançların ancak bir-

lik olduğunda kazanılabilecek bir geleceğimiz olduğunu iyi anlaması gerekmektedir.

Pontos'dan Karadeniz'e Yokluk

Bugün aramızda çok değerli akademisyenler ve tarihçi dostlarımız bulunmakta, bu yüzden Pontos katliamının detaylandırılmasını bu konuda uzun zamandır çalışan değerli dostlarımızın yapması çok daha iyi olacaktır. Benim ya da ailemin hikâyesine gelinecek olursam, 1461'den Abdülhamit'e, İttihatçılardan Mustafa Kemal yönetimine kadar halkımızı nasıl bir kader karşıladıysa, biz de bu kaderden üzerimize düşen payı haylice aldık. Benim ve ya bizim gibilerin hikâyesi aslında Pontos'dan adım adım Karadeniz'e dönüştürülen yurdumuzun acılı hikâyesidir. Yukarıda belirttiğim gibi çok değerli akademisyenler ve tarihçi dostlarımız Pontos'un ve halkımızın adım adım nasıl yok edildiğini, Karadenizleşen Pontos'u anlatacaklar. Ben de size yok edilen ülkemizden sonra bizlerin de ülkemiz ile nasıl aynı kaderi yaşadığımızı kendi öz hikâyem ile anlatmak istiyorum.

Ben Samsun'un Bafra ilçesi Kızılırmak mahallesinde dünyaya geldim. Baba'mın ismi Yavuz, annemin ismi ise Ünver. Kaldığım yeri bugün kime sorsanız iyi bilir ki Türk ırkçılığının en yaygın olduğu bölgedir. Ben böylesi bir yerde Türk ırkçılığı öğretisi ile yetiştirildim, ailemin bu duruma itiraz ettiğini hatırlamıyorum. Bu anlamı ile Türk ırkı ve inancı Müslümanlık hariç tüm değerlere düşman olarak yetiştiğimi çok iyi hatırlıyorum. Bu durumu her fırsatta göstermek için ise hep bir zaman kolladığımızı da unutamıyorum. 80'li yıllarda çocuktum; askeri darbeyi çocukken karşıladım. O yıllar tüm yaşamımızı belirleyecek anti-kahramanlar edindik. Bizim

daha sonra ki yaşamımızı tamamen etkileyecek kahramanlardı. Bizim kahramanlarımız sol sosyalist mahalleleri ya da dernekleri basar ve Türk değerlerini hiçe sayan kişileri katlederdi. Bizim gittiğimiz camilerden tutun, okullara, oradan sokak aralarına kadar tüm yaşamımız bu eksen ile belirleniyordu. Baktığınızda küçük birer çocuktuk o zaman fakat biz hiç farkına varmadan nerde ise hepimiz katilliğe hazırlanıyormuşuz. Yaşamımın ilk yirmi yılında rahatlıkla söyleyebilirim ki Pontos'dan ve değerlerinden zerre kadar bir şeyi bende bulamazsınız, her şeye karşı çok öfkeliydik, Türk'e yaptıklarından dolayı Rumları, Ermenileri, Kürtleri ve Alevileri ki saydıklarım görebildiğimiz düşmanlardı ve asla af etmiyorduk. Hatta dillerimizde en meşhur küfür haline gelmişlerdi. Eğer birisine kızılacaksa ve tepki gösterilecekse hemen yukarıda saydığım haklar ya da inançlar akla gelirdi. Nefretimi besleyecek birçok yalan ile büyütüldük, mesela amcamın meşhur bir yalanı vardı ki biz yıllarca bu yalan ile övündük ve bu övünme kaynağımız ile birçok kesim bize çok önem verdi. Bu yalan büyük dedemizin 'sözde Kurtuluş' savaşına gittiği ve orada Rumlara, Ermenilere, İngilizlere karşı kahramanca savaştıktan sonra öldüğü ve cesedinin ise getirilemediği üzerine kuruluydu. Bu durum da bizi artık 'Topal Osman'ın torunu' yapmaya yetiyordu.

Yirmi yaşıma geldiğimde, artık her şeyimle askere gitmeye hazırdım. İlk şubeye gittiğim heyecanı kimseye anlatamam, tabii korku da vardı derken yanlış anlaşılmasın askerden kaçmak için söylediğim bir şey değil tam tersine 'haddini bilmez' Kürtlere karşı savaşmaya gitmek istiyordum. O yüzden komando askeri olmak istiyordum ya beni komando askeri yapmazsalar dostlarıma nasıl bu durumu anlatırdım. Benim bu heyecanım subayı da sarmış olmalıydı ki her şeyimle ko-

mando askeri olabileceğim söylendi. O an duyduğum sevinci kimseye anlatamam 'Topal Osman'ın torunları' askere geliyordu hem de komando olarak artık onlar korksundu.

Karadeniz'den Pontos'a Varlık Mücadelem

Ben Kürdistan'da savaşa dahil olduğumda 90'lı yılların tüm karanlığı Kürt halkının üzerine çöreklenmişti. Bugün asla övünmediğim hatta benim için yıllarca kabuslu uyanmalar anlamına gelecek bir çok kötülüğe de dahil olduk. Bugün boşalan, yakılan, öldürülen ve metropollerde ucuz iş gücü olarak yaşamak zorunda kalan Kürt halkının o büyük dramında büyük payımız var. Bugün Kürt halkına şehirlerde yapılanlar 90'lı yıllarda bizim elimiz ile köylerde kırsalda yapıldı. Bu yaptıklarımızdan dolayı birçok asker mutluluk duyuyordu, inanın bu satırları ben söylüyor diye kendimi kayırmıyorum, bağların, üzümlerin, köylerin, hayvanların yakılması ve insanların köylerinden zorla sürülmesine hiç sevindiğimi hatırlamıyorum. Tüm bu insanlık suçu ve savaş suçu sayılacak şeylerin talimatını yerine getirmeyebilirdik, esir düşünceye kadar bana verilen her emri yerine getirdiğimi hatırlıyorum.

Ta ki PKK gerillaları tarafından Şırnak'ın Uludere ilçesine bağlı Mijin köyü kırsalında girdiğimiz bir çatışma sonucu esir alınıncaya kadar, düşünün ki en nefret ettiğiniz, en fazla korktuğunuz ve asla düşmeyi bile hayal etmeyeceğiniz bir yer ve kişilerin elindeydim artık. O kadar çok kötülüğe bulaştık ki Kürdistan'da, PKK'nin eline esir düştüğümde ne tür işkence metodu ile öldürüleceğim hesapları dahi yapamıyordum artık, hayatımın belki de en büyük golünü o zaman yediğimi hatırlıyorum. Günlerce aylarca PKK tarafından nasıl işkenceye

maruz kalacağım diye düşünürken, aylarca süren bir hesaplaşma sonrası ise esir olarak düştüğüm yerde özgürlüğümü kazandığımı fark ettim.

Bugün Sur'da, Cizre'de ortaya çıkan JÖH ve PÖH imzalı duvar yazılamaları nasıl 'Topal Osman'ın torunları Geldi' diyorsa, 90'lı yıllarda kötülükle beslenip, yine bir halkın katli için hiç bilmediği yerlere Topal Osman'ın torunu olarak giden ben, aslında yabancısı, devşirmesi olarak çıktığı Karadeniz'den yıllar sonra kendi topraklarıma yani Pontos'a son mermisine kadar direnen Çavuş Eleni'nin torunu olarak geri dönmüştüm. Her fırsatta dile getirdiğim şeyi bir kere daha yinelemekten gurur duyuyorum. Hayatımın diğer kalan zamanını özgür ve kendi iradem ile yaşamak için bana kazandırdıkları için Kürt halkının özgürlük savaşçılarına şükranlarımı bir kere daha iletiyorum.

Devlet ben esir düştükten sonra, beni aramak için çabalayan ailemi defalarca tehdit etti. Ailem bir seferinde belki bir yardımı dokunur denilerek bir subay ile bağlantıya geçti. Subay ailem ile konuşmaya başladığında tehditler ise ard arda geldi. Fakat bir tehdit vardı ki daha sonra benim yaşamımda her şeyi değiştirecekti. O subayın aileme söylediği sihirli sözler aynen şöyleydi "İbrahim'i almak için daha fazla uğraşmayın, sizin Rum olduğunuzu biliyoruz, başınıza bela alacaksınız, dikkatli olun!"

Bu olaylar ben hâlâ PKK'nin elinde esirken oluyordu ve sürekli bizimle bağlantı halinde olan gazeteci arkadaşlardan biri ailem ile askerler arasında geçen bu diyaloğu bana anlattı. Benim ve ailemin yaşayarak öğrendikleri bu bilgiler, tarih boyunca gayrimüslim halklara uygulanan bir arınma, yok etme yöntemiydi. Balkan Savaşları sonrası I. Dünya Savaşı bahane edilerek oluşturulan Amele Taburları buna en iyi

örnektir. Bu gerçek onlar için savaşta ölmüş olsaydım asla ortaya çıkmayacaktı. Fakat ölmeyip de Kürt gerillalarının eline sağ geçince, bir süre sonra da var olan her şeyle hesaplaşıp tek tek yaptığımız savaş suçlarını televizyonlara anlatmaya başlayınca her şey değişti. Yani o gün Kürt halkına karşı savaşa sürülen ben ölseydim Türk olacaktım, ölmeyip her şeyi anlattığım için, onların yaptıklarını deşifre ettiğim için, gerçekliğimiz yani Rum olduğumuz hatırlandı.

Yani halkımızın katili olan Topal Osman'ın torunu değil de Bafra'nın Asar köyü Yayla mahallesinde yaşayan ve Türk ordusu ile çeteleri tarafından katledilen Konstantin ve Barışkuvi'nin ikinci kuşak torunuyum. Büyük büyük babam ve annelerimiz katledildikten sonra, babamın babası yani Konstantin'in ve Barışkuvi'nin çocukları bir Türk ailesine verildi, adı da Türkleştirilerek Mehmet oldu. Mehmet'in yani dedemizin geçmişinin saklanması için de 'Sözde kurtuluş' savaşında öldüğü uydurulduu. Bu uydurulmuş tarihi tam yirmi sene yaşamak zorunda kaldıktan sonra daha önce katlettikleri halkın torunları olan bizleri devşirme usulü ile bir başka halkın kanlı katili olmak için başka bir cepheye gönderildik ki ben şanslı olanlardandım ölmedim ve her şey ile hesaplaşmak için bir büyük şans yakaladım. Tabi bu dediklerim öyle kolay olmadı, devlet beni vaz geçirmek için her türlü işkence metodunu kullandı. Fakat sağ olsun ki yaptığı tüm saldırılar sonucu tüm korkularımı aştım. Artık yaşamıma İbrahim olarak değil Yannis Vasilis Yaylalı olarak devam ediyorum.

Yaşanan Pontos soykırım sürecinde kaybolan demek doğru olmaz, çalınan 10 binlerce çocuktan, 10 binlerce, 100 binlerce yaşamdan sadece birisiydi bizim ailemizin yaşadığı, peki diğer çalınan 10 binlerce hayat ne olacak. Geçenler de bir gazete de okumuştum; Hrant Dink'in katili Ogün için de Türk

dışında bir halktan olabilir mi diye araştırma yaptırmış devlet. Bu araştırma yaşamları çalman insanlarımızın çocukları ve torunlarının, yine başka halkların katilliğinde nasıl kullanıldığını ve kullanılabileceğini de ortaya koymaktadır. Bu yüzden soykırım sürecinde çalınan/ kaybolan Pontos çocuklarının bulunması, yüzleşme ve istismarların önlenebilmesi için burada neler yapılabileceği ve bu konuda uluslararası kamuoyunun nasıl harekete geçirileceği ile ilgili bir an önce harekete geçmemiz gerekmektedir.

Yorgo Andreadis'in Aziz Hatırası İçin...

Son çağrıma geçmeden önce çok yakın zamanda yine Pontos'un kayıp bir çocuğunu bulduğumuzun sevincini sizinle paylaşmak isterim. Yunanistan'da bir küçük kız çocuğunun ödev dersi olarak nenesinin (Sofia) kardeşini (Tolika) konu alan hikâyeden yola çıkarak sevgili Yorgo Andreadis Tolika adlı kitabını yazdı. Bu hikâye soykırım zamanında Bafra'da yaşamları ayrılan iki kız kardeşi Sofia ve Tolika'yı anlatıyor. Sofia zorlu bir süreçten sonra Yunanistan'a gitmeyi başarırken, Tolika ise maalesef Sofia kadar şanslı değildir. Tuvaletinin geldiğini söylediği için kötü kalpli arabacı Hüseyin tarafından arabadan atılır. Bu süreçten sonrasını kimse bilmez. Sevgili Yorgo daha önce Giresun Espiyeli kayıp Pontos çocuğu olan Tamama ile ablası Symela'yı nasıl büyük çabalar sonucu bulup bir araya getirmiş ise, Tolika ve onu Yunanistan'da bekleyen ablası Sofia'yı da bularak benzer bir acıyı bir nebze de olsa dindirmek için çabalar. Fakat Yorgo Andreadis'in çalışmalarından rahatsızlık duyan devlet çok sevdiği toprakları ile arasına yasak koyar ve artık Yorgo Türkiye'ye giremez; yine de Tolika'yı bulmak için Yu-

nanistan'dan büyük çaba sarf eder, bu sefer de ömrü bu kayıp hikayesini çözmeye yetmez ve bu sene içerisinde diasporada yaşamı sonlanır. Son isteği olan Pontos'da gömülmekti... O da olmayınca büyük usta Yorgo Andreadis için ben ve daha sonra Bafra'da yaşayan gazeteci Gonca Vural ve arkadaşları büyük uğraşlar sonrası tamamlayamadığı çalınmış Pontos çocuğu olan Tolika'nın yaşam öyküsünü tamamlayıp ortaya çıkardık. Tolika'nın maalesef çok genç yaşta veremden yaşamını yitirdiğini öğrendik. Tolika'nın ölmeden önce bir çocuğunun olduğunu ve elinden zorla alındığını da öğrenince çocuğunu bulmak için harekete geçtik. Benim dedem Mehmet'ten sonra ikinci Rum çocuğu Mehmet'i de bulmuş olduk. Tolika'nın çocuğu elinden alınmış, Tolika'da bir inek karşılığı satıldıktan sonra çocuğu bir Türk ailesine verilmiş olduğunu öğrendik. Yıllardır hasret içerisinde kardeşi Tolika'yı arayan Sofia ise kızı Eleni'den öğrendiğimize göre 2011 tarihinde Tolika'yı sayıklaya sayıklaya yaşamını yitirmiş. Bu yüzden maalesef iki kardeşin buluşmasını sağlayamadık. Gonca Vural ve diğer arkadaşları Sofia'nın kızı Eleni ile bağlantı kurup tüm Tolika'yı ararken neler ile karşılaştıklarını tek tek anlatırlar. Bunun üzerine Eleni nefes dahi almadan hiç düşünmeden atalarının katledildiği ata topraklarına koşa koşa geldi. Tolika'nın çocuğu ve Sofia'nın kızı iki kuzen Mehmet'in evinde bir araya geldiler. Gonca'nın anlatımı ile söylemek gerekirse o bir araya geliş ve o mutluluk asla anlatılamaz. Tabi bizim mutluluğumuz sevincimiz de öyle...

Bizim bu yüzleşme çabamız da büyük usta Yorgo Andreadis'e son görevimiz olsun, Sevgili Yorgo huzur içinde yatsın. En son uğraştığı bir Pontos'un kayıp çocuğunun hikâyesi ise bu şekilde mutluluk ile sona erdi. Ya da Eleni'nin de dediği gibi sonsuza dek yeni bir yaşam başladı Mehmet ve Eleni için,

umarım Pontos'un diğer kayıp çocukları için ise bu bir başlangıç olur.

Sabrınız için teşekkürlerimi sunarak son çağrımı da yapmak suretiyle bitiriyorum. Bizler için umut son Pontoslu Rum yaşadığı sürece var demektir. Bu vesile ile mücadele etmeye, derdimizi anlatmaya ve varlığımızı sürdürmeye devam edeceğiz. Türk devletini bir kez daha 1914-1923 arası gerçekleşen Pontos soykırımını tanımaya davet ediyorken, ayrıca çalınmış 10 binlerce Pontoslu çocukların kimliklerini ve nerede bulunduklarına dair adreslerini açıklamasını ve bu durumdan dolayı da devletin bir kere daha Pontos Rum halkından özür dilemeye davet ediyorum.

PENCERE YAYINLARI

TOPLUM - ARAŞTIRMA - İNCELEME

İran İmp. Dışişleri Bak. Dip. Belgeleri İRAN'IN TARAFSIZLIĞI
Derleyen: Ragıp Zarakolu: Sivil Toplumda Türk-Ermeni Diyaloğu
James Bryce-Arnold Toynbee OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA ERMENİLERE YÖNELİK MUAMELE 1915-1916 (Cilt 1)
OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA ERMENİLERE YÖNELİK MUAMELE 1915-1916 (Cilt 2)
Nikolay Hovhannisyan ERMENİ SOYKIRIMI-ERMENİKIRIM
Gabriele Yonan ASUR SOYKIRIMI / UNUTULAN BİR HOLOCAUST
Guido Knopp LANET SAVAŞ / Barbarossa Harekâtı
STALİNGRAD / Ders ve Uyarı
Paul Wittek OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DOĞUŞU
Lev. N. Tolstoy SAVAŞA KARŞI YAZILAR
Derleyen: Oğuz Özügül DOSTOYEVSKİ'NİN MİRASI
V. İ. Pudovkin SİNEMADA OYUNCU
Nikolai Bukharin DÖNÜŞÜM DÖNEMİNİN EKONOMİSİ
Engin Erkiner ALT EMPERYALİZM VE TÜRKİYE
Leo A. Müller GLADİO/SOĞUK SAVAŞIN MİRASI
Oral Çalışlar REFAH PARTİSİ NEREDEN NEREYE (2. Baskı)
HZ. ALİ MUAVİYE ÇATIŞMASI (9. Baskı)
Erol Sever İSLAMIN KAYNAKLARI/II: MUHAMMED
Hazırlayan: Yücel Feyzioğlu TARİH BOYUNCA DÜNYAYI SARSAN DOĞAL FELAKETLER
Panait Istrati SOVYETLER 1929
İsmet Zeki Eyuboğlu ANADOLU GERÇEĞİ
GÜLEN ANADOLU
MAÇKA
UYANIŞ
ATATÜRK ANADOLUDUR
OSMANLIDAN CUMHURİYETE TÜRK KADINI
İRAN EDEBİYATI
Çetin Ağaşe CEM ERSEVER VE JİTEM GERÇEĞİ
Derleyen: A. Elif 20. YÜZYILIN BİR BİLANÇOSU
Derleyen: Necati Toprak ABD VE FRANSADA İŞÇİ SINIFI SENDİKALAR IV. ENTERNASYONAL
Derleyen: Leyla Derin LATİN AMERİDAN TÜRKİYE'YE MİLLİYETÇİ DEVRİMCİLERİN DÜNÜ-BUGÜNÜ
Derleyen: Sinan Adalı SÖMÜRGECİLİKTEN KÜRESELLEŞMEYE KAPİTALİZM ÖLDÜRÜR

Rollo Ahmed KARA BÜYÜ
Mehmet Şekeroğlu ALMAN DEMOKRATLARINA MEKTUPLAR
Öner Yağcı DİL KALEMİNİN ENSTİTÜSÜ
Nejdet Buldan SAVAŞ'A MEKTUPLAR
Battal Pehlivan ALEVİ BEKTAŞİ DÜŞÜNCESİNE GÖRE ALLAH
Mutay Öztemiz CUMHURİYET DÖNEMİ DEVLETİN DİN POLİTİKALARI
Rıza Algül ALEVİLİĞİN SOSYAL MÜCADELEDEKİ YERİ
İ. Metin Ayçiçek FELSEFE VE BİLİMDE IRKÇI DÜŞÜNCE
Şaban İba HAL VE GİDİŞ
TKKKÖ SAVUNMASI (Poliste, Mahkemede, Cezaevinde Tavır)
Levent Özgür Erdem SINIRSIZ EVREN. ARASINDA. AFOROZ EDİLEN YARATICI
Heinz Diaterich 21YÜZYILIN SOSYALİZMİ
John Reed BALKANLARDA SAVAŞ
JOHN REED'İN EĞİTİMİ
Mehmet Özgen ÇAĞDÖNÜMÜ VE MARKSİZM
ERMENİ MASALLARI
Vasilis Kiratzopulos KAYIT OLUNMAMIŞ SOYKIRIM
Hüseyin Hasançebi OSMANLI ERMENİ OLAYI SAHNE-İ FECAİ
Yalçın Yusufoğlu ETNİK ARINDIRMA POLİTİKALARI
Chris Harman KAYBEDİLMİŞ DEVRİM (Almanya 1918-1923)
1984 Paris Konferansı SUSKUNLUK SUÇU
Savas Kalenderidis ÖCALAN'IN TESLİMİ GERÇEĞİN ZAMANI
Rona Aybay İNSAN HAKLARI

YAŞAMÖYKÜSÜ

Gilbert Badia BİR MEKTUP USTASI: ROSA LUXEMBURG
SINIRSIZ FEMİNİST: CLARA ZETKİN
Wang Shiqing HALKA VE DEVRİME ADANMIŞ BİR YAŞAM: LU SUN
İsmet Zeki Eyuboğlu ANILAR
ÖĞRENCİLER (Gençlik Anıları)
Burchard - Sonja Brentjes İBNİ SİNA (2. Baskı)
Julia Voznesenskaya KAMPLARDAN SEVGİ MEKTUPLARI
Derleyen: Etienne Fajon HAYATI SEVİYORLARDI/FRANSIZ DİRENİŞÇİLERİNİN SON MEKTUPLARI
Fevzi Karadeniz ESKİ ZAMANLAR
Eugenia Ginzburg ANAFORA DOĞRU/I
ANAFORUN İÇİNDE/II
Kate Millett UÇMAK

Erdoğan Alkan ELSA'NIN MECNUNU ARAGON
Ömer Faruk Ciravoğlu TİTREK HAMSİ ÖRGÜTÜ (2. Baskı)
Virginia Hamilton - Paul Robeson PAUL ROBESON
Dido Sotiriu ELEKTRA
Dimitra Sotiri Petrula "ANAN NEREDE ULAN"
Stratis Haviaras AĞAÇ ŞARKI SÖYLEYİNCE
Helen Davenport Gibbons TARSUS'UN KIRMIZI KİLİMLERİ
Maria Di Lorenzo RAHİBE TERASE
Nency Krikoryan ZABEL
Michael J. Arlen ARARAT YOLCULUĞU
Stina Kaçaduryan EFRONYA (Sınırsız Bir Sevgi)
Mariam - Elize Manoukian ARARAT AĞRI DAĞININ ÖTE YANI
Andre Sernin TOKATLI YETVART'IN ANILARI
Alice Taşcıyan BAĞRIMA TAŞ BASTIM
Sargis Alemyan ANILAR
Nesim Ovadye İzrail 1915 BİR ÖLÜM YOLCULUĞU KRİKOR ZOHRAB
Paylazu Kaptanyan 1915 Ermeni Soykırımı BİR TANIĞIN ANILARI

KADIN

Fatmagül Berktay KADIN OLMAK, YAŞAMAK, YAZMAK (3. Baskı)
Aleksandra Kollontai BİR BÜYÜK AŞK (2. Baskı)
İŞÇİ ARILARIN AŞKI (2. Baskı)
Lise Vogel MARKSİST TEORİDE KADIN (2. Baskı)
J. Mitchel - A. Oakley KADIN VE EŞİTLİK (3. Baskı)
Julia Voznesenskaya KADINLAR DEKAMERONU
Chanie Rosenberg KADINLAR VE PERESTROYKA
Miranda Davies ÜÇÜNCÜ DÜNYADA İKİNCİ CİNS
Jess Wells BATI AVRUPADA FAHİŞELİĞİN TARİHİ (2. Baskı)
Michéle Barret GÜNÜMÜZDE KADINA UYGULANAN BASKI
Germaine Greer İĞDİŞ EDİLMİŞ KADIN
Paule Salomon GÜNEŞ KADINI
DİRİ VÜCUTLAR
Caroline Ramazanoğlu FEMİNİZM VE EZİLMENİN ÇELİŞKİLERİ
Soumaya Noamane - Guessou BÜTÜN UTANÇLARIN ÖTESİNDE
Anne Moir - David Jessel BEYİN VE CİNSİYET
Shere Hite - Kate Colleran İYİ AŞIKLAR, KÖTÜ AŞIKLAR (3. Baskı)
Marina Gambaroff SÖYLE BANA BENİ NE KADAR SEVİYORSUN
Elvin Süzer ÖLÜMÜNE SEVER MAÇOLAR
3000 YILININ SIRLARI

ANA TANRIÇA ŞEYTAN
OTOYOL KRALİÇESİ
Tansu Bele KADIN - YAZIN - SİYASA (Denemeler)
Julia Heiman - Leslie Lopiccolo - Joseph Lopiccolo KADINLARDA ORGAZM OLMA YÖNTEMLERİ (2.Baskı)
Ines Rieder KADIN GÖZÜYLE KENT ÖYKÜLERİ
Tania Modleski HINÇLA SEVMEK
Müzeyyen Yılmaz EKSİK PAÇALI ERKEKLER
Diana Gittins AİLE SORGULANIYOR

FELSEFE

Diadoches Prokles PLATON'UN PARMANİDES DİYALOGUNUN YORUMU (141e - 142a)
Karl Kautsky THOMAS MORE VE ÜTOPYASI
Wilhelm Capelle SOKRATES'TEN ÖNCE FELSEFE (3. Baskı)
Keykâvus KABUSNAME
Immanuel Kant ETİK ÜZERİNE DERSLER (2. Baskı)
Aristoteles PROTREPTİKOS - EVREN ÜSTÜNE
Charles Fourier GELECEĞİN AŞK DÜNYASINDAN
Derleyen: Oğuz Özügül. SANATIN PSİKOLOJİSİ
Jaquel Attali UFUKTAKİ GÖRÜNTÜLER
İsmet Zeki Eyuboğlu UYGARLIĞIN IŞILDAKLARI
ORTAÇAĞ FELSEFESİ
BİLGELERİN DİLİNDEN
YOKSUL ÖZDEYİŞLERİ - EĞLENCE SÖZLÜĞÜ
ÇAĞIMIZIN ÇEVRİNTİLERİ
TOPLUM SARSINTILARI
DİLİN KAPISI
FELSEFE YAZILARI
FELSEFE AÇISINDAN 12 EYLÜL, DİN, BOŞLUĞUN EGEMENLİĞİ
İSLAMDA BÖLÜNMELER ÇELİŞMELER
İSLAMIN ÇÖKÜŞÜ
DİLİN KEMİĞİ
Cengiz Yıldırım - Aydın Öztürk AFŞAR TİMUÇİNLE DÜŞÜNCEYE YOLCULUK
Emile Noel GÜNÜMÜZDE BİLİMSEL GÖRÜNTÜ RASTLANTI
Esat Korkmaz İNSAN TANRI
ALEVİLERE SALDIRILAR
ALEVİLİK VE AYDINLANMA
ALEVİ FELSEFESİ

SÖYLEŞİ - DENEME

M. Halim Spatar KUZEYE ESEN ILIK RÜZGAR
Nejdet Buldan BİTMEYEN YOLCULUK (Kaçış Öyküleri)
Günay Aslan YAS TUTAN TARİH, 33 KURŞUN
Metin Gür KAÇIŞIN ÖYKÜSÜ
Erdoğan Alkan AŞIK VEYSEL'DEN NÜKTELER
Oral Çalışlar ÖCALAN VE BURKAY'LA KÜRT SORUNU
Salman Rüşdü JAGUAR GÜLÜŞÜ (Nikaragua Gezi Notları)
İsmet Zeki Eyuboğlu GELİN CANLAR SÖYLEŞELİM
Fikret Otyam HU DOST
Ali Tiyar Gök SELBUS (Kutsal Işık)
Ali Ekber Aksu YENİ DÜNYA YENİ NESİL
İsmet Kemal Karadayı POLİTİKA VE EDEBİYATIMIZDA AYKIRI TİPLER
Orhan Şevki KINALIADA
Alki Kiriakidu - Nestoros 12 AY
Hasan Oğuz ÖĞRETMENİN ÖYKÜSÜ
Suat Karavuş CELALİ SÖYLENCELER

MÜZİK

Katharine Thomson MOZART'IN YAPITLARINDAKİ MASONİK ÖRGÜ (2. Baskı)
Sidney Finkelstein BESTECİ VE ULUS (MÜZİKTE HALK MİRASI)
Helen L. Kaufmann BATI MÜZİĞİNDEN KÜÇÜK ÖYKÜLER
Cemal Reşit Rey ORKESTRA YAZILARI
Hikmet Şimşek ORKESTRA YAZILARI
Solomon Volkov TANIKLIK TUTANAĞI (Şostakoviç'in Anıları)

ROMAN

Agop J. Hacikyan - Jean-Yves Soucy GÜNEŞ O YAZ HİÇ DOĞMADI (3. Bsk)
Agop J. Hacikyan KADER AĞLARINI ÖRERKEN
Wartkes Tewekelyan HAYATIN ANLAMI
TEHLİKELİ BİR HAYAT
Victor Hugo 1793 DEVRİMİ
John Reed VİVA MEKSİKA
Marcel Ollivier SPARTACUS
Heinz G. Konsalik DON'DA AŞK
Paskalis G. Lambardis BOĞAZ GEZGİNİ
Victor Serge BİR DEVRİMİN KADERİ
Anatole France PENGUENLER ADASI

TAİS
BALTHAZAR
KRALİÇE PÉDAQUE KEBAPÇISI
ERMİŞ KLEİR'İN KUYUSU
KÜÇÜK PİERRE
DOSTUMUN KİTABI
BAY BERGERET PARİS'TE
SYLVESTRE BONNARD'IN SUÇU
MAİL'İN KARAAĞAÇLARI
Kemal Bekir HÜCRE 1952 (1998 Orhan Kemal Roman Ödülü)
KAÇAKLAR
YABANCILAR
KANLI DÜĞÜN
Yücel Feyzioğlu ANARBAY
Ömer Faruk Ciravoğlu MÜLTECİNİN ÖLÜMÜ
Murat Tuncel ÜÇÜNCÜ ÖLÜM
Şakir Bilgin SÜRGÜNDEKİ YABANCI
Tahir Abacı AYNADA BİR YÜZ
Erol Yıldırım KARANLIK YÜZÜ
Fatih Oto EDİM'İN HAYATI
Selim Özay CENDERE
Andre Maurois DÜŞÜNCELERİ OKUYAN MAKİNE
Harun Mutluay AŞKLA SAVAŞ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ÖYKÜ
Kemal Bekir BÜTÜN ÖYKÜLER
Lu Sun SİLAHLARA ÇAĞRI
Miriam Tlali SOWETO ÖYKÜLERİ
Çağdaş Tayland Edebiyatı'ndan Öyküler YÜREKTEN ÜŞÜMEK
Anais M. Martin BALKABAKLARI
Jülide Uzsayılır SIRADAN SÜRÜDEN
Turgut Acar MOR KAPI
GÜNAYDIN MUTLULUK
PENGUEN OTELİ (Gezi Aydınlığı)
EYLÜL BULUTLARI
Hülya Ergün HALI
Ayşe Baykal GÖKYÜZÜ TARLASINDA ZIPLAMALI JİMNASTİK HAREKETLERİ
Muharrem Kaya ESİR KAMPININ SU TAŞIYICISI
KÜLLERİMİ SANA BIRAKTIM
Perihan Çelik YABANEL KONUKLARI

TİYATRO
Dimitri Psathas YALANCI ARANIYOR VE DANGALAK
Grigorios Ksenopulos GÜNAHA ÇAĞRI
Menelaos Lundemis ŞİMŞEKLER ÇAKARKEN
Kemal Bekir DÜŞÜŞ
KAMİL BEY
Fevzi Karadeniz LAL (Senaryo)

DİLBİLGİSİ
Sema Sandalcı ESKİ YUNANCA DİLBİLGİSİ VE CÜMLE YAPISI I
ESKİ YUNANCA DİLBİLGİSİ VE CÜMLE YAPISI II

ŞİİR
Çeviren: İ. Zeki Eyuboğlu HZ. ALİ'NİN ŞİİRLERİ
Suna Aras HAMUR ANA ÖLDÜ YAŞASIN KRAL
KADINLAR DA ISLIK ÇALIR
AHA ÇAPULCU ŞİİR TAŞLAMALAR
Gülbahar Kültür SUSTUĞUN YERDE KAL
İsmet Zeki Eyuboğlu TAŞOLUĞUN BAŞINDA
KARA ZIPKALI UŞAKLAR DESTANI
Erdoğan Alkan EYLÜL ÇALGICISI
Aytaç Varol BİR NEHİR AKIYOR İÇİME
İsmet Kemal Karadayı KURTKAPANI ŞİİRLERİ - MAĞMA
Aşık Sadık Kara ŞİİRLER
Kemal Yalçın BARIŞ SICAĞI
Burhan Gündoğan O ŞEHİRDE DÜŞLERİM KALDI
Yılmazcan Şare ACEMİ AYRILIKLAR
Elif Su Alkan İSTANBUL ÇOK UZAKLARDA
Hüseyin Suphi YÜKÜMLÜ HAYAT SENDROMU
Gökhan Oflazoğlu YENİLGİ
SAMATYA
Rıza Parlak BOYNU BÜKÜK NERGİS
Tunay Bozyiğit LEYLİ LAL ŞEWE
ELEHAR BELCESİ
ŞEVEREN İLE HAZERİ
Yusuf Gencal MAHVOLMASIN DÜNYA
Zeki K. Ergin DAĞLARA VER SIRTINI
Perihan Kalender EVİM SOKAK LAMBASI
Şiyar Buzcu EYLÜL YAĞMURLARI
Bedros Dağlıyan YAYA TURNA

1. Dünya Savaşı ve Sonrasında
Pontos Soykırımı
-Konferans Tebliğleri-
Derleyen: Attila Tuygan

" 'Tarihsel bellek' önemli bir ideolojik mücadele alanıdır. Eğer bir toplumun bu gününe egemen olmak istiyorsanız, onun dününe egemen olmanız gerekir. Bunun için de tarihi tahrif etmek esastır. Bu, geçmiş dönemin toplumuna, bu günün egemenlerinin biçtiği elbiseyi giydirmektir... Yaşanmış olan olayları bu günün egemenlerinin 'ihtiyaçları' doğrultusunda 'yorumlamak' demektir... Bu durumda tarih sadece tahrif edilen bir şey değil, aynı zamanda bir "fabrikasyondur".(...) Bu, gerektiğinde ısmarlama bir tarih imal etmektir... Egemen sınıflar kendi sınıfsal çıkarlarına uygun bir tarih versiyonu 'imal etmeye' giriştiği anda tarihin tahrifatı da başlıyor... Böylelikle kendilerine 'yeni bir geçmiş' vehmediyorlar; sahip olduklarının sadece maddi zenginlikten ibaret olmadığını dosta-düşmana kanıtlamak istiyorlar... Egemen sınıflar kendi ihtiyaçları doğrultusunda bir 'tarih versiyonu' oluşturuyorlar ve onu topluma empoze ediyorlar. Söz konusu dayatma ve kabullendirme işinde de "devlet bilginleri' , 'devlet aydınları', gerçek misyonları devleti kutsamak olan, ama bunu "tarafsız bilim" adı altında sunan akademinin çok ünvanlı memurları önemli roller üstleniyorlar..."

O halde tarihle ilgilenmenin bir yolu daha olmalı... Gerçekten tarihle ilgilenmenin yolu, tahrif edilmiş tarihi, olabildiğince tahrifatın tahribinden kurtarmak olabilir. İşte bizim de bu kitapla yapmaya çalıştığımız bu...

ISBN 978-605-4049-84-4